

LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS VIDURINIO UGDYMO BENDROSIOS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO REKOMENDACIJOS

Įgyvendinimo rekomendacijas rengia: A. Avčininkas, M. Bareikienė, Z. Bartkevičienė, O. Baumilienė, I. Gresienė, N. Januševičienė, doc. dr. Ž. Kolevinskienė, asist. dr. A. Kučinskienė, doc. dr. M. Kvietkauskas, A. Lazauskas, V. Lissauskienė, dr. Z. Nauckūnaitė, V. Navickienė, prof. dr. V. Salienė, dr. V. Šeina-Vasiliauskienė, N. Toleikytė, doc. dr. I. Vidugirytė-Pakerienė

TURINYS

Naujo turinio mokymo rekomendacijos	2
Bendrosios nuostatos	2
III gimnazijos klasė	2
IV gimnazijos klasė	21
Rekomendacijos pereinamajam laikotarpiui	27
Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai	31
III gimnazijos klasė	33
IV gimnazijos klasė	68
Skaitmeninės mokymo priemonės	116
Literatūros ir šaltinių sąrašas	120
Užduočių ir mokinių darbų, iliustruojančių pasiekimų lygius, pavyzdžiai	124

Naujo turinio mokymo rekomendacijos

Bendrosios nuostatos

Kalbėjimo, klausymo ir sąveikos bei rašymo veiklos viduriniame ugdyme integruojamos į skaitymo ir kalbos pažinimo mokymąsi. III gimnazijos klasėje akcentuojama konteksto pažinimas ir tekstų kūrimas žodžiu ir raštu siejant juos su įvairiais kontekstais, o IV klasėje – tekstų žanrai ir gebėjimas suprasti ir kurti įvairių žanrų sakininius ir rašytinius tekstus.

Kalbos pažinimas orientuotas į teksto kūrimą, žinios apie kalbą apibendrinamos teksto lygmeniu.

Taisyklingos rašytinės ir sakytinės kalbos normos įtvirtinamos pagal individualius poreikius (mokinių ir klasės).

Nuolat tikslinama, gryninama, turtinama kalbinė raiška, analizuojant skaitomus tekstus ir juos kuriant.

III ir IV klasių turinys susiaurintas, akcentuojama tai, kas būtina įvairių stilių ir žanrų tekstų kalbinės raiškos analizei ir gebėjimui pasirinkti tinkamą kalbinę raišką savo kuriamiems tekstams.

III ir IV klasių turinį sudaro du skyriai: *Kalbos normų kartojimas ir įtvirtinimas* ir *Teksto stilius ir logika*.

Skyrius *Teksto stilius ir logika* orientuotas ne į teorinius dalykus (sąvokas, apibrėžimus ir kt.), o į gebėjimų analizuoti ir kurti tekstą tobulinimą. Todėl ypatingas dėmesys skiriamas mokymuisi atpažinti, analizuoti ir taisyti teksto nuoseklumo trūkumus, teksto sąrangos dalykus (teksto sąsajos su pavadinimu, tinkama temos plėtotė ir kt.).

Daugiau dėmesio skiriama skaitmeninių, multimodalių tekstų turinio ir raiškos analizei, mokomasi suprasti, kaip teksto raiška padeda atskleisti turinį, daro poveikį adresatui. Šių temų analizė siejama su kalbėjimo, klausymo, rašymo, skaitymo užduotimis. Kita vertus, šias temas analizuojant, prisimenamos sintaksės, morfologijos, leksikos, literatūros teorijos žinios (leksinės ir gramatinės sakinių siejimo priemonės, modalumą reiškiantys žodžiai, sinonimija, metafora, metonimija ir kt.). Daug dėmesio skiriama citavimui ir perfrazavimui, kaip vienoms sunkesnių temų mokiniams rašant tekstus.

Šiame konkreti dėmesys skiriamas mokinių tiriamiesiems darbams, akcentuojant dalykinės kalbos reikalavimus.

Skaitymo, teksto supratimo ir literatūros bei kultūros pažinimo rekomendacijos pateikiamos atskirai III ir IV gimnazijos klasėms.

III gimnazijos klasė

III gimnazijos klasės literatūrinio ugdymo turinys teikiamas chronologiniu principu: mokiniai supažindinami su kultūros epochomis ir literatūros kryptimis, srovėmis, o literatūros kūrinius mokomasi skaityti ir interpretuoti kultūriniame, istoriniame, biografiniame, socialiniame kontekste. Taip pat svarbu akcentuoti ir perprasti žanrinę įvairovę – skaityti įvairių žanrų prozos, poezijos, dramos kūrinių. Kaip privalomi arba rekomenduojami kūriniai nurodyti estetiškai vertingiausi, taip pat kultūros ir literatūros istorijos kontekste reikšmingiausi kūriniai. III gimnazijos klasėje literatūrinis ugdymas pradedamas Apšvietos epocha, baigiamas – modernizmu XX a. I pusėje.

Lyginant šį tekstų atrankos principą su dabar galiojančia (2011 m.) vidurinio ugdymo programa, anksčiau III ir IV gimnazijos klasių konkreti ugdoma buvo taip pat chronologiniu principu, bet pradedama anksčiau – Renesanso raštija. Dabar III gimnazijos klasėje pradedama Apšvieta. Ankstesnėje programoje Lietuvos literatūros kūriniai ar jų fragmentai buvo teikiami kaip privalomi arba konteksto, o pasaulio literatūros – tik konteksto. Dabar programoje nurodyti privalomi ir rekomenduojami lietuvių, Lietuvos kitakalbės ir pasaulio literatūros kūriniai, Lietuvos ir pasaulio

literatūra teikiama kartu, siekiant mokinius supažindinti ir su sava, ir su kitakalbe, kitų šalių literatūros tradicija. Remiamasi nuostata, kad pasaulio literatūros kūriniai gali būti analizuojami ir interpretuojami kaip atskiros kūrybinės visumos arba pasirinktu aspektu (epochos, krypties, srovės, istorinio konteksto, teminiu, raiškos ar kt.) siejami su lietuvių ar Lietuvos kitakalbės literatūros kūrinių. Plačiau apie siūlomą tekstų analizės ir interpretacijos pobūdį žr. Programos 32.1.2. ir 32.2.2. punktus.

Sumažintas kūrinių pozicijų kiekis ir privalomų kūrinių kiekis, praplėstas pasirenkamų bei rekomenduojamų kūrinių kiekis susijęs su siekiu suteikti mokiniams galimybę atidžiai įsiskaityti į literatūros tekstus, turėti laiko plačiau juos išanalizuoti, pakomentuoti, padiskutuoti su mokytoju (-a). Kūriniai skaitomi, analizuojami, interpretuojami ir aptariami mokytojo (-os) ar mokinių pasirinktais aspektais, atsižvelgiant į klasės mokinių lygį ir poreikius, tačiau nepametant literatūros epochos ar krypties (srovės) būdingųjų bruožų, kurie nagrinėjant kūrinius gali padėti kaip orientacinės gairės. Mokant(is) literatūros istorijos, mokiniams ir mokytojui (-ai) aiškinantis apie kultūros epochas ir literatūros kryptis, sroves, rekomenduojama išsiaiškinti ir aptarti esminius aptariamos epochos, krypties (srovės) pasaulėžiūros bruožus, estetinės koncepcijos pagrindus, siejant juos su klasėje išsamiau aptariamais kūrinių. Taip pat reikėtų akcentuoti, kad besikeičiančios kultūros epochos ir literatūros kryptys (srovės) dažnai randasi kaip prieš tai buvusios epochos ar krypties (srovės) prieštara, jos neigimas – taip patogų išryškinti skirtingų estetinių koncepcijų specifiškumą. Neretai pasitaiko, kad kūrinyse kultūros epochai, literatūros kryptims (srovei) priklauso tik sąlygiškai, savyje turi ir kitų epochų ar kryptų (srovių) bruožų, arba yra originalus, neįsprendžiamas į griežtus rėmus, todėl visada rekomenduotina atidžiai įsiskaityti į patį kūrinį. Taip pat rekomenduojama ieškoti skaitomų kūrinių (fragmentų) tarpusavio sąsajų, jų teminių, probleminių ryšių su vaikams ir paaugliams aktualiais socialiniais, psichologiniais, kultūriniais ir kt. klausimais. Rekomenduojama, ypač senesnius kūrinius, sieti su jų interpretacijomis (taigi, ir aktualizacijomis) šiuolaikinėje literatūroje, kitose medijose.

Šios klasės rekomendacijose yra pateikiamos literatūrinio ugdymo gairės, bendrosios pastabos; literatūra mokytojams; sąrašai literatūros tekstų, interpretuojančių programoje nurodomus kūrinius (ar jų autorių biografijas); nuorodos į kitų medijų tekstus, kuriuos galima panaudoti klausymo, rašymo ar kūrybinėms (recenzijos, diskusijos klausimų, analizės ir pan.) užduotims.

Apšvieta

Apšvietai būdingas pasitikėjimas racionalią proto galia, empiriniu pažinimu, mokslo ir technikos bei apskritai žmonijos pažanga. Apšvietą galima sieti su žinojimo, žinių geismu; tai – pirmųjų enciklopedijų atsiradimo laikas. Švietėjai tikėjo, kad visus žmones reikia išlavinti – „apšviesti“, nes išsilavinęs, pasaulį pažįstantis asmuo bus savarankiškesnis, laisvesnis, o tai – kelias į sveikesnę visuomenę. ATR Apšvieta apėmė visą XVIII a. Pagrindinė estetinė koncepcija, kuria rėmėsi Apšvietos epochos menininkai, – klasicizmas (dar vadinamas neoklasicizmu). Jis buvo parankus Apšvietos idėjoms įgyvendinti mene: siekiama taisyklingumo, simetrijos, aiškumo, paprastumo, skaidrumo (ir turinio, ir formos). Atsigręžiama į antikinius literatūros modelius. Kūriniuose dominuoja didaktiškumas (Horacijaus principas apie meną – „docere delectando“ – pamokyti palinksminant). Dėl šių principų Apšvietos epochoje labai išpopuliarėjo tie žanrai, kurie gali lengviau pasiekti ir paveikti publiką: publicistiniai žanrai, kaip antai, eseistika, taip pat antikiniai didaktiniai žanrai – tarkime, pasakėčia. Populiarios ir poemos, lyrinė poezija, drama (ypač –

komedija). Pristatant Apšvietos idėjas klasėje, galima sieti jas su dabartine žinių (informacinė) visuomene, jos santykiu su mokslu bei technika, diskutuoti, kaip švietėjų idėjos perimtos ir funkcionuoja iki šiol, bet klasicistinio meno konvencijos suproblemintos ir daug sykių sulaužytos.

Programoje iš Apšvietos epochos lietuvių literatūros kūrinių nurodyti Kristijono Donelaičio „Metai“. Jį rekomenduojama skaityti bei analizuoti ir kaip originalų autoriaus, ir kaip Apšvietos epochos kūrinių, reprezentuojantį ir autoriaus, ir XVIII a. Prūsijos Lietuvos visuomenės pasaulėžiūrą. Kalbant apie kūrinių galima pasinaudoti ankstesnėse programose formuluotomis potėmėmis: harmoningo ir vieningo pasaulio kūrimas; tautinės bendruomenės ugdymas Prūsų Lietuvoje; darbo etika; žemdirbio gyvenimo vertė; „Metų“ meninės kalbos savitumas. Atkreiptinas dėmesys į žmogaus ir gamtos gyvenimo ciklo sąsajas, būrų ir ponų santykius. „Metus“ galima sieti su šiuolaikinėje kultūroje ir visuomenėje opiais klausimais: sveika ir nesveika gyvensena, santykiai su kaimynais, artimaisiais, pamaldumas, švenčių papročiai ir kt. Rekomenduotina atsižvelgti į naujas „Metų“ interpretacijas, permąstančias tradicinį kūrinių supratimą, ypač Vaido Šeferio tyrimus.

Prisimintinos sąsajos su kitais teksta: Kazys Binkis, „Duonelaitiškas“; Salomėja Nėris, „Donelaitis“; Marcelijus Martinaitis, „Dėkojimas už Donelaičio „Metus“; Justinas Marcinkevičius, „Donelaitis“; Guido Michellini „Kristijonas Donelaitis. Pjesė“ ir kt. Pasitelktinos „Metų“ interpretacijos teatre, muzikoje, deklamacijos ir pan.:

- <https://www.youtube.com/watch?v=bol0X7jZ6J0> (Rolandas Kazlas);

- <https://www.youtube.com/watch?v=C13z4lzV1Lc&list=RDC13z4lzV1Lc&index=1> ir kt. („Liūdni slibiniai“) ir kt.

Siūloma pasinaudoti metodinėmis priemonėmis ir užduotimis, pvz.:

- <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/perziura/3745>.

Programoje iš Apšvietos epochos pasaulio literatūros kūrinių nurodytas J. V. Giotės (J. W. Goethe) „Faustas“ (ištraukos). „Faustą“ galima aptarti kaip puikų epochų (Apšvietos ir romantizmo) sandūros pavyzdį: aptartinas kompozicinis ir stilistinis „Fausto“ netolydumas, kūrinių teminis kompleksiskumas, Fausto charakterio prieštaravimas. Galima atkreipti dėmesį ir į ankstesnėse lietuvių kalbos ir literatūros ugdymo programose akcentuotas „Fausto“ temas, pvz. kalbėti apie pažinimo troškimą ir ieškojimo dvasią. Galima atkreipti dėmesį, kad Faustas Vakarų kultūroje yra tapęs simboliu figūra (panašiai kaip Don Žuanas ar Don Kichotas), nuolat interpretuojamas kultūroje ir mene (pvz. Igno Šeiniiaus romanas „Siefried Immerselbe atsijaunina“ nesyk vadintas lietuviškojo XX a. Fausto istorija).

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie Apšvietą ir klasicizmą:

- Im Hof, Ulrich, *Švietimo epochos Europa*, Vilnius: Baltos lankos, 1996.

- Kanišauskaitė, Irena, Saulius Žukas, *Švietimo epochos literatūra: literatūros vadovėliai 11–12 klasei*, Vilnius: Baltos lankos, 2001.

- Kuolys, Darius, „Apšvieta“: www.saltiniai.info/index/details/956.

- Kuolys, Darius, „Apšvieta“: *Elektroninė lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija*, 11–12 klasei.
 - Raila, Eligijus, *Europos kultūros epochos ir Lietuva: Renesansas, Barokas, Apšvieta*: mokymo priemonė, Vilnius: Aidai, 2001.
 - Raila, Eligijus, „Apšvieta“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra*: tyrinėjimai ir vaizdai, sudarė Vytautas Ališauskas et. al., Vilnius: Aidai, 2001, p. 44–57.
 - Speičytė, Brigita, „Šviečiamasis klasicizmas“: <http://www.saltiniai.info/index/details/959>.
 - Speičytė, Brigita, „Vėlyvosios Apšvietos literatūra Lietuvoje 1795–1831“, in: *Lietuvos literatūros antologija, 1795–1831: Šviečiamasis klasicizmas, preromantizmas*, I tomas, sudarė Brigita Speičytė, Vilnius: LLTI, 2016, p. 15–50;
 - Žukas, Saulius, *Klasicizmo literatūra*. Literatūros vadovėliai 11–12 klasei, Vilnius: Baltos lankos, 2001.
- Visuotinė literatūros istorija XVII–XVIII a. Parengė G. Bartkus, R. Gamziukaitė-Mažiulienė, E. Kuosaitė-Jašinskienė. Vilnius: „Mokslo“ leidykla, 1992.
- Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie Donelaitį ir „Metus“:
- Aleksandravičiūtė, Andželika, „Kristijono Donelaičio Slunkius – šių dienų veikėjas?“, *Gimtas žodis*, 2012, Nr. 4: <https://www.lituanistika.lt/content/36625>;
 - „Besijuokiantis Donelaitis“, Algimantą Radzevičių kalbina Eugenijus Žmuida, *Metai*, 2007, Nr. 1: <http://www.tekstai.lt/buvo/metai/200701/donelait.htm>;
 - Dilytė, Dalia, „K. Donelaičio „Metų“ hiperbolės“, *Gimtas žodis*, 2004, Nr. 1;
 - Dilytė, Dalia, *Kristijono Donelaičio pasakėčios: Monografija*, Vilnius: LLTI, 2014;
 - Jankevičiūtė, Giedrė, Mikas Vaicekuskas, *Visagalė tradicija: Kristijono Donelaičio poemos*, „Metai“ iliustracijos ir vaizdinis kanonas, Vilnius: LLTI, 2013;
 - Krinickienė, Alina, „Renesansiškoji etinė Kristijono Donelaičio „Metų“ koncepcija“, *Gimtas žodis*, 2001, Nr. 7: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367178013952/>;
 - *Kristijonas Donelaitis: Metų ir raštų ratas*, sudarė Sigitas Narbutas, Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2014;
 - Kuolys, Darius, „Laimei, Donelaitis“: <https://www.bernardinai.lt/2014-01-01-laimei-donelaitis/>;
 - Maskuliūnienė, Džiuljeta, „Kristijono Donelaičio Metų vaikai“: <https://www.ibbylietuva.lt/rubinaitis/2014-nr-1-69/kristijono-donelaicio-metu-vaikai/>;
 - Pogorelskaitė, Indrė, „Krikščioniškosios doros paieškos Kristijono Donelaičio poemoje „Metai““, *Gimtas žodis*, 2015, Nr. 6: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2015~1542197057503/>;

- Radzevičius, Algimantas, *Donelaičio kūrybos mįslė ir jos įminimo gairės: 300-osioms poeto gimimo metinėms*, Kaunas: Atmintis, 2014;

- Šeferis, Vaidas, paskaita „Neregėtas Donelaitis: nauji donelaitikos atradimai“: <https://www.youtube.com/watch?v=JB70IUvOkm4>;

- Šeferis, Vaidas, <https://www.bernardinai.lt/2019-07-12-cekijos-lituanistams-destantis-v-seferis-donelaicio-metai-yra-kaip-senas-seimyninis-nuotrauku-albumas/>;

- Šeferis, Vaidas, „Kristijonui Donelaičiui – 300“, *Metai*, 2013, Nr. 1: <http://www.tekstai.lt/component/content/article/7099-kristijonui-donelaiciui-300-vasdas-seferis>;

Šeferis, Vaidas. *Kristijono Donelaičio „Metų“ rišlumas*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014;

- Tuomaitė, Rūta, „Pagonybės atspindžiai Kristijono Donelaičio „Metuose“, *Gimtas žodis*, 2007, Nr. 8: <https://www.lituanistika.lt/content/49758>;

- <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000133103/donelaicio-metu-misle-ar-rasytojas-buvo-mates-drambli-kuri-mini-poemoje>;

- <https://www.youtube.com/watch?v=OY8dvtAYz8w&t=46s>.

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie Giotę ir „Faustą“

- Kanišauskaitė, Irena, *Gėtės Faustas*. Literatūros vadovėliai 11–12 klasei, Vilnius: Baltos lankos, 2000.

- Kubilius, Vytautas, „Faustas“ atkeliauja į Lietuvą“, *Pergalė*, 1980, Nr. 3: <http://www.saltiniai.info/index/details/998>;

- Sauka, Donatas, *Fausto amžiaus epilogas*, Vilnius: Tyto alba, 1998;

- <https://lklms.lt/nijole-bartasiuniene-j-v-getes-faustas-fausto-darbo-kambarys/>;

- <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000125445/e-nekrosiaus-spektaklio-johano-volfgango-getes-j-w-goethe-faustas-i-ii-veiksmas-fragmentai>.

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000125446/e-nekrosiaus-spektaklis-j-v-getes-j-w-goethe-faustas-iii-veiksmas-fragmentas>

Romantizmas

Romantizmą galima pristatyti kaip priešpriešą Apšvietos idėjoms ir klasicistinei estetikai. Romantizmas, kitaip nei Apšvieta, nelaikytinas kultūros epocha – tai meno kryptis. Tai pirmoji Vakarų literatūros istorijos meno kryptis, taip išryškinusi originalumą kaip vertybę; turint tą galvoje, suprantama, kad romantinis menas nėra toks taisyklingas, „suveržtas“ kaip klasicistinis, be to, jis ir ne toks vieningas. Pristatant romantikų iškeltą originalumą kaip esminę meno vertę, galima su mokiniais padiskutuoti apie originalumą šiuolaikiniame mene kaip romantinės pasaulėvokos išplėtotą

ir iki šiol tebegaliojančią meninės individualybės sampratą. Visgi romantinė kūryba turi ir vienijančių bruožų, kaip antai dėmesys individų subjektyvumui, apskritai pabrėžtinas individualizmas. Romantikai jaučia gilų nepasitenkinimą visuomenės būkle ir atmeta racionalų, griežtomis formomis ir simetrija grįstą klasicistinį meną, aukština kūrybinę laisvę, originalią meno formą ir turinį, linksta į menų sintezę, literatūros žanrų ribų griovimą. Romantiniame mene orientuojamasi į pasaulio irracionalumą, mistiškumą, padedančius parodyti subjekto nepasitenkinimą jį supančiu pasauliu, aukštesnių idealų siekį. Romantinei vaizduotei svarbi praeitis, į kurią atsigręžiama ieškant įkvėpimo šaltinio: ypač domimasi viduramžių menu. Pasaulis suvokiamas kaip nepažinus, mįslingas, jame pinasi fizinė aplinka ir metafiziniai poliai, o individas įprastai vaizduojamas kaip su aplinka susvetimėjęs, jos atstumtas – romantiniame mene dažnas vienišo, atsiskyrusio, melancholiško personažo tipas. Aptariant šį romantinės literatūros bruožą taip pat galima pasvarstyti, koks svarbus šis romantikų iškeltas personažo tipas literatūroje turi iki šių dienų. Aptariant romantizmą, galima pabrėžti, kad romantinė literatūra labai įvairi: ji gali būti ir maištinga, revoliucinga, ir svajinga, melancholiška, lyriška. Be kita ko, romantizmas pakeičia tautos (ir nacionalinės literatūros) sampratą – menininkai romantikai, išryškindami kiekvienos tautos išskirtinumą ir savitumą, ima ieškoti tautos dvasios, išaukština folklorą, savitą kiekvienos tautos istoriją, kalbą. Aptartina, kad lietuvių literatūrai būdingiausias tautinis romantizmas, o iš visų romantinių koncepcijų viena svarbiausių – tautos išskirtinumo ir individo bei tautos ryšio sampratos.

Romantinę literatūrą galima sieti ir su šiuolaikinėje kultūroje ir visuomenėje aktualiais opiais klausimais: maišto, individualumo, tautos sampratos ir kt. Aptariant romantinį pasaulėvaizdį ir estetiką galima kelti klausimus apie romantizmo / romantiškumo sampratą šiuolaikinėje kultūroje, klausti, kodėl meilės patirtys vadinamos *romantinėmis* ir taip suaktualinti ne tik romantikų kūrybos temas, bet ir esminius romantinės pasaulėvokos komponentus (jausmų egzaltacija, irracionalių patirčių išaukštinimas). Romantikams aktualią maišto temą galima susieti su maišto samprata šiuolaikinėje kultūroje ar subkultūrose, pvz. pastebėti, kad metalo muzika ir apskritai metalistų subkultūra orientuojasi į romantinį maištingumą, subjekto patirčių egzaltuotą išaukštinimą ir kt., taigi romantikų eilės yra pasitelkiamos metalo muzikoje (kaip antai „Iron Maiden“ dainoje „The Rime of the Ancient Mariner“ pasitelktas britų romantiko Samuelio Tayloro Coleridge'o eilėraštis, arba ukrainiečių metalo grupės „Drudkh“ albume „The Price of Freedom“ pasitelkti romantiko Taraso Ševčenkos poemos „Haidamakai“ tekstai ir pan.).

Programoje iš romantizmo kūrinių nurodyti Antano Baranausko „Anykščių šilelis“, pasirinkti Maironio eilėraščiai, Adomo Mickevičiaus (A. Mickiewicz) pasirinkti eilėraščiai ar pasirinktos poemos (dramos) ištraukos. Romantikų poemą, eilėraščius ir dramas rekomenduotina skaityti ir nagrinėti atsižvelgiant į bendrąsias romantizmo temas ir charakteristikas, kurios akcentuotos ir ankstesnėse lietuvių kalbos ir literatūros ugdymo programose: individo maištas, naujo pasaulio kūrimo užmojis; asmens vienišumo ir meilės patirtys; asmuo ir gamta, tauta ir gamta; asmens ir tautos istorinio likimo suvokimas; individuali lyrikos kalba. Ieškant literatūros istorijos įdomybių, kalbant apie Baranausko kūrybą, galima pristatyti jo užmoją publikuoti „Anykščių šilėlį“ specifine rašybos sistema, pritaikyta skaityti visomis lietuvių kalbos tarmėmis; pristatant Maironio eilėraščius, galima pasitelkti skaitmeninį archyvą ir parodyti populiariųjų Maironio eilėraščių variantus, autoriaus taisymus (<http://www.pb.flf.vu.lt/>); kalbant apie Mickevičių, akcentuotinas jo populiarumas XIX a. kultūroje, parodant, kad buvo gaminamos net degtukų dėžutės ar saldinių pakuotės su Mickevičiaus atvaizdu (<http://wystawa.przyjacielebpp.org/en/adam-mickiewicz/>) ir pan.

Prisimintinos romantizmo autorių kūrinių interpretacijos, refleksijos kitų autorių kūryboje. Baranausko: Juozo Žlabio-Žengės „Anykščių šilelis. Nervuota poema“, Sigito Gedos „Perlai iš Antano Baranausko karūnos“ ir kt.; Maironio: Kazio Binkio „Pavasario saulė nušvito meiliai“, Salomėjos Nėries „Maironiui“, Sigito Gedos ciklas „Maironio mirtis“, Justino Marcinkevičiaus ciklas „Pavasario balsai Pasandravy (Maironis)“, Rimvydo Stankevičiaus ciklas „Silabotonika“ ir kt.; Mickevičiaus: Juditos Vaičiūnaitės „Marilės kryžius“, Marcelijaus Martinaičio „LVIII“ (iš knygos *Atmintys*), Aido Marčėno „Plikledis Katedros aikštėje“ ir kt.

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie romantizmą:

- Kanišauskaitė, Irena, *Romantizmo literatūra*. Literatūros vadovėliai 11–12 klasei, Vilnius: Baltos lankos, 2001;
- Kubilius, Vytautas, *Romantizmo tradicija lietuvių literatūroje*, Vilnius: Amžius, 1993;
- Speičytė, Brigita, „Romantizmas ir realizmas“: <http://www.saltiniai.info/index/details/1020> ;

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie Baranauską, Maironį ir Mickevičių:

- „Antanas Baranauskas – tarp poezijos ir meilės“, parengė Rasa Bražėnaitė ir Regimantas Tamošaitis, *Metai*, 2016, Nr. 1: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/797-2016-m-nr-01-sausis/8085-antanas-baranauskas-tarp-poezijos-ir-meiles>;
- Aleksandravičius, Egidijus, *Giesmininko kelias*, Vilnius: Versus Aureus, 2004;
- *Apie Maironį: Maironio kritinės recepcijos rinktinė*, sud. Tomas Andriukonis, Vilnius: LLTI, 2016;
- Baranauskas, Antanas, „Anykščių šilelis = Anykszczū szilėlys“, sudarytojas Gytis Vaškelis, skaito Skirmantas Valentas, Algirdas Latėnas, Vilnius: LLTI, 2022: paklaustyti, kaip tarmiškai įskaitytas „Anykščių šilelis“;
- *Eina garsas: nauji Maironio skaitymai: straipsnių rinktinė*, sud. Manfredas Žvirgždas, Vilnius: LLTI, 2014;
- Jastrunas, Mečislovas, *Adomas Mickevičius. Poeto laikas ir asmenybė*, vertė Dominykas Urbas, Kaunas: Spindulys, 1994;
- Kalėda, Algis, „Tapatybės paieškos: Lietuvos lenkiškoji literatūra ir Europos idėja“, *Europos idėja Lietuvoje: istorija ir dabartis*, sud. Darius Staliūnas, Vilnius: LLI, 2002;
- Kruševičiūtė, Aldona, „Kieno Maironis?“, *Gimtasis žodis*, 2012, Nr. 11: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187798515/>;
- Kubilius, Vytautas, *Adomas Mickevičius: poetas ir Lietuva*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998, Vilnius;

- *Lietuvos kultūra: Romantizmo variantai*: mokslinės konferencijos, skirtos Adomo Mickevičiaus 200-osioms gimimo metinėms ir įvykusios 1998 gruodžio 4 dieną, medžiaga, sud. Aušra Jurgutienė, Vilnius: LLTI, 2001;
- *Maironis, jo epocha ir sąsajos su šiandiena*: Jono Mačiulio-Maironio 140-osioms gimimo metinėms skirtos mokslinės konferencijos medžiaga, parengė Raminta Antanaitienė, Jūratė Ivanauskienė, Kaunas: MLLM, 2002;
- *Maironio balsai: kūryba, veikla, atmintis*: kolektyvinė monografija, sud. Manfredas Žvirgždas, Vilnius: LLTI, 2019;
- Mikšytė, Regina, *Antanas Baranauskas*, Vilnius: Vaga, 1993;
- *Pavasario balsai: Skaitmeninis archyvas ir genetinis kritinis leidimas*, vyr. redaktorius Paulius V. Subačius: <http://www.pb.flf.vu.lt/>;
- Peluritytė-Tikuišienė, *Audinga, Lietuvių lyrikos tradicija: pasaulėvaizdžio dominantės Maironio, Vinco Mykolaičio-Putino, Salomėjos Nėries, Jono Aisčio, Henriko Radausko kūryboje*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013;
- Speičytė, Brigita, *Poetinės kultūros formos: LDK palikimas XIX amžiaus Lietuvos literatūroje*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004;
- Speičytė, Brigita, *Anapus ribos: Maironis ir istorinė Lietuva*, Vilnius: LLTI, 2012;
- Subačius, Paulius, *Antanas Baranauskas: gyvenimo tekstas ir tekstų gyvenimai*, Vilnius: Aidai, 2010;

Realizmas

Realizmo literatūra randasi kaip opozicija romantinei pasaulėvokai, panašiai kaip romantizmo atveju sukilta prieš apšvietos idėjas ir klasicistinę estetiką. Realizmą svarbu pristatyti kaip istorinį reiškinių, kurio atgarsiai literatūroje, daugiausiai prozoje, veikia iki šiol, nes ją dažnai vertiname per realistinio įtikinamumo prizmę. Būtent proza istoriškai dominavo literatūriniam realizme. Manoma, kad proza, ypač stambioji, geriausiai tinka perteikti realizmo pasaulėžiūrą ir estetiką. Realizmas turi įdomių sąsaskų su XVIII a. Apšvieta ir klasicizmu – grįžtama prie minties apie mokslinio pažinimo svarbą, empiriškai patirtos realybės dominantę prieš metafizinių patirčių paieškas, ieškoma galimybių objektyviai (ne subjektyviai, ko siekta romantiniame mene) suvokti ir pavaizduoti supantį pasaulį. Literatūroje (ir vizualiuosiuose menuose) iškeliamas siekis kuo tiksliau perteikti visuminį visuomenės vaizdą, socialinę aplinką, sukurti visuomenės „dokumentą“, trinti ribas tarp patiriamojo pasaulio ir literatūroje vaizduojamojo, tokiu būdu tikintis atskleisti objektų, subjektų ir aplinkos esmę. Neatsitiktinai realizmui (ir realizmui lietuvių literatūroje) svarbi pozityvizmo filosofija. Realistinėje literatūroje imama koncentruotis į išsamius gamtos, urbanistinių erdvių aprašymus, fokusuojamasi į personažų psichologinius portretus, gausiai naudojamos dialogais, kurie, tikima, padeda geriau charakterizuoti veikėjus. Apskritai, išskirtina, kad realistinėje prozoje galima rasti du personažų tipus: individualizuotus, kiek įmanoma labiau psychologizuotus veikėjus (įprastai jie būna pagrindiniai) bei apibendrintus socialinius tipus, kuriais siekiama perteikti tam tikrus visuomenės sluoksnius. Pabrėžtina, kad realistinėje literatūroje daug aktualios problematikos – svarstomi socialinės

nelygybės, netinkamų santykių, skriaudos, neteisybės ir kt. klausimai. Juos nesunkiai galima susieti su šiuolaikinės visuomenės problemomis, pavyzdžiui, Žemaitės apsakymuose vaizduojamus santykius šeimoje (užgauliojančius, skriaudžiančius vyrus) aptarti dabartinių lyčių vaidmenų klausimų kontekste. Pristatant realistinės literatūros tendencijas – smulkmenišką aplinkos aprašymą, siekį, kad literatūros atrodytų įtikinama realybės atžvilgiu, polinkį vaizduoti įvairius socialinius sluoksnius ir kt. – galima pasitelkti vaizduojamojo meno darbų, pvz. Jeano François Millet, Gustave'o Courbet paveikslų, lyginant juos su romantine daile, tarkime, žymiuoju Casparo Davido Friedricho „Kelautoju prie ūkanotos jūros“ ar kt.

Iš realizmo literatūros programoje nurodyta pasirinkti Jono Biliūno arba Žemaitės pasirinktus apsakymus (apysaką) ir bent vieną pasirinktą autorių iš XIX a. pasaulio ir Lietuvos kitakalbės literatūros. Ir Biliūnas, ir Žemaitė pristatytini kaip reprezentatyvūs lietuvių prozos realizmo atstovai, kurių kūryboje ryškiai matyti minėtosios bendrosios realizmo tendencijos, tačiau sykiu juos galime vadinti ir stipraus XIX a. pab.–XX a. pr. lietuvių literatūroje suklestėjusio realizmo pradininkais. Pasirinkti, kurį iš nurodytų autorių atidžiau skaityti (jeigu klasė stipri – rekomenduojama nagrinėti abu), rekomenduotina atsižvelgiant į klasės vaikus, jų anksčiau skaitytus kūrinius ir gebėjimus; galima rinktis pagal norimas aptarti temas – Žemaitės kūryboje labiau išplėtotos šeimos santykių problemos, susijusios su nelaimingomis vedybomis (ypač „Laimės nutekėjimo“ ciklas), feministinės idėjos, Biliūno kūryba aprėpia platesnę skurdo, moralinių ir socialinių neteisybių klausimų sferą.

Atkreiptinas dėmesys į Žemaitės ir Biliūno kūrybos (ir biografijų) interpretacijas vėlesnėje kitų autorių kūryboje, intertekstinius kitų autorių ryšius su Žemaitės ir Biliūno kūryba, pvz. Kosto Ostrausko „Žemaitė sutinka Šekspyra“ (<http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/492-2008-nr-6-birzelis/3425-kostas-ostrauskas-zemaitė-sutinka-sekspyra.html>); Bitės Vilimaitės „Gavėnia“, Juditos Vaičiūnaitės „Žemaitė“ cikle *Senos fotografijos*; „Graži ir ta galinga“ daina „Žemaitė“ (<https://www.youtube.com/watch?v=zEYhb0rMY04>);

Iš pasaulio literatūros programoje nurodoma daug įvairių realistų kūrinių. Jie visi laikytini pasaulio literatūros klasika, tad kūrinio pasirinkimą taip pat derėtų grįsti konkrečios klasės mokinių gebėjimais ir poreikiais. Galima turėti galvoje, jog dalis siūlomų realizmo kūrinių temiskai sietini su Biliūno arba Žemaitės kūryba, kaip antai Gustavo Flobero „Ponią Bovari“ ar Levo Tolstojaus „Aną Kareniną“ galima aktualizuoti Žemaitės kūryboje aktualios nelaimingos santuokos, kritikuojamų XIX a. visuomenės normų aspektu, o Fiodoro Dostojevskio „Nusikaltimą ir bausmę“ įmanu sieti su Biliūno apsakymuose dažnomis moralinio apsisprendimo, sąžinės, kaltės ir atpildo temomis. Visus programoje nurodytus pasaulio ir Lietuvos kitakalbės literatūros kūrinius galima sieti su lietuvių realizmo kūriniais ir teminiu, ir probleminiu, ir laikotarpio estetinės koncepcijos aspektais, tačiau sąsajų ieškoti nebūtina ir pasirinktą pasaulio ar Lietuvos kitakalbės literatūros kūrinį nagrinėti neplėtojant paralelių su nagrinėtais lietuvių literatūros kūriniais. Renkantis programoje nenurodytą realizmo literatūros kūrinį, būtina atsižvelgti į kūrinio meninę vertę.

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie realizmą (ir realizmą pasaulio literatūroje):

- Auerbach, Erich, *Mimezis: tikrovės vaizdavimas Vakarų pasaulio literatūroje*, iš vokiečių kalbos vertė Antanas Gailius, Vilnius: Baltos lankos, 2003;

- Ciplijauskaitė, Birutė, „Nepatenkinta moteris. Neištikimybė realistiniame romane“, in: *Tarp lituanistikos ir ispanistikos. Moterys XIX–XX amžių Europos literatūrose*, sudarė ir iš ispanų kalbos vertė Akvilė Šimėnienė, Vilnius: LLTI, 2019, p. 53–107;

- Speičytė, Brigita, „Romantizmas ir realizmas“, in: <http://www.saltiniai.info/index/details/1020>;

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie Žemaitę ir Biliūną:

- Bleizgienė, Ramunė, *Privati tyla, vieši balsai: moterų tapatybės kaita XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje*, Vilnius: LLTI, 2012;

- Bleizgienė, Ramunė, „Jausmai Žemaitės apsakymuose“, *Lituanistika*, 2008, Nr. 4: <https://www.lituanistika.lt/content/14695>;

- Bleizgienė, Ramunė, „Pasaulio ir asmens jausminiai ryšiai Žemaitės kūryboje“, *Tautosakos darbai*, 2016, Nr. 51: <https://www.lituanistika.lt/content/64755>;

- Čiočytė, Dalia, „Žemaitės feminizmas“, *Literatūra*, 2009, Nr. 51 (1) (<https://www.lituanistika.lt/content/23240>);

- Daugirdaitė, Solveiga, „Moterų aukos prasmė XIX–XX a. sąvartoje“, in: *Raidžių draudimo metai*, sud. Darius Staliūnas, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2004: <https://www.lituanistika.lt/content/3134>;

- Daujotytė, Viktorija, *Žemaitė: gyvenimo gramatika*, Vilnius: Odilė, 2019;

- Daujotytė, Viktorija, „Lietuvos moterų sąmoningumo šimtmetis“, *Metai*, 2007, Nr. 10: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/169-2007-nr-10-spalis/970-viktorija-daujotyt-lietuvas-moter-smoningumo-imtmetis>;

- Daujotytė, Viktorija, „Fenomenologinis žvilgsnis: Jono Biliūno „Kūdikystės sapnai“, in: *XX amžiaus literatūros teorijos: konceptualioji kritika*, parengė Aušra Jurgutienė, Vilnius: LLTI, 2010: <https://www.lituanistika.lt/content/26651>;

- Jonas Biliūnas: *kūrybos studijos ir interpretacijos*, sudarė Marius Mikalajūnas, Vilnius: Baltos lankos, 2002;

- Keršytė, Nijolė, „Pasakotojas ir veikėjas J. Biliūno apsakymuose: dvi santykio galimybės“, *Gimtas žodis*, 2003, Nr. 9: <https://www.lituanistika.lt/content/40771>;

- Keršytė, Nijolė, „Pasakotojo santykis su pasakojimo adresatu: naujas požiūris į pasakojimą“, *Gimtas žodis*, 2003, Nr. 7: <https://www.lituanistika.lt/content/40769>;

- Kvietkauskas, Mindaugas, „Prometėjiškoji pasaulėvoka Jono Biliūno prozoje“, *Metai*, 2005, Nr. 12: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/10-2005-m-nr-12-gruodis/44-mindaugas-kvietkauskas-prometjikoji-pasaulvoka-jono-bilino-prozoje-1>;

- Lazdynas, Gintaras, „Žemaitės recepcija: vedybų sandėris apsakyme „Marti“, *Gimtas žodis*, 2012, Nr. 11–12;

- Sauka, Donatas, *Žemaitės stebuklas*, Vilnius: Vaga, 1998;
- Skeivys, Rimantas, „Jono Biliūno idealas“, *Krantai*, 2004, Nr. 1: <https://www.lituanistika.lt/content/50460>;
- Vaitiekūnas, Dainius, „Keliaprasmiš pasakojimas: Jono Biliūno „Laimės žiburys““, *Teksto slėpiniai*, 2009, Nr. 12: <https://www.lituanistika.lt/content/23387>;
- Vaitiekūnas, Dainius, „Liūdesio recepcija (Jono Biliūno prozos interpretacija)“, *Teksto slėpiniai*, 2006, Nr. 9: <https://www.lituanistika.lt/content/5158>;
- Vaitiekūnas, Dainius, „Naratyvumo aprašymas: Jono Biliūno novelė „Vagis““, *Teksto slėpiniai*, 2002, Nr. 5: <https://www.lituanistika.lt/content/47424>;
- Žekaitė, Janina, *Žemaitės kūryba*, Vilnius: Vaga, 1991;
- <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000129309/dokumentine-apybraiza-nepazintoji-zemaite>;
- <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013687105/mano-teviske-2018-03-15-jonas-biliunas>;

Virginijus Gasiliūno laida „Literatūros akiračiai“ apie rašytojo Jono Biliūno kūrybą ir pomirtinę kelionę į gimtinę: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1007504260/is-radijo-aukso-fondo-2015-01-12-14-05>

Režisieriaus Roberto Verbos filmas apie rašytojo Jono Biliūno kūrybą ir gyvenimą, 1968 m.

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/7415/dokumentinis-filmas-jonas-biliunas>

<https://www.kinofondas.lt/filmas/jonas-biliunas/>

Meilė Lukšienė. Prie tautos kultūros pamatų. Vilnius, 2014, p. 24–121.

https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2018/04/M.-Luksiene_Prie-tautos-kulturos-pamatu.pdf

Literatūros pėdsekys. Žemaitės nutekėjimo laimė

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000127666/literaturos-pedsekys-zemaites-nutekejimo-laime>

Literatūrologė apie Žemaitę: galima suabejoti istorija apie 50-metę, staiga tapusią rašytoja. Jolanta Kryževičienė, LRT radijo laida „Ką man skaityti“, LRT.lt 2015.06.08

<https://www.lrt.lt/naujienos/tavo-lrt/15/104342/literaturologe-apie-zemaite-galima-suabejoti-istorija-apie-50-mete-staiga-tapusia-rasytoja>

Minėdami Žemaitės 100-ąsias metines, mokslininkai pabrėžia: jaunų moterų karta dabar ją atranda

<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1559089/minedami-zemaites-100-asias-metines-mokslininkai-pabrezia-jaunu-moteru-karta-dabar-ja-atranda>

Pirmas sakiny su Ramune Bleizgiene. Ne tik Žemaitė

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000180606/pirmas-sakiny-su-ramune-bleizgiene-ne-tik-zemaitė>

TV filmas „Žemaitė. Petras Kūrmelis“ I–II d.

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000154709/tv-filmas-zemaitė-petras-kūrmelis-i-d>

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000154702/tv-filmas-zemaitė-petras-kūrmelis-ii-d>

Spektaklis. Žemaitė „Marti“ I–II d., 1978

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/11176/spektaklis-zemaitė-marti-i-d>

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/11178/spektaklis-zemaitė-marti-ii-d>

Dokumentinė apybraiža „Nepažintoji Žemaitė“, Aut. Zita Kelmickaitė, 2020

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000129309/dokumentinė-apybraiža-nepažintoji-zemaitė>

Graži ir ta galinga – ŽEMAITĖ. Klaipėdos jaunimo teatras. Muzikinis vaizdo klipas

<https://www.youtube.com/watch?v=zEYhb0rMY04&list=RDzEYhb0rMY04&index=1>

G. Lazdynas. Apie senio Vingio despotiškumą ir kitas ydas

<https://savb.lt/lt/krastieciai/povilas-visinskis/desimt-povilo-visinskio-skaitymu/devintieji-povilo-visinskio-skaitymai/g-lazdynas-apie-senio-vingio-despotiskuma-ir-kitas-ydas/>

Ieva Tumanovičiūtė. Katrės košmaras? „Marti“ Vilniaus mažajame teatre

<https://www.7md.lt/teatras/2018-11-02/Katres-košmaras>

Dalia Staponkutė. Išversti į šiandieną (apie Tuminaitės spektaklį „Marti“)

<https://literaturairmenas.lt/teatras/dalia-staponkute-isversti-i-siandiena>

Gintaras Lazdynas. Žemaitės recepcija: vedybų sandėris apsakyme „Marti" (I)

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187798996/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC>

Gintaras Lazdynas. Paprastas pasaulis Žemaitės akimis. Metai, 2021, Nr. 12

<https://www.zurnalasmetai.lt/?p=17088>

Modernizmas XX a. I pusė

Pradedant nagrinėti modernizmui priskiriamus literatūros kūrinius, verta pastebėti, kad modernizmo sąvoka skirtingose kultūrose vartojama labai įvairiai, lietuvių literatūrologijoje taip pat

nesama vieningos modernizmo apibrėžties. Taigi mokytojai (-ai) ir mokiniams svarbu žinoti, kad programoje prie modernizmo priskiriami autoriai ir kūriniai čia priskirti sąlygiškai, pasitelkus vieną iš daugelio galimų modernizmo sampratų. Įprastai Vakarų meno kontekste modernizmas aprėpia moderniąją literatūrą nuo XIX a. antrosios pusės iki XX a. vidurio arba antrosios pusės. Dažnai modernizmas suvokiamas ne kaip vienalytis meno judėjimas, bet mąstymo ir kūrybos būdas, apimantis daug smulkesnių meninių srovių bei krypčių.

Nepaisant sampratos daugiareikšmiškumo ir lanksčių chronologinių ribų, esminius modernistinės literatūros bruožus išskirti galima. Modernizmo idėjos ir meno inovacijos tiesiogiai sietinos su vertybių kaita, filosofijos ir psichologijos raida bei ryškėjančia subjektyvumo, sąmonės, seksualumo svarba. Modernizmas susiformuoja kaip atsakas realistiniam ir natūralistiniam pasaulio vaizdavimui: atmetamos ligtulinės vaizdavimo konvencijos, kinta požiūris į kalbą, randasi naujos meninės technikos, linkstama prie sudėtingos, dažnai simbolinės, raiškos. Vienas esminių posūkių literatūroje – istorijos imamos pasakoti kaitaliojant pasakotojo perspektyvas, suklesti vidinio monologo, sąmonės srauto technikos, poezijoje įsigali verlibras, fonetiniai ir grafiniai eksperimentai su kalba. Modernistinis menas išaukština originalumą, vaizduotę, subjekto individualumą – tuo jis sietinas su romantiniu menu. Modernistinėje literatūroje dažnos subjekto krizės, susvetimėjimo temos.

Lietuvių literatūroje modernizmo ribos taip pat skiriamos skirtingai; dažniausiai pirmaisiais modernistais vadinami autoriai, grožiniuose tekstuose siekę atsisakyti realistinio pasaulio vaizdavimo, išaukštinę subjekto individualumą, ieškoję naujų išraiškos formų: Juozapas Albinas Herbačiauskas, Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, Šatrijos Ragana, Ignas Šeinis, Kazys Puida (jiems būdingos simbolizmo, impresionizmo ir kitų ankstyvųjų modernizmo srovių įtakos).

Programoje prie lietuvių literatūros modernizmo priskirti įprastai neoromantikais vadinami Šatrijos Ragana, Vincas Krėvė ir Juozas Tumas-Vaižgantas – jų kūrybos neoromantizmą taip pat galime laikyti viena ankstyviausių lietuvių literatūros modernizmo šakų. Taip pat prie modernizmo potėmės yra ir 3–4 deš. neoromantikai Jonas Aistis bei Bernardas Brazdžionis, tęsiantys XX a. pradžios neoromantinę tradiciją. Modernistinę XX a. I pusės lietuvių literatūrą programoje reprezentuoja ir simbolistai Balys Sruoga bei Vincas Mykolaitis-Putinas, estetizmo tradicijai artimas Henrikas Radauskas. Be kita ko, modernizmą suvokiant plačiai programoje prie jo priskirti ir avangardistai Kazys Binkis bei Jurgis Savickis. Kalbant apie modernizmą lietuvių (ir pasaulio) literatūroje, rekomenduotina išskirti skirtingas modernizmo ir avangardizmo sroves: neoromantizmą, impresionizmą, simbolizmą, ekspresionizmą, futurizmą ir kt., nebūtinai visuomet akcentuojant platų modernizmo reiškinį, nes jį ir aprėpti, ir paaiškinti sudėtinga.

Renkantis skaitysimus autorius ir kūrinius rekomenduojama atsižvelgti į klasės gebėjimus ir poreikius. Tais atvejais, kai klasė stipresnė ir įmanu atidžiai išnagrinėti daugiau kūrinių, labai rekomenduotina skaityti ir, tarkime, Šatrijos Raganos, ir Vaižganto kūrinius. Panašiai rekomenduotina daryti renkant tarp Aisčio, Brazdžionio ir Radausko: pasirinkus plačiau nagrinėti Aisčio tekstus, ten, kur įmanoma, bent kontekstualizuojant siūlytina pasitelkti ir Brazdžiono arba Radausko tekstų (Brazdžiono atveju – išryškinant neoromantikams būdingus panašumus, Radausko atveju – parodant, kaip tuo pačiu metu kūrė autoriai reprezentuoja labai skirtingas estetines kryptis).

Renkantis, kurį iš programoje pateikiamų pasaulio literatūros modernizmo kūrinių skaityti su mokiniais, rekomenduojama atsižvelgti į klasės lygį, nes dalis pateiktų tekstų yra gan sudėtingi (pvz. T. S. Elioto eilėraščiai ir poema ar Viljamo Folknerio romanas), o dalis – skaitomi ir suprantami paprasčiau (pvz. Ernesto Hemingvėjaus romanas ar Albero Kamiu romanai). Taip pat galima rinktis apsvaistant galimybę sieti pasirinktą pasaulio literatūros kūrinių su kuriuo nors skaitomu lietuvių literatūros kūriniu, tarkime, palyginti Rainerio Marijos Rilės eilėraščius su lietuvių neoromantikų poezija arba išryškinti susvetimėjimo su pasauliu ir aplinka temą gretinant Savickio prozą su Kamiu arba Franzo Kafkos proza. Pažymėtina, kad pasaulio literatūros modernizmo kūriniai gali būti skaitomi ir nagrinėjami nebūtinai juos siejant su konkrečiais lietuvių literatūros reiškiniiais ar kūriniais. Visi programoje nurodyti pasaulio ir Lietuvos kitakalbės literatūros modernizmo kūriniai yra aukštos meninės vertės; renkantis programoje nenurodytą modernizmo literatūros kūrinių, būtina atsižvelgti į kūrinio meninę vertę.

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie modernizmą:

- Jurgutienė, Aušra, *Naujasis romantizmas – iš pasiilgimo*, Vilnius: LLTI, 1998;
- Kučinskienė, Aistė, „Modernizmas“: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt/lt/modernizmas>;
- Kučinskienė, Aistė, „Avangardas“: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt/lt/avangardas>;
- *Romantizmai po romantizmo*, sud. Giedrė Jankevičiūtė, Vilnius: Gervėlė, 2000;
- Striogaitė, Dalia, *Avangardizmo kūryboje*, Vilnius: LLTI, 1998;
- Viliūnas, Giedrius, *Modernizmas. I dalis. XX amžiaus pirmoji pusė*. Literatūros vadovėliai 11–12 klasei, Vilnius: Baltos lankos, 2003;
- Žekaitė, Janina, *Modernizmas lietuvių prozoje*, Vilnius: LLTI, 2002;

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie programoje nurodytus lietuvių autorius ir jų kūrinius:

- *Balys Sruoga: kūrybos studijos ir interpretacijos*, sudarė Rimas Žilinskas, Vilnius: Baltos lankos, 2001;
- Baltuonė, Andrius, *Vincas Krėvė: gyvenimas ir kūryba. Literatūros vadovėliai 11–12 klasei*, Vilnius: Baltos lankos, 2003;
- Bleizgienė, Ramunė, „Maironis ir Šatrijos Ragana: emocinė bendruomenė XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje“, *Gimtas žodis*, 2012, Nr. 5: <https://www.lituanistika.lt/content/36629>;
- Cibarauskė, Virginija, Paulius Jevsejevas, „Neatrasta, bet reikalinga: meilė Vinco Mykoliaičio-Putino romane Altorių šešėly“, *Semiotika*, 2015, Nr. 11: http://www.semiotika.lt/zurnalas-semiotika/wp-content/uploads/2015/Semiotika_11.9-37.pdf;
- Čiužauskaitė, Ilona, „Šėtoniška‘ jausmų galia Vaižganto ‚Nebylyje‘: nuo nusikaltimo iki atgailos“, *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 2015, t. 22 (<https://www.lituanistika.lt/content/59231>);

- Daujotytė, Viktorija, *Šatrijos Raganos pasaulyje*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997;
- Daujotytė, Viktorija, *Putinas: pasaulėvaizdžio kontūrai*, Vilnius: Tyto alba, 2003;
- Daujotytė, Viktorija, „Vaižganto ‚Dėdės ir dėdienės‘: savasties morfologija“, *Krantai*, 2019, Nr. 3: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2019~1594105685856/>;
- Jonas Aistis: *Praregėjęs ilgesio akim*: Mokslinės konferencijos, skirtos Jono Aisčio 100-osioms gimimo metinėms, medžiaga, sudarė Rūta Brūzgienė, Vilnius: LLTI, 2004;
- Greimas, Algirdas Julius „Mintys apie Henriką Radauską ir jo strėlės vietą lietuviškame danguje“, in: *Henrikas Radauskas*, sudarė Jurga Katkuvienė, Vilnius: Baltos lankos, 2001, p. 89–92;
- Jonušas, Jonas, Jadvyga Jonušienė, „Žmogaus egzistencijos problema Šatrijos Raganos kūryboje“, *Žmogus ir žodis*, 2004, Nr. 2: <https://www.lituanistika.lt/content/222>;
- Klimantavičienė, Nijolė, „B. Sruogos dramos ‚Milžino paunksmė‘ konfliktų savitumas“, *Gimtas žodis*, 2004, Nr. 6: <https://www.lituanistika.lt/content/40818>;
- Kubilius, Vytautas, *Jonas Aistis*, Vilnius: LLTI, 1999;
- Mačianskaitė, Loreta, „Savickio prozos teatriškumas“, in: *Jurgis Savickis*: Mokslinės konferencijos, skirtos Jurgio Savickio 110-osioms metinėms paminėti, pranešimai, Vilnius: LLTI, 2001: <https://www.lituanistika.lt/content/40943>;
- Martišiūtė, Aušra, *Pirmasis lietuvių dramaturgijos šimtmetis*, Vilnius: LLTI, 2006;
- Martišiūtė, Aušra, „Dramos kūrinio analizės variantai: V. Krėvė ‚Skirgaila‘“, *Gimtas žodis*, 2004, Nr. 4: <https://www.lituanistika.lt/content/40762>;
- Nyka-Niliūnas, Alfonsas, „Putinas gyvenimo ir kūrybos prieštarse“, in: *Temos ir variacijos*, Vilnius: Baltos lankos, 1996;
- Pabarčienė, Reda, „Tragizmo raiška moderniojoje dramoje: Balio Sruogos ‚Milžino paunksmė‘ ir Kazio Binkio ‚Generalinė repeticija‘“, *Žmogus ir žodis*, 2002: <https://www.lituanistika.lt/content/12906>;
- Pabarčienė, Reda, „Pašaipusis Balio Sruogos diskursas“, *Teksto slėpiniai*, 2005, Nr. 8: <https://www.lituanistika.lt/content/484>;
- Pabarčienė, Reda, *Kurianti priklausomybė*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010 (fragmentas „Balys Sruoga. Tarp herojinės dramos, komedijos ir klasikinės tragedijos“): <http://www.saltiniai.info/index/details/1381>;
- Peluritytė-Tikuišienė, Audinga, „Kas ir ką iš tiesų veikia Henriko Radausko poezijoje“, *Literatūra*, 2010, Nr. 52 (1), p. 56–67: <https://www.lituanistika.lt/content/28722>;

- „Per pasaulį keliauja žmogus“: Bernardo Brazdžionio šimtmečiui, sud. Rūta Brūzgienė, Vilnius: LLTI, 2008;
- Putinas – gyvenimo ir kūrybos akiračiai, Vilnius: Vaga, 1996;
- Radzevičius, Algimantas, *Vaižgantas lietuvių prozos kryžkelėse: meninės sintezės problema*, Vilnius: Vaga, 1987;
- Satkauskytė, Dalia, „Liudo Vasario socialumas pagal Kostą Korsaką, arba naujos senos *Altorių šešėly* interpretavimo perspektyvos“, *Colloquia*, 2010, Nr. 24: http://www.llti.lt/failai/Nr24_Str_Satkauskyte.pdf;
- Sauka, Donatas, *Jurgis Savickis: XX amžiaus literatūros šifras*, Vilnius: Baltos lankos, 1994;
- Speičytė, Brigita, „Vincio Krėvės agonas“, *Colloquia*, 2019, Nr. 43: <https://www.lituanistika.lt/content/83258>;
- Šerveninkaitė, Nijolė, *Vaižgantas. Literatūros vadovėliai 11–12 klasei*, Vilnius: Baltos lankos, 2001;
- Šilbajoris, Rimvydas, „Radauskas – modernistas“, „Menai kaip įvaizdžiai Henriko Radausko poezijoje“, in: *Henrikas Radauskas*, sudarė Jurga Katkuvienė, Vilnius: Baltos lankos, 2001, p. 127–147;
- Tūtlytė, Rita, *Išliekanti lyrika: XX amžiaus lietuvių poezijos vidinių struktūrų kaita*, Vilnius: Gimtasis žodis, 2006;
- Tūtlytė, Rita, „Jurgis Savickis: *Fin de siècle* ir *Jugendo* parodijos ar žaidimas literatūrine tradicija“, *Literatūra*, 2011, Nr. 53 (1): <https://www.zurnalai.vu.lt/literatura/article/view/2686>;
- Vanagaitė, Gitana, „Vaižgantas šiandienos mokykloje: problemos ir galimybės“, *Gimtasis žodis*, 2016, Nr. 3: <https://www.lituanistika.lt/content/74574>;
- Viliūnas, Giedrius, „Ironija Jurgio Savickio raštuose“, *Literatūra*, Nr. 37(1), 1999.
- Žėkaitė, Janina, *Jurgis Savickis*, Vilnius: Pradai, 1994;
- Žėkaitė, Janina, *Šatrijos Ragana*, Vilnius: Vaga, 1984;
- Žukas, Saulius, *Teksto gilumas: semiotiniai etiudai*, Vilnius: Baltos lankos, 2010;
- <https://lietuviukalbairliteratura.lt/satrijos-ragana-sename-dvare-literaturos-pamoka-11-klaseje-iv-pamoka/>;
- <https://smpmetodika.ugdome.lt/metodika/lk1112-pamoka-2-info/>;

Jonas Aistis

Literatūros pėdsekys. Neoromantiniai Jono Aisčio poetiniai triukai

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000124202/literaturos-pedsekys-neoromantiniai-jono-aiscio-poetiniai-triukai>

Pseudonimus keitęs Jonas Aistis: du vienos gūžtos sakalėliu, egzilio pranašystė ir trupučiuką džiaugsmo sopuliu suteikti

<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1265710/pseudonimus-keites-jonas-aistis-du-vienos-guztos-sakaleliu-egzilio-pranasyste-ir-trupuciuka-dziaugsmo-sopuliu-suteikti>

Vincas Krėvė

Vinco Krėvės-Mickevičiaus memorialinis butas: išsaugota epochos dvasia autentiškai atkurtame interjere

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000183480/veranda-kreves-mickeviciaus-memorialinis-butas-seno-namo-ir-atnaujinto-interjero-kontrastas-jaukus-modernizmas-kaune-bei-namas-prie-gelezinkelio>

Ekskursija po Vinco Krėvės-Mickevičiaus memorialinį butą-muziejų

https://www.youtube.com/watch?v=F-qpZ_GhcE

Mahiras Gamzajevs. Vinco Krėvės sugrįžimai iš Baku ir jo „nusiminimo aidai“ (I dalis)

<https://www.zurnalasmetai.lt/?p=7401>

Krėvės kalba, 1952 m. JAV

<https://www.youtube.com/watch?v=POw8KH8xTgw>

Vilniaus akademinio dramos teatro spektaklis pagal Vinco Krėvės istorinę dramą „Skirgaila“, nufilmuotas 1992 metais.

I dalis

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/13722/spektaklis-vincas-kreve-skirgaila-i-d>

II dalis

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/13729/spektaklis-vincas-kreve-skirgaila-ii-d>

Šatrijos Ragana

Rašytojos Šatrijos Raganos aistra – bitininkystė

<https://www.youtube.com/watch?v=m4hfT81ymI>

Literatūros pėdsekys. Gilesnis bandymas suprasti Šatrijos Raganos dvasinę literatūrą

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000125000/literaturos-pedsekys-gilesnis-bandymas-suprasti-satrijos-raganos-dvasine-literatura>

Kita Šatrijos Raganos pusė: plungiškė papasakojo, kaip rašytojos aplinka atrodė vaikystėje

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000118119/kita-satrijos-raganos-puse-plungiske-papasakojo-kaip-rasytojos-aplinka-atrode-vaikysteje>

Šatrijos Raganos meilės kelionė: nuo Užvenčio dvaro iki Židikų.

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013686609/mano-teviske-2018-03-08-satrijos-raganos-meiles-kelione-nuo-uzvencio-dvaro-iki-zidiku>

Šatrijos Raganos apysakos „Sename dvare“ inscenizacija, pirma dalis. Spektaklio ir inscenizacijos autorė K. Kymantaitė. Spektaklis pastatytas Klaipėdos dramos teatre 1983 metais, adaptuotas televizijai 1990 metais.

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/17286/spektaklis-satrijos-ragana-sename-dvare-i-d>

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/17289/spektaklis-satrijos-ragana-sename-dvare-ii-d>

Gediminas Mikelaitytis, „Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija“: monografija. – Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, 231 p.

„Žmogaus siela man įdomesnė už kūną.“ Rašytojai Marijai Pečkauskaitei-Šatrijos Raganai 145

<https://www.bernardinai.lt/zmogaus-siela-man-idomesne-uz-kuna-rasytojai-marijai-peckauskaitei-satrijos-raganai-145/>

Henrikas Radauskas, K. Binkis

Literatūros pėdsekys. Poetinės transformacijos meistras Henrikas Radauskas: pasauliu netikiu, o pasaka tikiu

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000134811/literaturos-pedsekys-poetines-transformacijos-meistras-henrikas-radauskas-pasauliu-netikiu-o-pasaka-tikiu>

Henrikui Radauskui – 110: bičiuliai jį vadino „meno alkoholiku“ ir „poetu iš Dievo malonės“

<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1166602/henrikui-radauskui-110-biciuliai-ji-vadino-meno-alkoholiku-ir-poetu-is-dievo-malones>

Literatūros pėdsekys. „Keturvėjininkas“ Kazys Binkis: bohema ir kūryba

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000084091/literaturos-pedsekys-keturvejininkas-kazys-binkis-bohema-ir-kuryba>

Kazys Binkis – davęs žodį arti tik literatūros dirvonus, visada gražus, bet kankintas sąžinės graužaties

<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1115226/kazys-binkis-daves-zodi-arti-tik-literaturos-dirvonus-visada-grazus-bet-kankintas-sazines-grauzaties>

Vaižgantas

Šiaulių dramos teatro spektaklis „Juožas Tumas-Vaižgantas. Dėdės ir dėdienės“ I–II d., 1993

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000144553/siauliu-dramos-teatro-spektaklis-juozas-tumas-vaizgantas-dedes-ir-dedienes-i-d>

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000144547/siauliu-dramos-teatro-spektaklis-juozas-tumas-vaizgantas-dedes-ir-dedienes-ii-d>

Juožas Tumas-Vaižgantas kaltintas Šventojo Rašto menkinimu, tuokęs antrą kartą ir netikinčiuosius

<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1159742/juozas-tumas-vaizgantas-kaltintas-sventojo-rasto-menkinimu-tuokes-antra-karta-ir-netikinciuosius>

Dokumentinis filmas „Tumo kodeksas“, rež. Eimantas Belickas, 2019 m.

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013709013/dokumentinis-filmas-tumo-kodeksas>

Kosto Ostrausko monopjesė „Vaižgantas“. Režisierius Ferdinandas Jakšys.

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000172349/vaizgantas-mono-pjese>

Dokumentinė apybraiža apie Juožą Tumą – Vaižgantą, 2019

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013715928/100-juozas-tumas-vaizgantas>

Spektaklis. J. Tumas-Vaižgantas „Dėdės ir dėdienės“ I–II d., rež. Regina Steponavičiūtė, Šiaulių dramos teatras, 2019

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/13228/spektaklis-j-tumas-vaizgantas-dedes-ir-dedienes-i-d>

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/13229/spektaklis-j-tumas-vaizgantas-dedes-ir-dedienes-ii-d>

Vaižgantas. - Kosto Ostrausko monodrama, 2018

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013686765/vaizgantas-kosto-ostausko-monodrama>

Dokumentinė apybraiža apie Juožą Tumą-Vaižgantą, 2018

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013683464/zmones-kurie-sukure-lietuva-juozas-tumas-vaizgantas>

Romualdas Ozolas. Šventasis Vaižgantas

<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/98369/romualdas-ozolas-sventasis-vaizgantas>

Laiko ženklai. Naivuoliai (Vaižgantas). Laida apie nepriklausomos, laisvos, kūrybingos, giliai demokratiškos asmenybės tipą, kuriam priklausė Vaižgantas ir tuo pat metu gyvenęs įžymus anglų rašytojas Čestertonas, 2005

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/272/laiko-zenklai-naivuoliai-vaizgantas>

Tūkstantmečio akimirkos. Svečiuose pas Vaižgantą

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/3266/tukstantmecio-akimirkos-sveciuose-pas-vaizganta>

Tūkstantmečio akimirkos. Vaižganto kailiniai. Laidoje pasakojama Juozo Tumo - Vaižganto palikimo istorija pagal jo testamentą, 1999

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/3265/tukstantmecio-akimirkos-vaizganto-kailiniai>

Režisieriaus V. Bačiulio video filmas „Nebylys“, sukurtas pagal Juozo Tumo Vaižganto apysaką, 1995

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/12492/j-tumas-vaizgantas-nebylys>

Vaižgantas amžininkų akimis. „Metai“, 2009 m. Nr. 8–9

<https://www.zurnalasmetai.lt/?p=4045>

IV gimnazijos klasė

IV gimnazijos klasės literatūrinio ugdymo turinys teikiamas chronologiniu principu: mokiniai supažindinami su kultūros epochomis ir literatūros kryptimis, srovėmis, o literatūros kūrinius mokomasi skaityti ir interpretuoti kultūriniame, istoriniame, biografiniame, socialiniame kontekste. Taip pat svarbu akcentuoti ir perprasti žanrinę įvairovę – skaityti tiek prozos, tiek poezijos, tiek dramos kūrinių. Kaip privalomi arba rekomenduojami kūriniai nurodyti estetiškai vertingiausi, taip pat kultūros ir literatūros istorijos kontekste reikšmingiausi kūriniai. IV gimnazijos klasėje literatūrinis ugdymas pradedamas XX a. vidurio katastrofų literatūra, baigiamas – šiuolaikine literatūra.

Lyginant šį tekstų atrankos principą su dabar galiojančia (2011 m.) vidurinio ugdymo programa, pasakytina, kad anksčiau III ir IV gimnazijos klasių koncentre ugdoma buvo taip pat chronologiniu principu, bet pradedama anksčiau – Renesanso raštija, o baigiama – XX a. pab. ir XXI a. pirmųjų metų literatūra. Dabar IV gimnazijos klasėje baigiama naujausia šiuolaikine lietuvių literatūra. Ankstesnėje programoje Lietuvos literatūros kūriniai ar jų fragmentai buvo teikiami kaip privalomi arba konteksto, o pasaulio literatūros – tik konteksto. Dabar programoje nurodyti privalomi ir rekomenduojami lietuvių, Lietuvos kitakalbės ir pasaulio literatūros kūriniai, Lietuvos ir pasaulio literatūra teikiama kartu, siekiant mokinius supažindinti ir su sava, ir su svetima literatūros tradicija. Remiamasi nuostata, kad pasaulio literatūros kūriniai gali būti analizuojami ir interpretuojami kaip atskiros kūrybinės visumos arba pasirinktu aspektu (epochos, krypties, srovės, istorinio konteksto,

teminiu, raiškos ar kt.) siejami su lietuvių ar Lietuvos kitakalbės literatūros kūriniais. Plačiau apie siūlomą tekstų analizės ir interpretacijos pobūdį žr. Programos 33.1.2. ir 33.2.2. punktus.

Sumažintas kūrinių pozicijų kiekis ir privalomų kūrinių kiekis, praplėstas pasirenkamų bei rekomenduojamų kūrinių kiekis susijęs su siekiu suteikti mokiniams galimybę atidžiai įsiskaityti į literatūros tekstus, turėti laiko plačiau juos išanalizuoti, pakomentuoti, padiskutuoti su mokytoju (-a). Kūriniai skaitomi, analizuojami, interpretuojami ir aptariami mokytojo (-os) ar mokinių pasirinktais aspektais, atsižvelgiant į klasės mokinių lygį ir poreikius, tačiau nepametant literatūros epochos ar krypties (srovės) būdingųjų bruožų, kurie nagrinėjant kūrinius gali padėti kaip orientacinės gairės. Mokant(is) literatūros istorijos, mokiniams ir mokytojui (-ai) aiškinantis apie kultūros epochas ir literatūros kryptis, sroves, rekomenduojama išsiaiškinti ir aptarti esminius aptariamos epochos, krypties (srovės) pasaulėžiūros bruožus, estetinės koncepcijos pagrindus, siejant juos su klaseje išsamiau aptariamais kūriniais. Taip pat reikėtų akcentuoti, kad besikeičiančios kultūros epochos ir literatūros kryptys (srovės) dažnai randasi kaip prieš tai buvusios epochos ar krypties (srovės) prieštara, jos neigimas – taip patogu išryškinti skirtingų estetinių koncepcijų specifiškumą. Neretai pasitaiko, kad kūrinys kultūros epochai, literatūros kryptčiai (rovei) priklauso tik sąlygiškai, savyje turi ir kitų epochų ar kryptių (srovių) bruožų, arba yra originalus, neįspraudžiamas į griežtus rėmus, todėl visada rekomenduotina atidžiai įsiskaityti į patį kūrinį. Taip pat rekomenduojama ieškoti skaitomų kūrinių (fragmentų) tarpusavio sąsajų, jų teminių, probleminių ryšių su vaikams ir paaugliams aktualiais socialiniais, psichologiniais, kultūriniais ir kt. klausimais.

Šios klasės rekomendacijose yra pateikiamos literatūrinio ugdymo gairės, bendrosios pastabos; literatūra mokytojams; nuorodos į kitų medijų tekstus, kuriuos galima panaudoti klausymo, rašymo ar kūrybinės (recenzijos, diskusijos klausimų, analizės ir pan.) užduotims.

XX a. vidurio katastrofų literatūra

Atskira poteme programoje išskirta XX a. vidurio katastrofų literatūra, labai svarbi ir lietuvių, ir pasaulio literatūros kontekste. Ją pristatant, svarbu sieti literatūros kūrinius su istorinėmis, socialinėmis permainomis, parodyti, kaip menas (literatūra) reaguoja į tragiškas patirtis, istorijos smūgius. Šioje potemėje teikiami Antrojo pasaulinio karo laikų kūriniai (pvz. Vytauto Mačernio eilėraščiai), pokario kūriniai (pvz. Balio Sruogos „Dievų miškas“) ir vėlesni karo patirtis permąstantys kūriniai (pvz. Kurto Voneguto „Skerdykla Nr. 5“), leidžiantys išryškinti ne tik istorijos sąsajas su literatūra, bet ir literatūros galią paliudyti, permąstyti bei įtaigiai papasakoti atskirų individų ir visos žmonijos krizes. Šioje potemėje negalime išskirti nurodomų autorių kūrybą vienijančios estetinės koncepcijos, tačiau galime įžvelgti tas pačias katastrofinės jausenos, tragiškus individų likimus, politinės ir karinės agresijos sukeltas negandas. Aptariant šios potemės literatūros kūrinius, verta išryškinti, kad būtent katastrofų laikotarpiu itin suartėja literatūra ir egodokumentika, grožiniai kūriniai dažnai būna labai autobiografiški. Dėl šios priežasties taip pat svarbu aptarti istorinį kontekstą, politinius pokyčius, su kuriais tiesiogiai siejasi visi šioje potemėje nurodyti kūriniai; išryškintinos autorių biografijos (kitų temų atveju tai ne visuomet būtina). Galima atkreipti dėmesį į egzistencinės filosofijos svarbą ir poveikį dalies nurodytų autorių kūrybai, ypač Vytauto Mačernio poezijai. Katastrofų laikotarpio literatūra leidžia kalbėti apie vertybinę krizę ir naujų vertybių paieškas kūryboje, meną kaip būdą išgyventi nepakeliamas sąlygas.

Programoje nurodytas privalomas skaityti kūrinys – Balio Sruogos „Dievų miškas“, kuris taip pat buvo teikiamas kaip privalomas ankstesnėse programose. Iš lietuvių katastrofų literatūros programoje siūloma pasirinkti skaityti Broniaus Krivicko, Vytauto Mačernio arba Salomėjos Nėries karo metų eilėraščius; jeigu turima laiko ir klasė pajėgi, rekomenduotina atidžiau nagrinėti ne vieno iš siūlomų pasirinkti, o bent kelių autorių kūrybą. Renkantis, kurio autoriaus kūrybą išsamiau analizuoti, rekomenduojama atsižvelgti į klasės gebėjimus ir poreikius. Renkantis XX a. vid. katastrofas permąstantį kūrinį iš pasaulio ir Lietuvos kitakalbės literatūros, rekomenduojama atsižvelgti į tikslus: ar siekiama tam tikru aspektu tiesiogiai sieti šiuos kūrinius su klasėje nagrinėtais lietuvių literatūros kūriniais, ar norima papildyti, praplėsti katastrofinio laikotarpio vaizdą. Kaip antai Sruogos „Dievų miške“ esminę koncentracijos stovyklų, nacių nusikaltimų tematiką praplečia W. G. Sebaldo „Austerlicas“ arba Avromo Suckeverio apsakymų knyga „Žaliasis akvariumas“, o štai Kurto Voneguto „Skerdykla Nr. 5“ ir Džordžo Orvelo „1984“ išryškina kitą aspektą – karo absurda iš Vakarų pasaulio (amerikiečių ir britų) perspektyvos, be kita ko, parodo, kaip apie karo, pokario patirtis rašyta alegorizuojant, apibendrinant, kritikuojant ne tik konkrečią valstybės politiką ir konkretų karą, bet patį galios mechanizmą, totalitarinių režimų visumą ir kt. Tačiau Voneguto romaną taip pat galima sieti su Sruogos romanu dėl ironijos, sarkazmo, grotesko, pristatant tokį pasakojimo stilių kaip vieną iš būdų kalbėti apie nežmoniškas patirtis; be kita ko, Sruogos ir Voneguto romanai suartėja dėl autobiografiškumo sando („Skerdykloje Nr. 5“ esama labai realistiškai aprašytų autobiografinių fragmentų). Bet kuriuo atveju, visi nurodyti XX a. vid. katastrofas permąstantys pasaulio ir Lietuvos kitakalbės literatūros kūriniai turi teminių ir probleminių sąsajų su lietuvių katastrofų laikotarpio literatūra, tačiau tiesioginių sąsajų ieškoti nebūtina. Renkantis programoje nenurodytą kūrinį, būtina atsižvelgti ne tik į temą, bet ir į kūrinio meninę vertę.

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie katastrofų laikotarpio literatūrą:

- Kubilius, Vytautas, *Neparklupdyta mūza. Lietuvių literatūra vokiečių kalba*, Vilnius: LLTI, 2001;
- Kvietkauskas, Mindaugas, „Katastrofų literatūra“: <http://www.saltiniai.info/index/details/1177>;
- Tūtlytė, Rita, „Europos katastrofos laikas: nacimečio literatūra. Paskaitų konspektas, pagrindinės temos, šaltiniai studijoms“, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017: https://www.flf.vu.lt/dokumentai/Mokslas/Elektroniniai_istekliai/XX_amziaus_literatura_internetui_2_2.pdf;
- Tūtlytė, Rita, *Išliekanti lyrika: XX amžiaus lietuvių poezijos vidinių struktūrų kaita*, Vilnius: Gimtasis žodis, 2006;
- <https://lklms.lt/nijole-bartasiuniene-literaturinio-rasinio-i-kokias-vertybes-atsiremia-katastrofizmo-zmogus-ka-apie-tai-kalba-literatura-analize/> ;

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie programoje nurodytus autorius ir jų kūrinius:

- Balsevičiūtė, Virginija, *Vytautas Mačernis ir jo karta*, Vilnius: 2001;

- Balsevičiūtė-Šlekienė, Virginija, *Vytauto Mačernio „Vizijos“: semiotinis aspektas*, Kaunas: VU Kauno humanitarinis fakultetas, 1999: <https://www.lituanistika.lt/content/95332>;
- Balsevičiūtė, Virginija, „Lietuvių poezija Antrojo pasaulinio karo metais“, *Lituanistica*, 2004, Nr. 1: <https://www.lituanistika.lt/content/13215>;
- Bankauskaitė, Gabija, Justina Andriukevičiūtė, „Kultūrinė trauma Balio Sruogos romane „Dievų miškas“, *Respectus Philologicus*, 2018, Nr. 34 (39) (<https://www.lituanistika.lt/content/80073>);
- Čiočytė, Dalia, „Broniaus Krivicko kūrybos žmogus ribinėje situacijoje: literatūrinė Dievo patirtis“, *Literatūra*, 2020, Nr. 62 (1): <https://www.zumalai.vu.lt/literatura/article/download/22305/21522/>;
- Daugirdaitė, Solveiga, „Salomėja Nėris, įžymiausia lietuvis“, in: *Salomėja Nėris: tarp dainos ir regėjimo*, parengė ir redagavo Rūta Brūzgienė, Vilnius: LLTI, 2005: <https://www.lituanistika.lt/content/2948>;
- Daujotytė Viktorija, *Karalių gėlė iš Žemaitijos pelkių: sugrąžinantys Vytauto Mačernio skaitymai 85-aisiais jo būties metais*, Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2006;
- Daujotytė Viktorija, *Salomėjos Nėries ruduo*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1995;
- Daujotytė, Viktorija, *Salomėja Nėris*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005;
- Daujotytė, Viktorija, „Prie didelio kelio“, in: *Salomėja Nėris, Prie didelio kelio*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1994, p. 87–91: <http://www.saltiniai.info/index/details/1345>;
- Kriūnienė, Jolanta, *Vytautas Mačernis ir Vakarų kultūros kontekstai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2002;
- Kruševičiūtė Aldona, „Vytauto Mačernio savikūros kelias“, *Naujasis židinys*, 1997, Nr. 7–8, p. 84–88;
- Markevičienė, Neringa, „Balio Sruogos kūrinio *Dievų miškas* autoređagavimas“, *LKMA metraštis*, 2011, t. 35: <https://www.lituanistika.lt/content/34449>;
- Nyka-Niliūnas Alfonsas, *Temos ir variacijos*, Vilnius: 1996;
- Stepukonienė, Inga, „Broniaus Krivicko ir Mamerto Indriliūno literatūrinė veikla“, *Žiemgala*, 2014, Nr. 1: <https://www.lituanistika.lt/content/53389>;
- Šidlauskas, Marijus, „Salomėja Nėris ir Maironis“, *Salomėja Nėris: tarp dainos ir regėjimo*, parengė ir redagavo Rūta Brūzgienė, Vilnius: LLTI, 2005: <http://www.saltiniai.info/index/details/1345>;
- Tūtlytė Rita, „Balys Sruoga ir Jurgis Baltrušaitis: vienos paradigmos ieškojimas, arba Simbolistų būties rūpestis katastrofos akivaizdoje“, *Žmogus ir žodis*, 2016, t. 18, Nr. 2: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/28058920-e501-40a7-8593-6ed3a57c0450/details>;
- Vedrickaitė, Imelda, „Harmoniją sapnuojantis groteskas“, *Lituanistica*, 2009, Nr. 1/2: <https://www.lituanistika.lt/content/22084>;

- Vedrickaitė, Imelda, „Karo patirtis: atminties ir ateities formavimas (Algirdas Lansbergis ir Kurtas Vonnegutas)“, *Colloquia*, 2014, Nr. 33: <https://www.lituanistika.lt/content/54660>;

- <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/bet-stoviu-isdidus-as-pries-likima-ly/exh-157/bet-stoviu-isdidus-as-pries-likima-ly/case-808>;

- <https://maironiomuziejus.lt/post-t-exhibitions/vytautas-macernis-1921-1944/>;

- <https://maironiomuziejus.lt/post-t-exhibitions/salomeja-neris-1904-1945/>;

- <https://maironiomuziejus.lt/post-t-exhibitions/balys-sruoga/>;

- <https://maironiomuziejus.lt/post-t-exhibit/apie-broniu-krivicka/>;

Salomėja Nėris

Neatsakyti klausimai apie Salomėją Nėrį: posūkis į kairę, ryšininės statusas ir juodasis atgailos sąsiuvinis

<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1475900/neatsakyti-klausimai-apie-salomeja-neri-posukis-i-kaire-rysininkes-statusas-ir-juodasis-atgailos-sasiuvinis>

Avraomas Suckeveris

Literatūros pėdsekys. Stipri poetinė kalba leido Holokausto pragare išlikti gyvam

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000131592/literaturos-pedsekys-stipri-poetine-kalba-leido-holokausto-pragare-islikti-gyvam>

XX a. II pusės literatūra

XX a. II pusės literatūra programoje padalyta į penkis sandus: 1) privalomas kūrinys – Antano Škėmos „Balta drobulė“; 2) pasirinktas kūrinys iš XX a. II pusės lietuvių prozos; 3) pasirinktas kūrinys iš XX a. II pusės lietuvių poezijos; 4) pasirinktas kūrinys iš XX a. II pusės lietuvių dramos; 5) pasirinktas kūrinys iš XX a. II pusės pasaulio ir Lietuvos kitakalbės literatūros. Atkreiptinas dėmesys, kad kartu teikiami ir sovietinėje Lietuvoje kūrę, ir egzodo autoriai. Renkantis kūrinius, rekomenduotina derinti taip, kad pamokose būtų nagrinėjami ir sovietinėje Lietuvoje kūrusių, ir egzodo rašytojų kūriniai.

Renkantis autorius ir kūrinius atsižvelgtina į klasėje norimas plačiau nagrinėti temas, problemas; be kita ko, atkreiptinas dėmesys į klasės gebėjimus ir poreikius. Pavyzdžiui, iš prozos renkantis Icchoko Mero „Lygiosios trunka akimirka“ arba Birutės Pūkelevičiūtės „Aštuonis lapus“ galima toliau plėtoti, gilinti katastrofų laikotarpio ir karo patirtis reflektuojančios literatūros nagrinėjimą, o pasirinkus analizuoti Juozo Apučio apsakymus galima išsamiau kalbėti apie sovietinių laikų Lietuvą, ir pan.

Renkantis skaitysimus poezijos ir dramos tekstus taikytini tie patys atrankos kriterijai, siūlytina atsižvelgti į epochų ir situacijų įvairovę (pavyzdžiui, pasirinkus išsamiau kalbėti apie egzodo autoriaus (-ės), tarkime, Alfonso Nykos-Niliūno ar Liūnės Sutemos eilėraščius, rekomenduotina iš

dramaturgijos (arba prozos) rinktis sovietinėje Lietuvoje kūrusio autoriaus (-ės) kūrinį, kaip antai Justino Marcinkevičiaus „Mažvydą“. Renkantis programoje nenurodyto autoriaus kūrinį arba kitą nurodyto autoriaus kūrinį, būtina atsižvelgti į kūrinio meninę vertę.

Renkantis kūrinį iš XX a. II pusės modernizmo ir postmodernizmo pasaulio ir Lietuvos kitakalbėje literatūroje rekomenduojama atsižvelgti į kūrinio sudėtingumą, plėtojamas temas, problemas, svarstyti, ar norima kūrinį susieti su nagrinėtais lietuvių literatūros kūriniais [praplėsti].

Naudingi skaitiniai apie XX a. II pusės literatūrą:

- Kalėda, Algis, *Romano struktūros metmenys*, Vilnius: LLTI, 1996;
- Nyka-Niliūnas, Alfonsas, *Temos ir variacijos*, Vilnius: Baltos lankos, 1996;
- Satkauskytė, *Lietuvių poezijos kalbinė savimonė: raidos tendencijos*, Vilnius: Baltos lankos, 1996;
- Tūtlytė, Rita, *Išliekanti lyrika: XX amžiaus lietuvių poezijos vidinių struktūrų kaita*, Vilnius: Gimtasis žodis, 2006;
- Viliūnas, Giedrius, *Modernizmas. II dalis. XX amžiaus vidurys ir antroji pusė. Literatūros vadovėliai 11–12 klasei*, Vilnius: Baltos lankos, 2003;
- Žekaitė, Janina, *Modernizmas lietuvių prozoje*, Vilnius: LLTI, 2002;

Naudingi skaitiniai ir kita medžiaga apie Antano Škėmos kūrybą:

- Mačianskaitė, Loreta, *Antano Škėmos Balta drobulė: pasaulis ir diskursas*, Vilnius: LLTI, 1998;
- Pirmas sakinyš. Kodėl taip veikia Škėmos „Balta drobulė“? Pokalbis su A. Škėmos kūrybos tyrinėtoja dr. Loreta Mačianskaite
<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000115139/pirmas-sakinys-kodel-taip-veikia-skemos-balta-drobule>

Šiuolaikinė lietuvių literatūra (nuo 1988 m.)

Šiuolaikinė lietuvių literatūra (nuo 1988 m.) programoje padalyta į keturis sandus, kad mokiniai susipažintų su visais svarbiausiais šiuolaikinės lietuvių literatūros žanrais: proza (romanu arba apsakymais, novelėmis); poezija; drama; eseistika.

Renkantis, kuriuos iš nurodytų (ar kitų pasirinktų) prozos kūrinių nagrinėti išsamiau, rekomenduojama atsižvelgti į klasės gebėjimus ir poreikius, dominančias temas, problemas. Kūrinį rinktis galima ir apsvarsčius, apie kurio istorinio laikotarpio kontekstą būtų aktualiau pakalbėti klasėje. Nemaža dalis kokybiškiausių, svarbiausių Nepriklausomos Lietuvos stambiųjų prozos kūrinių vaizduoja ir persvarsto vėlyvojo sovietmečio ir ankstyvųjų nepriklausomybės laikų gyvenimą (iš programoje nurodytų – Ričardo Gavelio, Jurgio Kunčino, Leonardo Gutausko, Rimanto Kmitos proza), taip pat klesti istorinė proza, kaip antai Kristinos Sabaliauskaitės romanai, šiuolaikinėje prozoje toliau tęsiamos katastrofinių, ypač II Pasaulinio karo, patirčių refleksijos (pvz. Alvydo Šlepiko „Mano vardas – Marytė“). Taip pat patartina atsižvelgti į klasės lygį; tarkime, Leonardo

Gutausko „Vilko dantų karoliai“ yra sudėtingesnės struktūros, komplikuočiau kūrinys nei Rimanto Kmitos „Pietinia kronikas“ ir pan.).

Renkantis skaitysimą poetą (-ę) ar poetus, taip pat rekomenduojama atsižvelgti į dominančias temas, problemas. Pavyzdžiui, nagrinėjant Aido Marčėno poeziją patogu parodyti ironišką santykį su aplinka, su tradicijomis, Sigitos Parulskio poetiniai tekstai tinka nagrinėjant subjekto susvetimėjimą, mirties temą, o kalbant apie Giedrės Kazlauskaitės kūrybą galima plėtoti diskusiją apie specifines lyrinės subjekto moters kultūrinės, juslinės ir kt. patirtis.

Renkantis skaitysimą dramą taip pat rekomenduotina atsižvelgti į teminius ir stilistinius kūrinių aspektus, tarkime, Mariaus Ivaškevičiaus „Išvargimas“ skaitytinas tuo atveju, jeigu norima išsamiau aptarti nūdienos socialines ir ekonomines problemas, emigraciją, be kita ko, jeigu mokytojas (-a) žino klasę esant pasirengusią šiurkštesnei leksikai; o štai „Madagaskaras“ pasirinktinas tuo atveju, jeigu siekiama rasti sąsajų su prieš tai aptartais autoriais, istoriniais laikotarpiais (tarpukario Lietuva, Salomėja Nėris ir pan.).

Eseistika programoje išskirta kaip atskira potėmė, nes būtent literatūrinė esė – išskirtinis pirmųjų dviejų Nepriklausomos Lietuvos dešimtmečių literatūros žanras. Renkantis skaitysimą esė autorių (-ę), atkreiptinas dėmesys į esė tipą – ar norima skaityti labiau filosofinio pobūdžio tekstus (pvz. Leonido Donskio, Tomo Venclovos eseistika), ar literatūrinio pobūdžio esė, artimas novelės žanrui (pvz. Sigitos Parulskio, Giedrės Radvilavičiūtės, Dalios Staponkutės eseistika); aptartinas esė žanro išskirtinumas, autobiografiškumas, jo sąsajos su kitais literatūros žanrais, publicistika.

Naudingi skaitiniai apie šiuolaikinę lietuvių literatūrą:

Medžiaga rengiama

Rekomendacijos pereinamajam laikotarpiui

Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas

Lyginant su 2016 m. programos 9–10 klasių centru, atnaujinta literatūros programa jau nuo 10 klasės siūlo nuoseklų literatūros epochų studijavimą, kurį pratęsia iki Baroko (pagal 2016 m. programą 10 klasėje buvo mokomasi Antikos, Viduramžių ir Renesanso epochų). Taigi, 2023/2024 ir 2024/2025 mokslo metais 11 ir III gimnazijos klasės mokiniai 10 klasėje bus mokėsi pagal 2016 m. lietuvių kalbos ir literatūros programą, kurios 10 klasėje nėra kai kurių Renesanso ir Baroko temų. 2016 m. programoje buvo Antikos Viduramžių temos bei su Renesanso ir Baroko epochomis susiję autoriai (Servantesas), tad šiuo požiūriu, senoji ir naujoji programos redakcijos iš dalies persidengia: mokiniai 10 klasėje bus išnagrinėję Servanteso „Don Kichotą“. Todėl planuojant 11 klasės kursą pagal atnaujintą programą pereinamuoju laikotarpiu (2023/2024 ir 2024/2025) mokslo metais rekomenduojama įtraukti šias temas:

- Renesansas: M. Daukša, „Prakalba į malonųjį skaitytoją“ arba J. Radvanas, „Radviliada“ (ištraukos); V. Šekspyras (W. Shakespeare), pasirinkti sonetai ir drama (pasirinktinai: „Hamletas“, „Karalius Lyras“, „Romeo ir Džuljeta“ arba „Otelas“).
- Barokas: Radvila Našlaitėlis, „Klionė į Jeruzalę“ (ištraukos) arba M. K. Sarbievijus, pasirinkti eilėraščiai.

Planuojant šias temas pravartu remtis šių rekomendacijų skyriuje *Naujo turinio rekomendacijos, 10 klasė, Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas* pateikiamais pasiūlymais. Atkreiptinas dėmesys į šią pastraipą:

Mokantis literatūros pagal kultūros epochas, svarbu, kad kultūros epocha nenustelbtų literatūros kūrinio, literatūra nėra tik epochos iliustracija. Neretas atvejis, kai kūrinys priklauso dviem epochoms, yra pereinamo pobūdžio. Paprastai, būtent epochų sandūros gimdo genialiausias reiškinius – Šekspyro teatrą, „Don Kichotą“, „Dieviškąją komediją“, „Faustą“ ir kt. Taigi, literatūra yra vienas iš kultūrinės epochos sandų, priemonė jai pažinti, ir atvirkščiai – epochos išmanymas pagilina literatūros kūrinio supratimą. Kita vertus, kūrinio reikšmė neapsiriboja šią sąsają, ką rodo ir nuolat sugrįžtantys klasikos motyvai modernioje ir šiuolaikinėje literatūroje. Skaityti literatūrą vieno ar kito laikotarpio kultūros kontekste reiškia literatūros kuriamas reikšmes susieti su tuo pat metu gyvavusiais kitų menų reiškiniais, estetikos sistemomis, filosofija, politikos teorijomis, asmens ir visuomenės, asmens ir valstybės santykiais. Matyti tai kaip istorinį kultūros pjūvį.

Mokytojai gali pasinaudoti šioms temoms rekomenduojama literatūra:

RENESANSAS

Mokytojams naudinga literatūra:

- E. Ulčinaite. Mikalojus Daukša. Lietuvių kalba, tauta ir tikėjimas – <https://literaturairmenas.lt/atmintis/eugenija-ulcinaite-mikalojus-dauksa-lietuvi-kalba-tauta-ir-tikejimas>
- P. Burke, “Renesansas”, Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1992.
- I. Vidugiryte, „Juoko kultūra“, Vilnius: VU leidykla, 2012: [http://eia.libis.lt > show](http://eia.libis.lt/show)
- <http://www.saltiniai.info>
- Apie „Radviliadą“: <http://www.saltiniai.info/index/details/867>
- E. Ulčinaite. Lietuvos Renesanso ir Baroko literatūra. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001.
- Senosios Lietuvos literatūra 1253–1759. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011.

V. Šekspyras, pasirinkti sonetai ir drama (pasirinktinai: „Hamletas“, „Karalius Lyras“, „Romeo ir Džiuljeta“ arba „Otelas“).

Kitų medijų tekstai:

- Viljamo Šekspyro eiles skaito Rimantas Bagdzevičius: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/105243553/vidurnakcio-lyrika-viljamas-sekspyras>; <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013714509/vidurnakcio-lyrika-viljamas-sekspyras>
- Spaudos pranešimas apie E. Nekrošiaus „Hamletą“ Londone: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/832/e-nekrosiaus-hamletas-pakerejo-londono-ziurovus>
- O. Koršunovo spektaklis: V. Šekspyro „Istabioji ir graudžioji Romeo ir Džiuljetos istorija“ I-II d.: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1660/spektaklis-williamas-shakespeare-istabioji-ir-graudzioji-romeo-ir-dziuljetos-istorija-i-d> ; <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1641/spektaklis-williamas-shakespeare-istabioji-ir-graudzioji-romeo-ir-dziuljetos-istorija-ii-d>

Spektaklio „Įstabioji ir graudžioji Romeo ir Džiuljetos istorija“ palyginamosios analizės su Šekspyro tragedija gaires žr. Vidurinio ugdymo modulyje “Literatūra ir kitos medijos”

BAROKAS

Mokytojams naudinga literatūra:

- E. Ulčinaitytė, „Lietuvos Baroko literatūra“, Vilnius: Baltos lankos, 1997.
- B. Speičytė, „Baroko augintiniai (XIX a. vidurio lietuvių literatūros romantizmas)“, str. iš knygos „Sambalsiai: studijos, esė, pokalbis“, Vilnius: VDA, 2005.
- <http://www.saltiniai.info>
- E. Ulčinaitytė. Lietuvos Renesanso ir Baroko literatūra. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001.
- Senosios Lietuvos literatūra 1253–1759. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011.

E. Buožytė. “Kaip atvaizduoti (ne)matoma? Vaizdas ankstyvuosiuose jėzuitų spaudiniuose” (NŽA nr. 7): <https://nzidiny.lt/eleonora-buozyte-kaip-atvaizduoti-nematoma-vaizdas-ankstyvuosiuose-jezuitu-spaudiniuose-nza-nr-7/> (straipsnyje kelios vaizdo ir teksto santykio klausimai)

Radvilos Našlaitėlis, „Kelionė į Jeruzalę“

Kitų medijų tekstai:

- 1601 m. leidimo nuotraukos: <https://www.valdovurumai.lt/lankytojams/savaite-ekspozicijos/knyga-kelione-i-jeruzale#gallery-5>
- R. Baškienė, „Jeruzalės žemė, kai kunigaikštis Radvila ją lankė“: <https://www.bernardinai.lt/2019-12-04-jeruzales-zeme-kai-kunigaikstis-radvila-ja-lanke/>
- Animacinis filmas apie Radvilą Našlaitėlį: <https://www.youtube.com/watch?v=7nlhvi6tKBc>
- Mildos Kvizikevičiūtės paskaita apie Radvilos Našlaitėlio kelionę į Jeruzalę: https://www.youtube.com/watch?v=bmbuU_2xpc
- R. Rakauskaitės filmas „Radviliada“, <https://sodas.ugdome.lt/mokymo-priemones/5450>
- J. Mičiulienė. „Lietuvos žinios“: „Karingos tautos turi savo epus. Kuo mes prastesni?“ (pokalbis su Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos, kurioje saugomas vienintelis Lietuvoje XVI a. „Radviliados“ egzempliorius, direktoriumi Sigitu Narbutu) <https://www.valdovurumai.lt/aktualijos/karingos-tautos-turi-savo-epus-kuo-mes-prastesni>

M. K. Sarbievijus, pasirinkti eilėraščiai.

Kitų medijų tekstai:

- Prof. E. Ulčinaitytė apie Sarbievijų: <https://www.delfi.lt/video/laidos/dokumentika/sarbievijus-poetas-ivardijes-baroko-esme.d?id=66752582>

- Mokinių prezentacija apie baroką: https://www.youtube.com/watch?v=0tP_KL6J1Rw
- Dr. M. Šidlauskas apie Sarbievių baroko kontekstuose:
<https://www.youtube.com/watch?v=mi1mOvg9qIE>

Lietuvos barokinis menas:

- J. Bielinienė, „Barokas Jano Bulhako nuotraukose“:
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367161883223/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- I. Vaišvilaitė, „Vilniaus šventųjų apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios dekoro programa“:
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367161830962/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Vilniaus architektas J.K. Glaubicas: <https://8diena.lt/2018/03/30/vilniaus-architektas-j-k-glaubicas/>

Siekiant integraliai ugdyti visų kalbinės veiklos sričių gebėjimus, siūloma ugdymo turinį planuoti ciklais pagal literatūrinio (kultūrinio) ugdymo temas. Mokymosi procese organizuojamos veiklos turėtų apimti mokinio kaip klausytojo, kalbėtojo, pašnekovo, skaitytojo, teksto kūrėjo ugdymą. Planuodami mokytojai gali remtis 2016 m. programai įgyvendinti pateiktais planavimo pavyzdžiais:

<https://duomenys.ugdome.lt/?/mm/kalbos/med=39/485>

Kalbos pažinimas

Atnaujintoje vidurinio ugdymo programoje nebelieka skyriaus Kalba kaip socialinis, kultūrinis ir istorinis reiškiny. Šiame skyriuje analizuotos temos persikėlė į pagrindinį ugdymą.

Vidurinio ugdymo programos kalbos pažinimo turinys yra susiaurintas, žinios apie kalbą apibendrinamos teksto lygmeniu: akcentuojama tai, kas būtina įvairių stilių ir žanrų tekstų kalbinės raiškos analizei ir gebėjimui pasirinkti tinkamą kalbinę raišką savo kuriamiems tekstams.

Ir 11, ir 12 klasėje dėmesys skiriamas taisyklingos rašytinės ir sakytinės kalbos normų įtvirtinimui pagal individualius poreikius (mokinių ir klasės).

Vidurinio ugdymo kalbos pažinimo turinį sudaro tik du skyriai: Kalbos normų kartojimas ir įtvirtinimas ir Teksto stilius ir logika.

Skyrius Teksto stilius ir logika orientuotas ne į teorinius dalykus (sąvokas, apibrėžimus ir kt.), o į gebėjimų analizuoti ir kurti tekstą tobulinimą. Todėl ypatingas dėmesys skiriamas mokymuisi atpažinti, analizuoti ir taisyti teksto nuoseklumo trūkumus, teksto sąrangos dalykus (teksto sąsajos su pavadinimu, tinkama temos plėtotė ir kt.).

Daugiau dėmesio skiriama skaitmeninių, neverbalinių tekstų turinio ir raiškos analizei, mokomasi suprasti, kaip teksto raiška padeda atskleisti turinį, daro poveikį adresatui. Šių temų analizė siejama su kalbėjimo, klausymo, rašymo, skaitymo užduotimis. Kita vertus, šias temas analizuojant, prisimenamos sintaksės, morfologijos, leksikos, literatūros teorijos žinios (leksinės ir gramatinės sakinių siejimo priemonės, modalumą reiškiantys žodžiai, sinonimija, metafora, metonimija ir kt.). Daug dėmesio skiriama citavimui ir perfrazavimui, kaip vienoms sunkesnių temų mokiniams rašant tekstus.

Šiame konkcentre dėmesys skiriamas mokinių tiriamiesiems darbams, akcentuojant dalykinės kalbos reikalavimus.

Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai

ILGALAIKIO PLANAVIMO METODINĖS GAIRĖS

Lietuvių kalbos ir literatūros ugdymo(si) veiklas siūloma planuoti ciklais, juos išskiriant pagal dominuojančią pasiekimų sritį (kalbėjimas, klausymas ir sąveika; skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas; rašymas ir teksto kūrimas; kalbos pažinimas), numatant šios srities integraciją su kitomis pasiekimų sritimis. Toliau siūlomas planavimo formas mokytojas gali naudoti kurdamas ilgalaikius planus ar jas adaptuoti savo nuožiūra. Kiekviename cikle siūloma numatyti tris mokymo(si) etapus:

I etapas: mokinių turimų žinių ir gebėjimų, susijusių su nauja mokymosi medžiaga, kartojimas, aktualizavimas ir diagnozavimas, mokinių individualių mokymosi poreikių išsiaiškinimas. Galimi įvairūs mokinių poreikių ir gebėjimų pažinimo būdai: testai, apklausos, pokalbiai, teksto analizės ir interpretacijos, kūrybinės užduotys, refleksijos, mokymosi dienoraščiai. Šiame etape rekomenduojama taikyti formuojamąjį ir diagnostinį vertinimą.

II etapas: naujos medžiagos mokymosi. Šiame etape planuojamas mokymosi turinys (temos, veiklos, mokymo(si) būdai), numatomos įvairios vertinimo formos: formuojamasis, diagnostinis, kaupiamasis vertinimas, taip pat mokinių įsivertinimas bei mokymasis teikti konstruktyvų atsaką kitiems. Jei ciklas didelės apimties, mokymosi turinio veiklas galima skaidyti į smulkesnes dalis (žr. toliau pateiktą ciklo „Apšvieta Vakarų Europos ir lietuvių literatūroje“ plano pavyzdį). Planuojant mokymosi veiklas (užduotis) svarbu atsižvelgti į mokinių įvairovę, individualius poreikius ir pasiekimus, suteikti galimybę rinktis tinkamus mokymosi būdus, temas, užduotis pagal jų pobūdį ar sudėtingumą. Siekiant ugdyti programoje numatytas kompetencijas, rekomenduojama planuoti integruotas veiklas, skirti įvairių gebėjimų taikymo reikalaujančias daugiapakopes trumpalaikes ir ilgalaikes užduotis.

III etapas: apibendrinimo, įsivertinimo ir naujų mokymosi tikslų kėlimo. Šiame ciklo etape taikomas apibendrinamasis vertinimas ir mokinių įsivertinimas, tobulėjimo galimybių numatymas, naujų mokymosi tikslų kėlimas.

LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS MOKYMO(SI) PAMOKŲ SKAIČIUS			
III (11) KLASĖ		IV (12) KLASĖ	
Bendras kursas	Išplėstinis kursas	Bendras kursas	Išplėstinis kursas

144 pamokos per metus	216 pamokos per metus	136 pamokos per metus	204 pamokos per metus
4 pamokos per savaitę	6 pamokos per savaitę	4 pamokos per savaitę	6 pamokos per savaitę

Ilgalaikio plano forma (I variantas)

CIKLO PAVADINIMAS (pam. sk.)			
Mokinių pasiekimai	Mokymo(si) turinys (temos, veiklos ir mokymo(si) būdai), pasiekimų vertinimas	Pam. sk.	Papildoma mokymo(si) medžiaga

Ilgalaikio plano forma / schema (II variantas)

CIKLO PAVADINIMAS (pam. sk.)					
Mokinių pasiekimai	Skaitymo, teksto supratimo ir literatūros bei kultūros pažinimo turinys	Integracija su kitomis kalbinės veiklos sritimis, kitais	Pasiekimų vertinimas	Pam. sk.	Papildoma mokymo(si) medžiaga

		mokomaisiais dalykais			

III gimnazijos klasė

Ilgalaikio lietuvių kalbos ir literatūros mokymo(si) planavimo III (11) gimnazijos klasei pavyzdys

Kadangi skaitymui, teksto supratimui ir literatūros bei kultūros pažinimui vidurinio ugdymo pakopoje skiriama daugiausia pamokų, metodinėse rekomendacijose pateiktas ciklo plano, kurio dominantė yra ši pasiekimų sritis, pavyzdys. Tačiau ugdymo(si) procese svarbu planuoti ciklus, kurių dominantės yra ir kitos pasiekimų sritys. Pavyzdžiui, galėtų būti planuojami *rašymo ir teksto kūrimo* ciklai, kuriuose integruojamos literatūros ir kalbos pažinimo (teksto stiliaus ir logikos temos). Tokį ciklą tikslinga planuoti, kai siekiama išsiaiškinti, kas lemia teksto vientisumą, kaip siekti teksto žanro, struktūros ir stiliaus dermės. Tuomet mokinių dėmesį tikslinga sutelkti į tam tikro stiliaus / žanro tekstų analizę, pateikiant įvairių jų komponavimo ir kalbinės raiškos pavyzdžių, kad mokiniai suprastų jų įvairovę ir išmoktų praktiškai įvairių teksto komponavimo, pastraipų kūrimo būdų, kurdami planus, tekstų fragmentus, o vėliau juos taikytų kurdami tekstus, susijusius su kitais ciklais. Taip pat prasminga planuoti ir *kalbėjimo, klausymo ir sąveikos* ciklą, integruojant jį su skaitymo, teksto supratimo, literatūros bei kultūros pažinimo ir rašymo ir teksto kūrimo sritimis, kai siekiama aptarti su mokiniais sakytinių žanrų įvairovę, palyginti skirtingų žanrų sakytinius tekstus, analizuoti ir vertinti įvairius poveikio klausytojui būdus, kai kuriuos praktiškai išbandyti kuriant sakytinius tekstus ir juos viešai sakant.

Lietuvių kalbos ir literatūros ugdymo tikslas – lavinti mokinio gebėjimą komunikuoti sakytine ir rašytine lietuvių kalba; formuoti kalbinę, kultūrinę, tautinę ir pilietinę savimonę; pažinti lietuvių ir pasaulio literatūros tradiciją; suprasti ir interpretuoti įvairius grožinės, negrožinės literatūros ir kitų medijų tekstus; gebėti dalyvauti šiuolaikinės kultūros procesuose.

Uždaviniai

Siekdami tikslo, mokiniai:

- Skaito įvairių laikotarpių ir žanrų lietuvių ir pasaulio grožinės ir negrožinės literatūros bei įvairių medijų kūrinius, atpažįsta juose kultūros epochų, literatūros krypčių (srovių) ypatumus bei idėjas, supranta lietuvių literatūros ir kultūros raidą.
- Savarankiškai skaito, nagrinėja grožinės ir negrožinės literatūros bei įvairių medijų kūrinius turinio, struktūros ir raiškos požiūriu, aptaria kūrinių tarpusavio sąsajas ir santykį su dabartimi; supranta kūrinių daugiareikšmiškumą ir interpretacijų įvairovę.
- Nagrinėdami literatūros ir medijų kūrinius, lavinasi estetinį skonį, ugdomi etines nuostatas, kalbinę ir kultūrinę tapatybę; diskutuoja, polemizuoja dėl literatūros ir įvairių medijų kūriniuose reiškiamų idėjų, kuriasi autentišką santykį su skaitomais kūriniais ir geba argumentuotai pagrįsti savo vertinimą.
- Vertindami įvairių laikotarpių grožinės ir negrožinės literatūros ir įvairių medijų kūrinius, ugdomi kritinį mąstymą; atpažįsta kūriniuose menines potekstes, netiesiogiai išreikštas nuostatas ar kitus tikslus.
- Geba rasti ir atrinkti reikalingą informaciją įvairiuose šaltiniuose; etiškai bei atsakingai naudojami rasta informacija, bendrauja elektroninėje erdvėje.
- Sklandžia, aiškia, taisyklinga kalba kuria raštu ir žodžiu rišlius, kūrybiškus, probleminius įvairaus pobūdžio tekstus, pasirinkdami tinkamą struktūrą, nuosekliai ir kryptingai plėtodami temą, argumentuotai reikšdami savo požiūrį, tikslingai remdamiesi literatūriniais ir kultūriniais kontekstais.
- Kūrybiškai atskleidžia literatūros sąsajas (idėjų, temų, motyvų, meninės kalbos) su istorija, kitais menais (muzika, kinu, daile ir pan.); užsiima menine saviraiška, kurdami įvairių stilių ir žanrų tekstus, naudodamiesi įvairiomis medijomis.

Kompetencijų ugdymas

Plane pateiktuose pasiekimų aprašuose numatytas programoje įvardytų kompetencijų: kultūrinės, pažinimo, komunikavimo, kūrybiškumo, pilietiškumo, socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos, skaitmeninės – ugdymas.

I ciklas. II (10) KLASĖS KURSO KARTOJIMAS. III (11) KLASĖS KURSO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI 8 pamokos (B) / 10 pamokų (I)[1]			
Mokinių pasiekimai	Mokymo(si) turinys (temos, veiklos ir mokymo(si) būdai), pasiekimų vertinimas	Pamokų skaičius	Papildoma mokymo(si) medžiaga

Savarankiškai skaito įvairių laikotarpių ir žanrų grožinius ir negrožinius tekstus, siekdamas įvairių tikslų, argumentuoja savo pasirinkimus, reflektuoja asmeninę ir visuomeninę skaitymo reikšmę, remdamasis savo skaitymo ir literatūrine (kultūrine) patirtimi.	II (11) klasės literatūros kurso kartojimas: kultūros epochos ir jas reprezentuojantys kūriniai. Analizės ir kūrybinės užduotys. Diagnostinis vertinimas.	2 (B) 3 (I)	
	Supažindinimas su III (11) klasės kurso tikslais ir uždaviniais, vertinimo pamokose, išoriniu vertinimu. Mokinių individualių mokymosi poreikių išsiaiškinimas.	1 (B) 1 (I)	

- Analizuodamas tekstus, daugeliu atvejų tinkamai remiasi žiniomis apie grožinių ir negrožinių tekstų rūšį, tipą, žanrą, struktūrą ir kontekstus. - Skaitydami žinomus ir tekstus, pagrįstai analizuoja ir interpretuoja juose atpažįstamas kultūros epochų idėjas, temas, vaizdinius.	Dalijimasis savarankiško skaitymo patirtimi. Kūrybinės, analitinės interpretacijos. Knygų anonsai, reklamos, recenzijos, improvizacijos, inscenizacijos ir pan. Savarankiškai skaitytų knygų pristatymai, diskusijos, klausimų formulavimas, konstruktyvaus atsako teikimas. Kaupiamasis vertinimas.	2 (B) 2 (I)	
Pristatydami savarankiškai skaitytas knygas raštu ir žodžiu, pasirenka tinkamą kalbinę raišką, paiso bendrųjų stiliaus reikalavimų, bendrinės lietuvių kalbos normų ir išlaiko stiliaus vientisumą. Atlikdamas teksto kūrimo, kalbos pažinimo užduotis, taiko įgytas leksikos,	Kompleksinės rašybos, skyrybos, stilistikos, teksto kūrimo užduotys reflektuojant II (10) klasėje nagrinėtus kūrinius. Formuojamasis ir diagnostinis vertinimas. Įsivertinimas ir naujų mokymosi tikslų kėlimas.	3 (B) 4 (I)	

žodžių darybos, morfologijos, sintaksės žinias ir skyrybos taisykles, taisyklingai ir atsakingai vartodamas kalbą.			
II ciklas. APŠVIETA VAKARŲ EUROPOS IR LIETUVIŲ LITERATŪROJE 27 pamokos (B) / 51 pamoka (I)			
Mokinių pasiekimai	Mokymo(si) turinys (temos, veiklos ir mokymo(si) būdai), pasiekimų vertinimas	Pamokų skaičius	Papildoma mokymo(si) medžiaga
- Tikslingai ir atsakingai naudojasi įvairiais susirastais informacijos šaltiniais (enciklopedijomis, muziejų, <u>archyvų</u>[2] medžiaga, mediatekomis, kultūros svetainėmis, portalais). - Nurodo kūrinio <u>genezę</u>, žanrą, paaiškina struktūrą. - Nuosekliai analizuoja ir interpretuoja kūrinio erdvę, laiką, veiksmą, veikėjų	1.1. TEKSTO ANALIZĖS IR INTERPRETACIJOS SAMPRATA IR TEKSTO INTERPRETACIJOS KŪRIMAS. ĮVADAS Į APŠVIETOS EPOCHĄ 5 pamokos (B) / 6 pamokos (I) Diagnostinė teksto analizės ir interpretacijos užduotis. Mokiniam pateikus dar neskaitytą K. Donelaičio „Metų“ ir J. V. Giotės „Fausto“ ištraukų analizės ir interpretacijos užduotis, aiškinamasi, kas yra tekstas ir kontekstas, kodėl svarbu žinoti kontekstą ir juo remtis analizuojant, kokie pagrindiniai teksto skaitymo žingsniai, kaip analizuoti tekstą. Darbas individualiai ir grupėmis. Teksto interpretacijos schemų braižymas. Įsivertinimas. Formuojamasis vertinimas.	2 (B) 2 (I)	Teksto analizė mokykloje. Vilnius: Alma littera, 1998. Literatūros teksto interpretacija. Vilnius: Alma littera, 2000. Literatūros klasikos interpretacijos. Vilnius: Alma littera, 2001. Rita Tūtlytė. Eilėraščių skaitymas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2001. Saulius Žukas. Literatūros teorija ir kūrinių

charakterius, išgyvenimus, mintis, vertybes, jų kaitą, tinkamai siedamas su Apšvietos ir kitų epochų kontekstais; analizuodamas aptaria veikėjų portretų kūrimo būdus, vertina veikėjų veiksmus, mintis. - Analizuoja K. Donelaičio „Metų“ kalbos ypatybes: daugeliu atvejų atpažįsta alegorijas, personifikacijas, hiperboles, metaforas, palyginimus ir kt., paaiškina jų reikšmes, siedamas kultūros epochos estetiką; aptaria autoriaus stiliaus individualumą. - Analizuoja ir interpretuoja perkeltines kūrinių reikšmes, potekstes, kuriamas įvairiais tikroviškais ir sąlygiškais (alegoriniais, fantastiniais) meninio vaizdavimo būdais, tinkamai siedamas su	Remiantis pavyzdžiais, prisimenama, kaip kuriamas aiškinimas, kas svarbu rašant teksto interpretaciją: pastraipos struktūra, teksto komponavimas. Darbas individualiai ir grupėmis. Formuojamasis vertinimas. Įsivertinimas.	2 (B) 2 (I)	interpretacijos. Literatūros vadovėlis 11–12 klasei / I dalis. Vilnius: Baltos lankos, 2001. Saulius Žukas. Literatūros teorija. Atidus skaitymas. Literatūros vadovėlis 11–12 klasei / II dalis. Vilnius: Baltos lankos, 2001.
	Apšvietos epochos idėjos Vakarų Europoje, LDK ir Mažojoje Lietuvoje. Mokinių pranešimai. Kaupiamasis vertinimas. Įsivertinimas. Mokymasis klausti, teikti konstruktyvų atsaką kitiems.	1 (B) 2 (I)	Thomas C. Foster. Skaityk literatūrą kaip profesorius. Vilnius: Kitos knygos, 2021.
	1.2. K. DONELAIČIO GYVENAMOJI APLINKA, GYVENIMAS IR KŪRYBA 19 pamokos (B) / 25 pamokos (I)		
	K. Donelaičio gyvenamoji aplinka, gyvenimas ir kūryba, poemos „Metai“ struktūra, tematika, veikėjai, pasakojimo perspektyva, eilėdara. Liudviko Rėzos nuopelnai leidžiant „Metus“. Mokinių pranešimai. Kaupiamasis vertinimas. Įsivertinimas. Mokymasis klausti, teikti konstruktyvų atsaką kitiems.	1 (B) 1 (I)	Dokumentinis filmas „Ruduo Tolminkiemyje“, rež. J. Sabolius, 1988 https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/14394/dokumentinis-filmas-ruduo-tolminkiemyje LRT TV laida „Lietuva mūsų lūpose“ (vaizdo medžiaga apie K. Donelaitį), 01.23 – 10.48 min. https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000142873/lietuva-musu-lupose-kristijono-donelaicio-portretas-kalbos-sintezatorius-ir-poezijos
	Dr. Dariaus Kuolio kalbos klausymas, tezių rašymas, kalbos schemas braižymas. Formuojamasis vertinimas.	1 (B) 1 (I)	

Apšvietos ir kitų epochų kontekstais. - Daugeliu atveju tinkamai suformuluoja kūrinio temą, problemą, pagrindinę mintį, aptaria vertybes, priežastis ir pasekmes, siedamas su kontekstais. - Analizuodamas ir interpretuodamas kūrinius, savarankiškai ir tinkamai vartoja literatūros teorijos sąvokas: <i>Antika</i>, <i>Viduramžiai</i>, <i>Renesansas</i>, <i>Apšvieta</i>, <i>Barokas</i>, <i>epinė / didaktinė poema</i>, <i>filosofinė drama</i>, <i>konfliktas</i>, <i>monologas</i>, <i>dialogas</i>, <i>personažas (veikėjas)</i>, <i>siužetas</i>, <i>veiksmas</i>, <i>struktūra</i>, <i>užuomazga</i>, <i>kulminacija</i>, <i>atomazga</i>, <i>alegorija</i>, <i>hiperbolė</i>, <i>metafora</i>,	„Pavasario linksmybių“ [3] analizė ir interpretacija: gamta kaip tobulas pasaulis, luomų santykiai, prigimtinės žmonių lygybės idėjos, veikėjų paveikslai, pagrindinės vertybės, vaizdavimo būdai (alegorija, personifikacija, retorinės priemonės). Teksto analizė žodžiu ir raštu (individualus ir grupinis darbas), garsus teksto skaitymas, garso įrašų klausymasis. Kaupiamasis vertinimas.	2 (B) 3 (I)	skaitymai-su-laimuciu-sedziumi Dr. Vaido Šeferio paskaita „Neregėtas Donelaitis: nauji donelaitikos atradimai“ https://mokytojotv.emokykla.lt/2021/02/lietuvas-nacionaline-biblioteka-vaido.html Dr. Dariaus Kuolio kalba Kristijono Donelaičio 300-ųjų gimimo metinių minėjime
	„Vasaros darbų“ analizė ir interpretacija: saulės personifikavimas, darbai, sveikata ir džiaugsmas, ponų ir būrų lyginimas, gerojo pono paveiklo reikšmė, viežlybų būrų ir nenaudėlių paveikslai, socialinės ir tautinės tapatybės suvokimas, asmens vertė bendruomenėje. Teksto analizė žodžiu ir raštu (individualus ir grupinis darbas), garsus teksto skaitymas, garso įrašų klausymasis. Kaupiamasis vertinimas.	2 (B) 3 (I)	https://www.youtube.com/watch?v=5QpzoDH60yA Spektaklis „Smėlio klavyrai“, kuriame panaudoti K. Donelaičio biografijos bei jo poemos „Metai“ fragmentai, rež. Jonas Jurašas, 1994 https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/13341/spektaklis-ausra-marija-sluckaite-smelio-klavyrai Kristijonas Donelaitis. „Metai“, skaito aktorius Giedrius Savickas, 2020:
	Mokymasis rašyti aiškinimo pastraipą, analizuojant „Pavasario linksmybių“ ar „Vasaros darbų“ ištrauką. Diagnostinis ir formuojamasis vertinimas.	2 (B) 2 (I)	https://www.youtube.com/watch?v=uN4qeSb1eBY https://www.youtube.com/watch?v=9frW6KGYjgY&t=0s

ironija, <u>sarkazmas</u>, palyginimas, pakartojimas, personifikacija, simbolis. • Pagrįstai analizuoja ir interpretuoja kūriniuose atpažįstamas <u>Renesanso</u>, <u>Baroko</u>, <u>Apšvietos epochų idėjas</u>, vaizdinius.	„Rudenio gėrybių“ analizė ir interpretacija: vestuvės ir būrų elgesio vertinimas, ponų valgių ir moralės vertinimas, gausos ir saiko siekis, prigimtinės lygybės idėjos ir neteisybės patirtys, veikėjų paveikslai. Teksto analizė žodžiu ir raštu (individualus ir grupinis darbas), garsus teksto skaitymas, garso įrašų klausymasis. Kaupiamasis vertinimas.	2 (B) 3 (I)	https://www.youtube.com/watch?v=zb3LlX_fP7E&t=0s https://www.youtube.com/watch?v=miABrNKVGQ0&t=0s Kristijonas Donelaitis. „Metai“ („Vasaros darbai“). Skaito aktorius Vytautas Anužis, 2021 https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000159458/radijo-teatras-kristijonas-donelaitis-metai-vasaros-darbai
• Palygina <u>Faustą su ankstesnių epochų kūrinių veikėjais (Prometėju, Hamletu) keliais susiformuluotais aspektais, siedamas su kontekstu, teiginius pagrindžia.</u> • Palygina <u>J. V. Giotės „Faustą“ ir K. Donelaičio „Metus“ keliais aspektais: Apšvietos ir kitų kultūros epochų idėjų, veikėjų</u>	„Žiemos rūpesčių“ analizė ir interpretacija: laiko cikliškumo ir linijiskumo suvokimas, žiemos personifikavimas, gyvūnų ir žmonių paralelė, žmogaus ir augalo gyvenimo alegorija, moralaus ir nemoralaus elgesio, teisingumo samprata, prigimtinės žmonių lygybės idėjos, lietuvininkai ir kitataučiai, lietuvybė ir dora. Teksto analizė žodžiu ir raštu (individualus ir grupinis darbas), garsus teksto skaitymas, garso įrašų klausymasis. Kaupiamasis vertinimas.	2 (B) 3 (I)	Kristijonas Donelaitis. „Metai“ („Rudenio gėrybės“). Skaito aktorius Rolandas Kazlas, 2013 https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000180936/radijo-teatras-kristijono-donelaicio-poema-metai Rolandas Kazlas skaito Kristijoną Donelaitį https://mokytojojtv.emokykla.lt/2014/11/rolandas-kazlas-skaito-kristijona.html

<u>portretų, jų vertybių, pagrindinės minties.</u> • <u>Analizuoja J. V. Giotės „Fausto“ ir K. Donelaičio</u> <u>„Metų“ interpretacijas literatūroje ir kituose menuose (dailėje, teatre, kine, muzikoje), siedamas su tinkamais kontekstais; aptaria ir palygina žodžiu ir vaizdu kuriamas reikšmes, vaizdavimo būdus.</u>	Kūrinio apibendrinamoji analizė pasirinkta tema (darbas grupėmis) ir jos pristatymas: • Žmogaus ir gamtos gyvenimo ciklas • Darbas ir jo vertė būrų gyvenime • Sveika ir nesveika gyvensena • Būrų ir ponų santykiai • Lietuviškoji tapatybė ir kitataučiai Kaupiamasis vertinimas. Įsivertinimas. Mokymasis klausti, diskutuoti, teikti konstruktyvų atsaką kitiems.	2 (B) 2 (I)	Kristijonas Donelaitis. „Metai“ („Žiemos rūpesčiai“). Skaito aktorius Tomas Vaisieta, 2017 https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/102729474/vidurnakcio-lyrika-kristijonas-donelaitis Kristijonas Donelaitis. „Metai“ („Žiemos rūpesčiai“). Skaito aktorius Vladas Bagdonas, 2021 https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000138022/radijo-teatras-kristijonas-donelaitis-poema-metai-ziemos-rupestciai
---	---	---------------------------	--

• Samprotauja apie nagrinėtų kūrinių aktualumą, etinę, estetinę reikšmę, remdamasis savo skaitymo ir literatūrine patirtimi, teiginius pagrindžia, argumentuotai diskutuoja su kitais; aptaria K. Donelaičio „Metų“ reikšmę lietuvių literatūros raidai. • Kryptingai ir nuosekliai analizuoja ir interpretuoja tekstą pasirinktu ar siūlomu interpretacijos būdu. Analizuodamas tekstą, taiko įvairias strategijas, padedančias suprasti žodinio teksto struktūrą, lyginti kūrinius: braižo schemas, grafiškai vaizduodamas sukurtą pasaulio modelį, jo elementų ryšius, kontekstus. • Nuosekliai planuoja individualias ir grupines skaitymo, tiriamųjų ar kūrybinių darbų	Kūrybinės ar / ir tiriamosios užduotys pasirinktinai (individualus / grupinis darbas): • Bendruomenės gyvenimo vaizdavimas P. Breigelio (P. Bruegel) paveiksluose ir K. Donelaičio „Metuose“. • Nuodėmių vaizdavimas K. Donelaičio „Metuose“ ir J. Boscho paveiksluose. • K. Donelaičio „Metai“ ir keturvėjininkai (K. Binkio poezija). • K. Donelaičio gyvenimo ir kūrybos interpretacijos šiuolaikinėje kultūroje (E. Nekrošiaus spektakliai „Metai. Pavasario linksmybės“ (2003), „Metai. Rudens gėrybės“ (2003), „Kalės vaikai“ (2018); R. Kazlo spektaklis „Ne pagal šio pasaulio madą“ (2013); „Liūdnų slibinų“ muzikinė „Pavasario linksmybių“ interpretacija (2014–2015); „Metų“ iliustracijos (V. K. Jonynas, V. Jurkūnas, P. Repšys, B. Leonavičius). • Kūrybinės „Metų“ interpretacijos (stilizacija, parodijavimas, esė, iliustravimas, teatrinės, muzikinės improvizacijos ir pan.). Darbų pristatymas. Įsivertinimas. Vertinimas pažymiu.	1 (B) 2 (I)	Eimunto Nekrošiaus spektaklio „Metai: Pavasario linksmybės“ pagal K. Donelaičio „Metus“ ištrauka https://www.menuspaustuve.lt/lt/infoteka/mediateka/spektakliai/2/metai-pavasario-linksmybes-eimuntas-nekrosius-istrauka Eimunto Nekrošiaus spektaklio „Metai: Rudens gėrybės“ pagal K. Donelaičio „Metus“ ištrauka: https://www.menuspaustuve.lt/lt/infoteka/mediateka/spektakliai/2/metai-rudens-gerybes-eimuntas-nekrosius-istrauka Muzikinės interpretacijos Liūdnų Slibinų“ muzikinė „Pavasario linksmybių“ interpretacija su VDU kameriniu orkestru https://www.youtube.com/user/liudnislabinai
--	---	---------------------------	--

veiklas; aktyviai dalyvauja grupės diskusijose, suprasdamas, kad gali būti skirtingos interpretacijos, atsako į įvairaus sudėtingumo klausimus, įsivertina. • Klausosi aktyviai: schema pavaizduoja kalbos tezės ir ją pagrindžiančių minčių ryšį, užsirašo esminius žodžius. <u>Išklausęs kalbą</u> <u>paaishkina, kaip</u> <u>tezė buvo išdėstyta.</u> • Kaupia medžiagą probleminio klausymo svarstymui, ją tvarko, analizuoja, klasifikuoja, renka idėjas, planuoja ir rašo atsižvelgdamas į savo rašymo patirtį;	Kompleksinės teksto suvokimo, rašybos ir skyrybos užduotys pagal Petro Repšio tekstą „Donelaitis dailininko akimis“ (kn. P. Repšys. „Piešimas buvo tarsi durys“, Vilnius: „Aidai“, 2013, p. 209–234). Formuojamasis ir diagnostinis vertinimas. Įsivertinimas.	1 (B) 2 (I)	
	K. Donelaičio „Metų“ ištraukos interpretacija raštu. Apibendrinamasis vertinimas.	2 (B) 2 (I)	
	Interpretacijų aptarimas, tobulinimo galimybių numatymas, įsivertinimas.	1 (B) 1 (I)	
	1.3. PROBLEMINIO KLAUSIMO SVARSTYMAS[4]. APŠVIETA. J. V. GIOTĖS „FAUSTO“ ANALIZĖ 17 pamokų (I)		
	Probleminio klausimo svarstymas: žanras, pastraipos struktūra, teksto komponavimas. Pavyzdžių analizė.	2 (I)	D. Sauka. „Fausto amžiaus epilogas“, Vilnius: Tyto alba, 1998, p. 364–367.
	J. V. Giotės gyvenimo ir kūrybos kelias, „Fausto“ ištakos, kūrimo istorija, žanras, struktūra, tematika, problematika. Mokinių pranešimai. Kaupiamasis vertinimas. Įsivertinimas. Mokymasis klausti, teikti konstruktyvų atsaką kitiems.	1 (I)	D. Jonkaus straipsnis „Kodėl dirbtinis intelektas neturi vaizduotės?“ („Šiaurės Atėnai“, 2020 01 10) http://www.satenai.lt/2020/01/10/kodel-dirbtinis-intelektas-neturi-vaizduotes/ I. J. V. Giotės

įvertina rašymo situaciją bei užduočiai atlikti skirtą laiką ir taiko asmeniškai tinkamas strategijas. • Kuria įvairių žanrų dalykinius (interpretacijas, probleminių klausimų svarstymus) ir meninius tekstus, <u>kūrybiškai</u> laikydamasis žanro, pastraipos ir teksto struktūros reikalavimų, tikslingai taiko pasirinktus aiškinimo, argumentavimo, meninio vaizdavimo būdus, <u>pagrindžia jų pasirinkimą.</u> • Rašydamas pasirenka tinkamą kalbinę raišką, paiso bendrųjų stiliaus reikalavimų ir siekia stiliaus individualumo; laikosi bendrinės kalbos normų,	J. V. Giotės „Fausto“ I dalies ištraukų analizė: Dievo ir Mefistofelio požiūris į žmogų, Fausto charakterio prieštarumas: siekiai, išbandymai, veiksmai ir jų pasekmės, santykiai su kitais veikėjais (Vagneriu, Mefistofeliu, Margarita); Renesanso, Baroko ir Apšvietos idėjos. Individualus ir grupinis darbas, diskusija. Kaupiamasis vertinimas už atsakinėjimą žodžiu. Analizės užduočių raštu vertinimas pažymiu (diagnostinis vertinimas).	4 (I)	„Fausto“ interpretacijos dailėje https://commons.wikimedia.org): C. G. Carus. „Fausto svajonė“, 1852 A. Scheffer. Faustas Valpurgijos naktį, 1850–1860 E. Delacroix. Margarita bažnyčioje, 1850 Th. J. Barker. „Margarita katedroje“, 1866 A. Scheffer. Faustas, 1899 J. Tissot. „Faustas ir Margarita“, 1860
• Rašydamas pasirenka tinkamą kalbinę raišką, paiso bendrųjų stiliaus reikalavimų ir siekia stiliaus individualumo; laikosi bendrinės kalbos normų,	J. V. Giotės „Fausto“ II dalies ištraukų analizė: Fausto charakterio kaita, patirtys „didžiajame pasaulyje“ (imperatoriaus rūmai, Antikos pasaulis, meilė Elenai, mirtis), gyvenimo prasmės atradimas, kultūros epochų ženklai. Individualus ir grupinis darbas, diskusija. Kaupiamasis vertinimas už atsakinėjimą žodžiu. Analizės užduočių raštu vertinimas pažymiu (diagnostinis vertinimas).	2 (I)	E. Siberdt. „Faustas ir Mefistofelis“, 1900 P. Bürck. „Faustas“, 1902 Ch. Ricketts. „Faustas ir Mefistofelis“, 1930 M. Hofheinz-Döring. „Grethen požemyje“, 1964 II. J. V. Giotės „Fausto“ interpretacijos teatre: Rež. Eimunto Nekrošiaus dramos spektaklis. „Faustas“ (fragmentai), 2006 https://www.youtube.com/watch?v=ZUZHbMqf21U

<u>kūrybiškai naudojami</u> <u>ju</u> <u>variantiškumu.</u> Konstruktiviai dalyvauja pokalbiuose, diskusijose apie analizuojamus kūrinius, aptariamus kultūros tekstus, plėtoja ir apibendrina pokalbį, tinkamai reiškia argumentuotą	J. V. Giotės „Fausto“ apibendrinimas, pasirenkant užduotį (individualus / grupinis darbas): - Fausto kelionių žemėlapis - Kultūros epochų idėjos „Fauste“ - Fausto palyginimas su kitais veikėjais (Prometėju, Hamletu) K. Donelaičio „Metų“ ir J. V. Giotės „Fausto“ palyginimas. Darbo pristatymas. Kaupiamasis vertinimas.	2 (I)	https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000125445/e-nekrosiaus-spektaklio-johano-volfango-getes-j-w-goethe-faustas-i-ii-veiksmas-fragmentai https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000125446/e-nekrosiaus-spektaklis-j-v-getes-j-w-goethe-faustas-iii-veiksmas-fragmentas
pritarimą ar prieštaravimą ir kritiką. Laikydamasis numatytų kriterijų, minčių	Mokymasis kelti probleminius klausimus remiantis J. V. Giotės „Faustu“ ir argumentuotai į juos atsakyti, taikant pasirinktus argumentavimo būdus. Diagnostinis ir formuojamasis vertinimas.	2 (I)	Šokio spektaklis „Faustas“, choreografas R. Bondara, 2020 https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000135647/sokio-spektaklis-faustas
<u>dėstymo logikos,</u> <u>pasirinktų kalbos</u> <u>kompozicijos</u> <u>principų ir žanro</u> <u>reikalavimų</u> rengia aiškius ir tikslingus informacinius ir tiriamųjų, kūrybinių darbų	Teksto suvokimo ir diskusijų užduotys apie faustišką žmogų technologijų pasaulyje pagal D. Saukos teksto „Kūrybiškumo devizas“ (žr. D. Sauka. „Fausto amžiaus epilogas“, Vilnius: Tyto alba, 1998, p. 364–367) ir D. Jonkaus straipsnio „Kodėl dirbtinis intelektas neturi vaizduotės?“ („Šiaurės Atėnai“, 2020 01 10) ištraukas. Diagnostinis ir formuojamasis vertinimas.	2 (I)	Šarlio Guno opera „Faustas“, 1975, 1995, 2004, 2005, 2011, 2021 https://www.youtube.com/watch?v=kkxV9I7DXdY https://www.youtube.com/watch?v=9QSaH-B9TGU https://www.youtube.com/watch?v=hEnOS3NdHco

pristatymus, tikslingai kalba monologu. • Pristatydamas savo darbą, pasirenka tinkamą kalbinę raidą siekdamas komunikavimo tikslų, paiso bendrųjų stiliaus reikalavimų, bendrinės lietuvių kalbos normų ir išlaiko stiliaus vientisumą. • <u>Apmąsto savo skaitymo ir rašymo veiklą, adekvačiai</u> įsivertina savo skaitymo ir teksto kūrimo gebėjimus,	Tiriamosios ar / ir kūrybinės užduotys pasirinktinai (individualus / grupinis darbas): • J. V. Giotės „Fausto“ interpretacijos kituose menuose: dailėje, teatre, kine“. Mokiniai, dirbdami individualiai ar grupėmis, tyrinėja pasirinktos meno srities interpretacijas. • Mokinių kūrybiniai darbai pagal „Faustą“ (kūrinio transformavimas keičiant siužetą, pabaigą; šiuolaikinio Fausto ir Mefistofelio vaidinimas, kuriant filmą ar jo scenarijų, inscenizaciją ir pan.). Tyrimo rezultatus, kūrybinius darbus pristato klasėje, diskutuoja su klasės draugais, įsivertina pagal iš anksto susitartus kriterijus, teikia konstruktyvų atsaką kitiems. Vertinimas pažymiu.	2 (I)	https://www.youtube.com/watch?v=MlaOx_GaEbw https://www.youtube.com/watch?v=Q7oVDMVXyqw https://www.youtube.com/watch?v=rg2ueL9Hnis III. J. V. Giotės „Fausto“ interpretacijos kine: Nebylusis vaidybinis filmas „Faustas“, rež. Friedrich W. Murnau, 1926 https://www.youtube.com/watch?v=Cmz3RVvydOU Vaidybinio filmo „Faustas“ ištrauka, rež. A. Sokurov, 2011 https://www.youtube.com/watch?v=OWlt6ZP6qjY
	1.4. CIKLO APIBENDRINIMAS 3 pamokos (B) / 3 pamokos (I)		

kryptingai juos tobulina pasirinkdamas tinkamus būdus.	Probleminio klausimo svarstymo užduotys pasirinktinai[5]: • Ar darbštumas tebėra vertybė? (B, I) • Kodėl pasikeitė žmogaus santykis su gamta? (B, I) • Kokia individualumo ir bendruomeniškumo vertė? (I) • Ar iš tiesų žmogus tik per klystkelius suranda teisingą kelią? (I) • Ko siektų Faustas šiuolaikiniame pasaulyje? (I) Apibendrinamasis vertinimas.	2 (B) 2 (I)	
	Darbo rezultatų analizė, tobulinimo galimybių numatymas, refleksija, tolimesnių mokymosi tikslų kėlimas.	1 (B) 1 (I)	
III ciklas. ROMANTIZMAS VAKARŲ EUROPOS IR LIETUVIŲ LITERATŪROJE 30 pamokų (B) / 40 pamokų (I)			
Mokinių pasiekimai	Mokymo(si) turinys (temos, veiklos ir mokymo(si) būdai), pasiekimų vertinimas	Val. sk.	Papildoma mokymo(si) medžiaga

[1] B – bendrasis kursas, I – išplėstinis kursas.

[2] Pabraukti išplėstinio kurso pasiekimai.

[3] Bendrajam kursui mokytojas atrenka savo nuožiūra „Metų“ ištraukas ir gali pasirinkti jų analizei tinkamus aspektus iš plane siūlomų.

[4] Bendrajam kursui probleminio klausimo svarstymo mokymą(si) siūloma planuoti šio ciklo 1.1–1.2 dalyse arba kitame cikle.

[5] Bendrajam kursui skiriamos šios užduotys, jei mokymasis svarstyti probleminį klausimą buvo suplanuotas šio ciklo 1.1–1.2 dalyse, analizuojant K. Donelaičio „Metus“.

TRUMPALAIKIO PLANAVIMO IR KOMPETENCIJŲ UGDYMO PAVYZDŽIAI

Trumpalaikio planavimo paskirtis – detalizuoti ilgalaikį planą. Planuojant etapą, konkrečiais ilgalaikiame plane numatyti mokymosi uždaviniai, nustatoma kryptingai organizuoto mokymosi eiga, numatomas konkretus turinys (skaitomi tekstai, diskusijų, rašinių temos), mokymosi metodai, vertinimo ir įsivertinimo veiklos. Trumpalaikiai planai turi būti atviri, lankstūs, koreguojami atsižvelgiant į mokymosi metu išryškėjančius mokinių poreikius. Trumpalaikių planų užrašymo formos gali būti įvairios. Čia yra pateikiami keli veiklų pavyzdžiai, padėsiantys mokytojui, rengiantis pamokų ciklui ar atskiroms pamokoms.

J. V. GĖTĖS „FAUSTO“ APIBENDRINIMO UŽDUOTYS (2–3 pamokos)

J. V. Gėtės „Faustas“ – sudėtingas, daugiasluoksnis kūrinys, kurio analizei ir interpretacijai reikia skirti nemažai pamokų. Nuosekliai išanalizavus pasirinktas kūrinio ištraukas, prasminga keletą pamokų skirti viso kūrinio apibendrinimui, jo sąsajoms su kitais kontekstais, kultūros teksta aptarti. Šios pamokos yra labai gera galimybė pakartoti kultūros epochas, prisiminti amžinuosius personažus, plėsti mokinių kultūrinį akiratį.

Ugdomos kompetencijos

Kultūrinė kompetencija. Aptardami kultūros epochų ženklus J. V. Gėtės „Fauste“, analizuodami jo interpretacijas teatre, lygindami jį su kitais kūriniais, mokiniai plečia savo kultūrinį akiratį, supranta kultūros tradicijos tęstinumą, analizuoja įvairias Lietuvos šiuolaikinės kultūros dialogo su ja formas.

Pažinimo kompetencija. Mokiniai ugdomi dalyko žinias ir gebėjimus, skaitydami, nagrinėdami ir vertindami pasaulio klasikos kūrinius, kultūros tekstus (spektaklius), juos lygindami, tinkamai vartodami literatūros teorijos ir teksto analizės sąvokas ir terminus. Kritinį mąstymą mokiniai ugdomi, kai analizuoja žodinio ar multimodalaus teksto turinį ir kalbą, suvokia ryšius tarp kūrinio tyrinėjamų kultūros epochų idėjų, formuluoja išvadas. Mokėjimo mokytis gebėjimus mokiniai ugdomi, atrinkdami analizei reikalingą medžiagą, ją sistemindami, struktūruodami.

Komunikavimo kompetencija. Teksto analizės ir interpretavimo, pranešimo kūrimo, perteikimo ir komunikacinės sąveikos gebėjimus mokiniai ugdomi nagrinėdami nurodytais aspektais kūrinius, bendradarbiaudami, pristatydami savo interpretacijas, apie jas diskutuodami, taikydami įvairias skaitymo strategijas.

Kūrybiškumo kompetencija. Tyrinėjimo gebėjimus mokiniai ugdomi lygindami kūrinius, rinkdami, analizuodami, siedami nagrinėjamą kūrinio medžiagą. Generavimo gebėjimus mokiniai ugdomi keldami analizės ir interpretacijos pristatymo idėjas, jas vizualizuodami.

Skaitmeninė kompetencija. Skaitmeninio turinio kūrimo gebėjimus mokiniai ugdomi rengdami skaitmenines grafines tvarkykles, vaizdines pateiktis.

Siūlomos veiklų gairės:

1. Kultūros epochos J. V. Gėtės „Fauste“.

Nors J. V. Giotės „Faustas“ analizuojamas kaip Apšvietos epochos kūrinys, tačiau į jo pagrindinio herojaus Fausto kelią galima žvelgti, anot R. Gamziukaitės-Mažiulienės, kaip į visos žmonijos istoriją. Taigi šiame kūrinyje galima atpažinti įvairių kultūros epochų (Antikos, Viduramžių, Renesanso, Baroko) ženklus, vaizdinius, idėjas, aptarti jų kaitą ir esmines prieštaras, taip atskleidžiant sudėtingą Fausto ir drauge visos žmonijos ieškojimų kelią.

Šį darbą mokiniai gali atlikti dirbdami grupėmis, nes turi dar kartą peržvelgti analizuotas ištraukas ir atsirinkti, susisteminti rastą medžiagą, be to, toks darbas skatina diskutuoti, ką su kuo susieti, kaip struktūruoti, vizualizuoti medžiagą. Analizės rezultatus mokiniai gali pristatyti pasirinkdami tinkamą grafinę tvarkyklę (temos žemėlapi, lentelę, veno schema) ar vaizdinę pateiktį, kuri yra laisvos formos, metaforinė (idėja išreiškiama vaizdu). Svarbu, kad darbe būtų atskleisti vidiniai informacijos ryšiai. Toliau pateikiami keli Vilniaus Mykolo Biržiškos gimnazijos III klasės mokinių grupinių darbų pavyzdžiai:

1 pavyzdys

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

Visual elements suggest authenticity.
 (Caption: Author's photo (left) and
 author's photo (right) in the author's
 photograph. The author's photo is
 described as "a very good photo" in
 the text.)

2. J. V. Gėtės „Fausto“ interpretacijos kituose menuose (teatre).

Eimunto Nekrošiaus spektaklio pagal J. V. Gėtės „Faustą“ fragmentai I–III dalys

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000125445/e-nekrosiaus-spektaklio-johano-volfango-getes-j-w-goethe-faustas-i-ii-veiksmas-fragmentai>

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000125446/e-nekrosiaus-spektaklis-j-v-getes-j-w-goethe-faustas-iii-veiksmas-fragmentas>

Analizuoti pasirinktus spektaklio fragmentus galima paraleliai su literatūros kūrinio arba aptariant pasirinktus fragmentus po kūrinio analizės. Analizuoti galima drauge su visa klase ar skiriant darbą grupėmis (grupės galėtų rinktis analizuoti skirtingus epizodus, bet mokiniai turėtų būti peržiūrėję visus atrinktus epizodus, kad galėtų diskutuoti apie pristatomas interpretacijas).

Galimi aptarimo aspektai:

- aktorių kuriami veikėjų charakteriai (kostiumai, vaidyba – balso intonacijos, kūno kalba);
- scenovaizdžio detalės ir jų reikšmės;
- muzika, jos vaidmuo;
- reikšmingos detalės, simboliai, metaforos, jų reikšmės;
- spektaklio idėjos, ką svarbaus jis pasako apie žmogų šiuolaikiniam žiūrovui.

Konkrečių spektaklio epizodų aptarimo užduočių galima rasti:

<https://lklms.lt/wp-content/uploads/2020/12/4-6.-SUTARTIS-uzduotys.pdf>

3. Faustas ir kiti amžinieji literatūros personažai.

Aptarus įvairias J. V. Gėtės „Fausto“ interpretacijas kituose menuose, prasminga padiskutuoti, kodėl prie šio kūrinio vis grįžta vėlesnių laikų kūrėjai, kodėl Faustas tyrinėtojų laikomas amžiniu asmeniu. Drauge prisimenami ir kiti iš 10 klasės jau žinomi personažai (pvz., Prometėjas, Odisėjas, Hamletas, Don Kichotas). Stipresniems mokiniams galima skirti užduotį palyginti Faustą su bent vienu pasirinktu iš šių veikėjų (lyginimo kriterijus mokiniai turėtų suformuluoti savarankiškai, tikslinga aptarti juos klasėje).

4. J. V. Gėtės „Faustas“ ir K. Donelaičio „Metai“.

Kadangi Apšvietos epochą mokiniai pažįsta analizuodami K. Donelaičio „Metus“ ir J. V. Gėtės „Faustą“, prasminga padiskutuoti, kas sieja ar skiria šiuos kūrinius. Galimi lyginimo aspektai:

- kultūra (agrarinė – miesto);
- erdvė (uždara – atvira);
- laikas (cikliškas – linijinis);

- veikėjai (statiški – dinamiški);
- vertybės (bendruomeniškumas – individualumas);
- idėjos (tikėjimas Apšvietos idėjomis – Apšvietos idėjų krizė).

ŽEMAITĖS GYVENIMO IR KŪRYBOS KONTEKSTO PAŽINIMAS 11 (III GIMNAZIJOS) KLASĖJE

Kūrybinės užduotys

Ugdomos kompetencijos

Kultūrinė kompetencija. Mokiniai gebės suvokti ir apibūdinti bendresnės Lietuvos literatūrinio ir kultūrinio gyvenimo tendencijas bei jų sąsajas su literatūrine ir kultūrine tradicija, su kultūriniais herojais, simboliais ir stereotipais, palyginti įvairius literatūrinius ir kultūrinius reiškinius bei įžvelgti jų tarpusavio sąsajas.

Pažinimo kompetencija. Mokėjimo mokytis gebėjimus mokiniai ugdosi suvokdami, kaip taikyti aktyvaus klausymosi, kalbėjimo, grožinio ir negrožinio teksto skaitymo, rašymo ir pristatymo strategijas, tikslingai ir atsakingai atsirinkdami informaciją įvairiuose šaltiniuose, ją sistemindami, tirdami ir kritiškai reflektuodami, susiedami naują informaciją su jau žinoma, savarankiškai planuodami savo mokymąsi.

Kūrybiškumo kompetencija. Generavimo gebėjimus mokiniai ugdosi keldami originalias idėjas ar problemų sprendimus, rašydami įvairius kūrybinius darbus; kalbėdami ir rašydami argumentuotai išreiškia savo požiūrį į kalbamus dalykus, pagrįsdami jį asmenine patirtimi, grožiniais ir negrožiniais teksta; analizuodami programinius kūrinius dalijasi kūrybinėmis idėjomis ar sprendimais; įvertindami kultūrinį istorinį kontekstą, pateikia savo pasirinkimo argumentus.

Komunikavimo kompetencija. Aptardami programoje numatytus Lietuvos kultūros reiškinius ir asmenybes, mokiniai parengia kūrybinį darbą ir jį pristato komunikuodami su auditorija, taikydami įvairias kalbėjimo strategijas, atsižvelgdami į kalbėjimo tikslą, situaciją ir adresatą.

Skaitmeninė kompetencija. Kurdami filmą, rašydami straipsnį kultūros portalui, generuodami galimo kultūros portalo idėjas, mokiniai ugdosi informacijos atrankos ir vertinimo bei skaitmeninio turinio kūrimo gebėjimus

Mokym(osi) veiklos

I kūrybinės užduoties variantas

Užduotis

- Pasirinkite vieną iš temų ir dirbdami grupėse parenkite dokumentinį kūrybinį 3–5 min. filmuką apie Žemaitės gyvenimą ir kūrybą, remdamiesi vienu iš toliau nurodytų šaltinių ir kita reikalinga žodine, vaizdine, garsine medžiaga. Sugalvokite filmukui pavadinimą, paskutiniame kadre nurodykite informacijos šaltinius. Darbas turi atitikti toliau pateiktus turinio ir techninius reikalavimus.

- Sukurtus filmus sukelkite į Youtube platformą (visos klasės įrašai turi būti vienoje, geriau privačioje paskyroje) ir mokytojui iki nurodytos datos atsiųskite visos klasės filmų nuorodą.
- Konsultuotis galite elektroniniu paštu.

Temos, aspektai ir informacijos šaltiniai

I. Žemaitės gyvenimas iki vedybų (Adolfas Sprindis, „Žemaitė“, Vilnius: Vaga, 1988)

1. Tėvų namų aplinka
2. Julijos santykis su tėvais
3. Julijos santykis su aplinkiniais dvaro gyventojais
4. Mokslo pradmenys tėvų namuose
5. Išvykimas pas dėdienę:
 - ko Julija tikėjosi?
 - kaip prasidėjo mokymasis?
 - kaip Julijai sekėsi mokytis?
 - ko mokėsi?
 - koks jos santykis su pusseserėmis ir su dėdine?
 - kvaro gyvenimas – kas lankėsi, ką veikdavo?
 - Julijos simpatijos
6. 1863–1864 metų sukilimas:
 - kokiomis aplinkybėmis Julija apie šį sukilimą išgirdo?
 - kaip ji prisidėjo prie sukilimo?
 - kaip sukilimas paveikė dvaro ir pačios Julijos gyvenimą?
7. Julijos pažintis su būsimu vyru

II. Žemaitės kelias į literatūrą (Ramunė Bleizgienė, „Privati tyla, vieši balsai. Moterų tapatybės kaita XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje“, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012)

1. Lūkesčiai ir tikrovė
2. Pažintis su Povilu Višinskiu:
 - kada ir kokiomis aplinkybėmis susipažino?
 - koku būdu jis įtraukė Juliją į literatūrą?
 - kaip vyko pati rašymo pradžia?
 - kur spausdinti pirmieji tekstai?
 - kokia slapyvardžio kilmė?
 - koks asmeninis Julijos ir Povilo santykis?
 - kaip Žemaitė reaguoja į ankstyvą Povilo mirtį?
3. Pažintis su Gabriele Petkevičaitė-Bite:
 - kada ir kokiomis aplinkybėmis susipažino?
 - kaip Bitė paveikė Žemaitę?
 - koks jų tarpusavio santykis?
 - trumpai pristatyti bendrą jų veiklą

III. Vėlyvoji Žemaitės meilė ir kalėjimas (Aldona Ruseckaitė, „Žemaitės paslaptis“, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015).

1. Žemaitės gyvenimas po vyro mirties ir atvykus į Vilnių
2. Rašytojos santykis su dukterimis
3. Rašytojos veikla Vilniuje
4. Žemaitės įsimylėjimas, santykiai su mylimuoju
5. Žemaitės meilės laišakai (temos, santykiai, raiškos ypatybės)
6. Meilės likimas
7. Žemaitės byla ir teismo procesas
8. Kalėjimas (sąlygos ir sutikti žmonės, veikla, apmąstymai)
9. Išėjimas iš kalėjimo, jubiliejaus iškilmės ir tolesnė veikla

Žemaitės kelionė į Ameriką (Dalia Marija Kučėnienė, „Žemaitė Amerikoje“, Chicago: Lietuvių fondas, 1994)

1. Kelionės aplinkybės ir bendrakeleiviai
2. Kelionės patirtys (vietos, laikas, sutikti žmonės)
3. Susitikimas su Amerikos lietuviais ir įsitraukimas į vietinę veiklą
4. Pagrindinės veiklos
5. Rašytojos 75 metų jubiliejaus minėjimas
6. Amerikos lietuvių atsiminimai apie rašytoją
7. Atsiliepimai apie Žemaitę Amerikos spaudoje
8. Žemaitės surinktos lėšos ir jų panaudojimas
9. Žemaitės laišakai į Lietuvą

Žemaitės svarbiausių kūrinių (*Sutkai*, *Topylis*, *Petras Kurmelis*) apžvalga (Donatas Sauka, „Žemaitės stebuklas“, Vilnius: Vaga, 1988).

1. Kūrinio rašymo aplinkybės ir leidimas
2. Kūrinių sąsajos su turiniu
3. Gamtos aprašymai ir jų reikšmės (realizmo ypatybės). Pakomentuoti ir paremti citatomis
4. *Sutkai*:
 - Aptarti pagrindinius veikėjus ir įrodyti, kad jie yra realizmo literatūros veikėjai
 - Veikėjų tarpusavio santykiai
 - Pagrindinės kūrinio problemos (4-6) ir idėjos (3-5)
1. *Topylis*:
 - Aptarti pagrindinius veikėjus ir įrodyti, kad jie yra realizmo literatūros veikėjai
 - Veikėjų tarpusavio santykiai
 - Pagrindinės kūrinio problemos (4-6) ir idėjos (3-5)
2. *Petras Kurmelis*:
 - Aptarti pagrindinius veikėjus ir įrodyti, kad jie yra realizmo literatūros veikėjai
 - Veikėjų tarpusavio santykiai
 - Pagrindinės kūrinio problemos (4-6) ir idėjos (3-5)
3. Kūrinių veikėjų vertinimas tyrėjo Donato Saukos požiūriu.

Techniniai reikalavimai

1. Filmukas turi prasidėti po 2–3 sek. (montuodami būtinai numatykite šį laiko intervalą).
2. Filmuko *intro* turi būti pradžioje (svarbu, kad būtų parašyta „Žemaitė“. Kitame kadre nurodoma pasirinkta tema).
3. Tekstas visame vaizdo įrašė turi būti gerai įskaitomas.

4. Nurodant klasę, temą, titrus, šrifto dydis turėtų būti ne didesnis kaip tarp 16–20 pt.
5. Filmuko gale būtina nurodyti kūrybinę grupę, parašyti, kas už ką buvo atsakingas. Taip pat nurodykite papildomus garso įrašų bei nuotraukų šaltinius, straipsnius, knygas, jei juos naudojote. Pavyzdžiai:

Vanda Juknaitė. *Išsiduosi. Balsu*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015.

Vanda Juknaitė. *Formulė*. Interneto prieiga:

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LI00/Vanda_Juknait%C4%97._Formul%C4%97.LI2102.pdf [žiūrėta 2020-04-11 (nurodyti datą)]

6. Gale filmuko nurodykite mokyklą ir jo sukūrimo metus.
7. Kokybė 1080p 720p .avi arba .mp4 formatai.

Turinio reikalavimai

1. Darbe turi būti atskleista pasirinkta tema, tinkamai pasiremiant žodine, vaizdine ir garsine medžiaga.
2. Darbe turi būti remiamasi nurodytu tekstiniu šaltiniu arba alternatyviu jo variantu. Jie turi būti įskaitomi žmogaus balsu (užkadrinis balsas, kadrinis balsas, etc.).
3. Darbe turi būti panaudotos kokybiškos nuotraukos, susijusios su tema, tačiau nebūtinai visose nuotraukose privalo būti pati Žemaitė.
4. Be pagrindinio nurodyto šaltinio, galima naudotis kita rasta vaizdo medžiaga (dokumentiniai filmai, interviu, paskaitų įrašai, etc.). Rekomenduojami šaltiniai:
 - LRT mediateka <https://www.lrt.lt/mediateka>
 - Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba <https://www.archyvai.lt/lt/lvat.html>
 - Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema <https://www.limis.lt/>
 - Lietuvos skaitmeninto kultūros paveldo portalas <https://www.epaveldas.lt/main>
5. Jeigu nepavyksta rasti medžiagos viešojoje bibliotekoje, skaitmeniniuose šaltiniuose, rekomenduojama susisiekti su bent vienu muziejumi ar universiteto biblioteka, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutu, archyvu ar panašia institucija ir paprašyti atsakyti į pateiktus klausimus, kad darbas būtų originalus. Gautą medžiagą panaudoti kuriant filmą. Siųsdami laišką, nurodykite temą (*Žemaitė, klausimas*, etc.). Nepamirškite pasisveikinti, parašyti, kokių tikslu siunčiate laišką, atsisveikinti, pasirašyti.
6. Naudojant medžiagą, laikomasi autorių teisių reikalavimų (jas su mokiniais galima prisiminti naudojantis metodine medžiaga:
Edukacinė autorių teisių programa Lietuvos mokyklose. Pamokų idėjos apie pagarbą autoriams ir jų kūriniais (5–12 kl. pedagogams): <https://sodas.ugdome.lt/metodine-medziaga>
7. Svarbu, kad filme derėtų garsas, vaizdas (nuotraukos ir vaizdo įrašai, tekstas).

Vertinimo kriterijai

Slenkstinis – 4	Patenkinamas – 5–6	Pagrindinis – 7–8	Aukštesnysis – 9-10
Darbo tema suprasta ir atskleista fragmentiškai, ne visa medžiaga susijusi su tema, remiamasi tik vienu informacijos šaltiniu, darbui trūksta	Darbo tema suprasta ir atskleista iš dalies, remiamasi bent vienu papildomu informacijos šaltiniu, bet ne visada tiksliai, įgyvendinta mažiau nei pusė kitų	Darbo tema suprasta ir atskleista, remiamasi keliais papildomais informacijos šaltiniais, įvairia vaizdo ir garso medžiaga, darbas kryptingas, įgyvendinta	Darbo tema suprasta ir savitai, išsamiai atskleista, remiamasi įvairiais papildomais žodiniais, vaizdo ir garso šaltiniais, pristatoma iš skirtingų

kryptingumo,
įgyvendinti kai kurie
kiti turinio ir techniniai
reikalavimai, laikomasi
kai kurių rašybos ir
skyrybos taisyklių.

turinio ir techninių
reikalavimų, daroma
esminių kalbos klaidų.

daugelis kitų turinio ir
techninių reikalavimų,
pasitaiko kalbos klaidų.

perspektyvų,
įgyvendinti visi kiti
turinio ir techniniai
reikalavimai, pasitaiko
viena kita kalbos klaida.

II kūrybinės užduoties variantas

Užduotys

1. Pasirinkite temą ir dirbdami grupėmis parenkite įsivaizduojamam internetiniam kultūros portalui dokumentine medžiaga iliustruotą mokslo populiarinimo straipsnį apie Žemaitės gyvenimą ir kūrybą. Remkitės nurodytomis knygomis ir analizės aspektais (žr. I pavyzdį). Sugalvokite patrauklų straipsnio pavadinimą. Paskutiniame puslapyje nurodykite panaudotas informacijos šaltinius.
2. Sugalvokite internetinio kultūros portalo pavadinimą, sukurkite galimą jo struktūrą, rubrikų pavadinimus, paaiškinkite, kuo jis skiriasi nuo kitų dabar veikiančių kultūros portalų.

Vertinimo kriterijai

Slenkstinis – 4

Darbo tema suprata ir atskleista fragmentiškai, dalis straipsnio medžiagos susijusi su tema, remiamasi vienu informacijos šaltiniu, vyrauja citatos; teksto pavadinimas iš dalies atitinka temą; paisoma kai kurių rašybos ir skyrybos taisyklių. Pristatytos kultūros portalo idėjos atitinka vieną kitą jam būdingą požymį.

Patenkinamas – 5–6

Darbo tema suprata ir atskleista iš dalies, straipsnyje remiamasi bent vienu papildomu informacijos šaltiniu, bet ne visada tiksliai; samprotaujama perfrazuojant skaitytų šaltinių teiginius, teksto pavadinimas atitinka temą, daroma esminių kalbos ir korektūros klaidų. Pristatytos kultūros portalo idėjos iš dalies atitinka jam būdingus požymius.

Pagrindinis – 7–8

Darbo tema suprata ir atskleista, straipsnyje tinkamai remiamasi keliais papildomais žodiniais ir vaizdiniais informacijos šaltiniais, jie kryptingai analizuojami, vertinami; teksto pavadinimas atitinka temą, pasitaiko kalbos ir korektūros klaidų. Pristatytos kultūros portalo idėjos atitinka jam būdingus požymius.

Aukštesnysis – 9-10

Darbo tema suprata ir savitai, išsamiai atskleista, remiamasi įvairiais papildomais žodiniais ir vaizdiniais šaltiniais, jie detalai analizuojami, vertinami, pristatomi skirtingi požiūriai; teksto pavadinimas patraukiantis skaitytojo dėmesį; pasitaiko viena kita kalbos ar korektūros klaida. Pristatytos portalo idėjos originalios, atitinka jam būdingus požymius.

Žemaitės apsakymas „Sutkai“. Moters vaidmuo. 11 (III gimnazijos) klasė

Ugdomos kompetencijos

Pažinimo kompetencija. Analizuodami kūrinį, aptaria jo tematiką, veikėjų paveikslus, jų kūrimo būdus, susiedami su biografiniu, kultūriniu, socialiniu kontekstu; dalyvaudami pokalbiuose mokosi kritinio mąstymo, svaraus teiginių pagrindimo tekstu.

Komunikavimo kompetencija. Mokiniai ugdomi komunikacinės sąveikos gebėjimus, dalyvaudami pokalbiuose; analizuodami, interpretuodami tekstą žodžiu ir raštu, pasirenka tinkamą kalbinę raišką, laikosi taisyklingos kalbos reikalavimų.

Kultūrinė kompetencija. Rinkdami informacinę medžiagą apie kūrinio biografinį, kultūrinį kontekstą, lygindami jį su kitais literatūros kūriniais, plečia savo kultūrinį akiratį, pažįsta kultūros tradiciją, diskutuoja apie jos kaitą ar tęstinumą.

Pilietiškumo kompetencija. Analizuojant ir interpretuojant tekstą, aptariama šeimos vertė, jos reikšmė asmens individualumo raiškai, savivertei.

Nagrinėjimo aspektas – šeimos vertė.

Mokinių veikla: įvairių skaitymo strategijų taikymas pagal poreikius; analizė; interpretacija; diskusija.

Literatūra (nuorodos mokytojui)

Žemaitė apsakyme „Sutkai“ atsiskleidžia ne kaip kaimo ydų, bet kaip gražių, idealių tarpusavio santykių vaizduotoja. Rašytoja šią savo poziciją gynė laiškuose ir teigė mačiusi ne vieną idealios šeimos atvejį kaime. Apsakymo idėja – šeimos laimės, kuriamos ant tradicinės moralės pagrindų, negali sugriauti jokie išbandymai, jokie rūpesčiai. Sutkų vaikai, matydami gražių santykių pavyzdžius, auga dori. Pasak Donato Saukos, „kasdieniškose, mūsų šiandien nebejaudinančiose situacijose siekta parodyti žmogiškos ištvermės prasmę: kiekvienas nutikimas duoda gražaus gyvenimo pamoką, geras darbas paskatina kitą gerą darbą... ”

Detalią apsakymo „Sutkai“ analizę galima rasti L. S. Černiauskaitės straipsnyje „Žemaitės pasaulio šviesa“, prieiga per internetą:

<http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/791-2015-m-nr-05-06-gegu-birelis/7914-laura-sintija-cerniauskaite-zemaites-pasaulio-sviesa>.

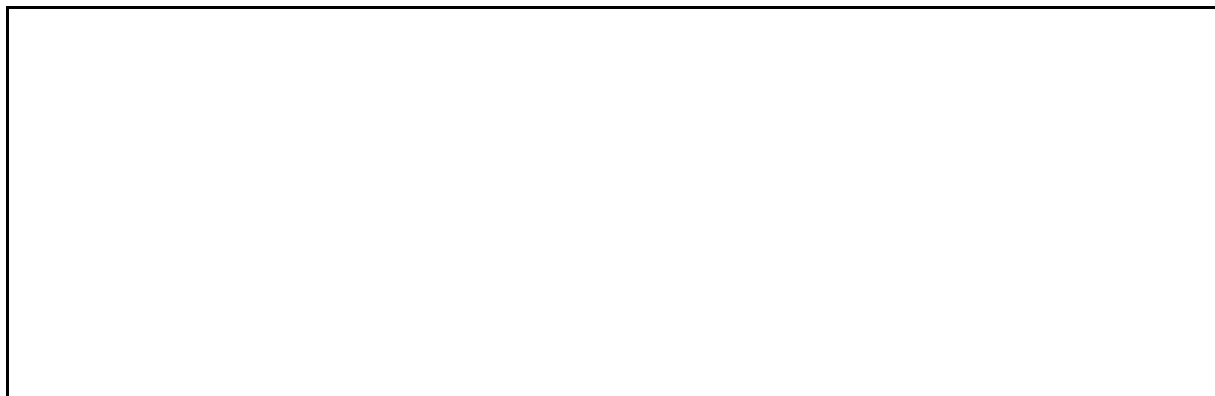
L. S. Černiauskaitė teigia: „Žemaitės kūryba nėra vien „buitinis moralinis“ realizmas, <...> už blaivaus gyvenimo aprašymo jos tekste slypi kur kas subtilesni dalykai, ryškėja humanistinės vertybės, jaučiamas žmogiškos gyvenimo šilumos ilgesys.“

Galimos kitų pamokų temos šeimos tema, nagrinėjant kitus Žemaitės ir kitų rašytojų kūrinius:

- Darnus kartų santykių pavyzdys – galimybė išaugti jaunimui morališkai
- Ypatingas moters vaidmuo šeimoje
- Vyro ir moters meilė šeimoje
- Problemų sprendimas šeimoje – santykių išbandymas.

Pravartu prieš analizę perskaityti prof. V. Daujotytės straipsnį „Žemaitė: ta pati ir vis kita“, prieiga per internetą:

<https://www.bernardinai.lt/2015-10-15-zemaitė-ta-pati-ir-vis-kita/>

Apsakymą galima lyginti su Bitės Vilimaitės novelėmis, pvz., „Namai“, gretinant tradicinės ir modernios šeimų skirtumus, ieškant pastarosios degradavimo priežasčių.

Veiklos aprašymas

TRADICIJOS IR MODERNUMO SANKIRTA: DU VAGYS

(J. Biliūno „Vagis“ ir J. Savickio „Vagis“: lyginamoji analizė)

Ugdomos kompetencijos

Pažinimo kompetencija – mokiniai gebės analizuoti literatūros kūrinius, bus ugdomas kritinis mąstymas. Šios kompetencijos ugdymas suteiks mokiniui galimybes ugdytis intelektines galias, analizuojant literatūros kūrinius, vadovautis mokslinės metodologijos principais.

Kultūrinė kompetencija – analizuodami ir lygindami skirtingo laiko grožinius tekstus, mokiniai gebės sieti juo su platesniu kultūriniu kontekstu, gebės suprasti šių autorių reikšmę Lietuvos kultūros ir literatūros raidai.

Komunikavimo kompetencija – mokiniai gebės suprasti, interpretuoti, analizuoti literatūros kūrinius, aiškiai, argumentuotai perduoti vieni kitiems reikiamą literatūrinę ir kultūrinę informaciją.

Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija ugdoma, kai mokiniai atlieka užduotis grupėse, mokosi būti lyderiais ir grupės nariais.

Integracija su kitais dalykais – istorija, daile.

1. Perskaitykime abu apsakymus – Jono Biliūno „Vagis“ ir Jurgio Savickio „Vagis“.
2. Prisiminkime svarbiausius J. Biliūno ir J. Savickio kūrybos bruožus.
3. Suskirstykime abu nurodytus tekstus segmentais.
4. Lyginkime: du vyrai autoriai; du tokio pat pavadinimo kūriniai; panaši tematika ir problematika; skirtingas kūrinių parašymo laikas: J. Biliūno – 1905 m., J. Savickio – 1922 m.

LYGINAME:	JONO BILIŪNO „VAGIS“	JURGIO SAVICKIO „VAGIS“
I. PASAKOTOJAS	Pasakojama I asmeniu: <i>Jaunas dar tada tebebuva.</i> Iš suaugusio žmogaus pozicijos žvelgiama į jaunystėje nutikusį dramatišką įvykį.	Pasakojama III asmeniu (visažinio pasakotojo pozicija, bandoma matyti vaiko akimis): <i>Vaikas tyliai stovėjo ties piktadariu <...>.</i>

II. VEIKSMO LAIKAS	1. Žiema: <i><...> girdėjau tik, kaip traškėjo nuo <u>šalčio</u> tvoros ir tik tik šlamėjo krisdamas nuo <u>apšerkšnojusių</u> medžių <u>sniegas</u>.</i> <i>Vėlus žiemos vakaras.</i> 2. Naktis buvo šviesi – mėnesiena. 3. DABAR pasakojama apie PRAEITĮ. Vienos jaunystės nakties įvykis, kuris prisimenamas ne vieną dešimtį metų: <i>Laikas greitai bėgo.</i>	1. Žiema: <i>Vakare vaikas išgirdo, kad vagį sugavo, pririšo prie geltonų mažų šlajukų ir vilko per <u>sniegą</u> <...>.</i> 2. ŠIANDIEN: <i>Šiandien ištiko nepaprasta diena.</i>
III. VEIKSMO ERDVĖ	1. Priėjau prie <u>gurbų</u> <...>. 2. Pasileidžiau <u>vieškeliu</u> <...>.	1. Gryčia: <i>Namon parvežus, vagis buvo pririštas gryčioje prie skersinio spyrio, veržiančio įgubusių sieną.</i>

IV. PAGRINDINIAI VEIKĒJAI	1. Pasakotojas – AŠ - Jokūbas: jaunas, <i>nevedēs, stiprus, pas tēvus vienatūris, ūkē gerai klojos, nieko nebijoja, visiems patikau.</i> 2. Vagis.	1. Vaikas: meniškos sielos – <i>drožinēdamas lenteļi ir norēdamas iš jos smuiką padaryti, svajojo ir klausė.</i> 2. Tēvas: ūkininkas, šeimininkas, muša vagi. 3.Vagis
---	---	--

V. VAGIES PAVEIKSLAS	1. <i>Ir šitai duryse pasirodo žila barzda – išlenda – burlokas...</i> 2. <i>Pasilenkiau, apčiupinėjau burloką: atradau už ančio revolverį primusią, peilį prie diržo prikabiną.</i>	1. <i>Plėšikas <u>rodėsi</u> vaikui aukštas, malonus, gražiais juodais rūbais apsirekęs, <u>lyg</u> <u>kunigas</u> su blizgančiais kaliošais.</i> 2. <i>Vaikas <u>pamato</u> vagį:</i> <i>Vienmarškinis, žado nustojęs. Virvės buvo giliai įsipjovusios į <u>bicepsus</u>, galva nusvirusi, su pramuštu smilkiniu ir krauju, užkreksiu ant grubių atlapių marškinių, rodančių jo geležinę krūtinę.</i> 3. <i>Rarotų vaizdas <u>minė</u> jam šį piktadarį: žalias veidas, suplėšyti marškiniai, pasvirusi galva. Dideliame altoriuje prikaltas ant kryžiaus <u>Kristus</u> turėjo tokio pat panašumo.</i>
------------------------------------	--	--

VI. KŪRINIO STRUKTŪRA	PROLOGAS – VEIKSMO UŽUOMAZGA – KULMINACINIS TAŠKAS (ŽMOGŽUDYSTĖ) – ATOMAZGA – EPILOGAS – MORALAS: vis dar suvedinėjamos sąskaitos su savo sąžine	PROLOGAS – PAGRINDINIS VEIKSMAS (VAGIES MUŠIMAS) – EPILOGAS: melodramatinio efekto panaikinimas. PROLOGAS (1 segmentas): <u>Namai:</u> <u>Pasaulis:</u> Savumas Vienišumas Euforija Disforija
-------------------------------------	---	--

VII. APIBENDRINIMAS	„Psichologinė moralinė pasakotojo patirtis pateikiama kaip meninė kūrinio tiesa, kaip vertybių sistema. Refleksijos išeities taškas – dažniausiai prisiminimas, kuris tampa pretekstu gretinti dabartį su praeitimi, kurti retrospektyvinę kompoziciją, parankią moralinėms vertybėms išskirti, <..> išgyventi kažkada patirtą įvykį, iš naujo jį moraliai ir emociškai vertinti. Charakteryje jam labiausiai rūpi moralinis konfliktas, žmogaus išgyvenimai dėl savo kaltės ir atsakomybės, <...> daugumos jo vaizdų intonacija lyrinė“. (Iš LLE, p. 63).	J. Savickiui svarbu ne tema, bet vaizdavimo būdas. Susitelkiama į kalbą, todėl svarbus kiekvienas sakinytis, atskiro frazės, pastraipos žaismingumas, ypatingas dėmesys meninės raiškos priemonėms (ironijai, sarkazmui, netikėtiems palyginimams ar paradoksaliams sugretinimams). Gyvenimo tikrovė netraktuojama rimtai! Prasmių reliatyvumas. Dažnai kuriamos anekdotinės, parodijinės situacijos. Esminis J. Savickio prozos bruožas – IRONIJA. Ironija visuomet reiškia, kad kūrinio pasakotojas yra lyg atsitolinęs nuo pasakojimo; pasakojamas istorijas, herojų likimus jis stebi lyg „nuo aukšto sosto“, iš tolimos, distancijos. Distancija – priešingybė lyrizmui, kuriam būdingas įsijautimas, empatija, kur pasakotojas susitapatina su personažais (plg. J. Biliūnas). Tokiu būdu modernus J. Savickis (ekspresionistas) eina prieš Šatrijos Raganos, J. Biliūno, A. Vienuolio, I. Šeinius tradiciją.
-----------------------------------	--	--

J. Biliūnas daugiau dėmesio skiria ne vagies paveikslui, ne arklio vagystei, bet esminiam įvykiui – žmogžudystei.

J. Savickiui nesvarbus pats įvykis – vagystė, jis skaitytojams pateikia moderniai transformuotą vagies paveikslą:

PLĖŠIKAS <=> KUNIGAS <=> KANKINTOJAS <=>

**KRISTUS (savo išvaizda labiau primenantis Švarcnegerį nei evangelinį Jėzų Kristų)
<=> KANKINYS**

Mokiniam rekomenduojama surengti literatūrinį teismą (arba diskusijų forumą, literatūros aktualijų laidą ir pan.):

PASKUTINIS KLAUSIMAS: J. SAVICKIS PRIEŠ J. BILIŪNĄ

Mokiniai analizę gali rašyti namuose kompiuteriu Word tekstų tvarkykle. Mokiniai moka dirbti su INSPIRATION programa. To jie išmoko per informatikos pamokas. Per lietuvių kalbos pamokas mokiniai yra kūrę minčių žemėlapius su šia programa grupėse ir individualiai, bet nėra jos naudoję teksto analizei. Minčių žemėlapiai paverčiami tekstu. Mokiniai sutvarko tuos netikslumus, kurių nepastebėjo. Prisimenama ir aptariama rašto darbo struktūra. Tada vėl grįžtama į grafinę formą ir pažymimos trūkstamos plano dalys (pavaizduojama pagrindinė mintis, įžanga, pabaiga). Kitoje pamokoje aptariama, kaip sekėsi dirbti, ko išmokome, kas patiko. Atsakoma į kilusius klausimus, apsvairstoma, ką reikėtų padaryti kitą pamoką.

Literatūra ir nuorodos:

Atskleisti vidinį kūrėjo pasaulį. Kas yra ekspresionizmas? Prieiga per internetą: <https://vilniausgalerija.lt/2022/01/24/kas-yra-ekspresionizmas/>

Dokumentinis filmas „Jonas Biliūnas“ (režisierius Robertas Verba). LRT. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/7415/jonas-biliunas>

Jonas Biliūnas. Biografija ir kūryba. Šaltiniai.info. Prieiga per internetą: <http://www.xn--altiniai-4wb.info/index/details/1038>

Jurgis Savickis. Biografija ir kūryba. Šaltiniai.info. Prieiga per internetą: <http://www.xn--altiniai-4wb.info/index/details/1372>

Poetiniai skaitymai. Jurgio Savickio novelė „Fleita“. LRT. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000089156/mazoji-studija-poetiniai-skaitymai-jurgio-savickio-novele-fleita>

Istorijos detektyvai. Plačių pažiūrų maištininkas, rašytojas ir diplomatas Jurgis Savickis. LRT. Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000132578/istorijos-detektyvai-placiu-paziuru-maistininkas-rasytojas-ir-diplomatas-jurgis-savickis>

Veiklos aprašymas

Socialinės dramos modelis literatūros pamokai:

SENO ŽMOGAUS PAVEIKSLO KŪRIMAS

Ugdomos kompetencijos

Kūrybiškumo kompetencija – atlikdami užduotį mokiniai gebės improvizuoti, kurti, kritiškai mąstyti, atrasti netikėtas sąsajas, kelti originalias idėjas.

Kultūrinė kompetencija – mokiniai ugdysis estetinį suvokimą, gebės apibūdinti bendresnės kultūrinio gyvenimo tendencijas ir aktualijas.

Komunikavimo kompetencija – kurdami užduotis, mokiniai komunikuos tarpusavyje, dalinsis idėjomis, gebės aiškiai išreikšti ir įvardinti savo sumanymus, argumentuoti savo poziciją.

Pažinimo kompetencija – kurdami seno žmogaus paveikslą, mokiniai gebės detalai analizuoti, atskiras detales sujungs į rišlų, nuoseklų pasakojimą, darys išvadas.

Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija – atlikdami kūrybines užduotis, rengdami projektą, mokiniai pasitikės savimi, sieks tobulėti, gerbs kitų nuomones, sėkmingai bendraus ir bendradarbiaus. Tačiau iš esmės su socialinės kompetencijos ugdymu yra susijusi vaidyba ir dramos siužeto kūrimas. Vaidybos patirtis palengvina mokinių vidinę būseną, jiems išgyvenant emocijas socialines problemas. Dažnas mokinytis yra kompleksuotas, varžosi savęs ir kitų, demonstruoja psichologinę gynybą. Po vaidybos užsiėmimų mokiniai jaučiasi išsikrovę, nurimę, nebebijantys

kontakto ir pan. Apskritai, rekomenduojama pradėti teatro pamoką ar būrelio užsiėmimą nuo socialinės dramos, išlaisvinančios mokinius iš emocinės įtampos, harmonizuojančios vidinę būseną.

Integracija su kitais dalykais – teatru, daile, muzika.

Socialinės dramos metodas apskritai yra tinkamas pradėti literatūrinę ugdymą mokykloje. Išlaisvina mokiniu iš emocinės įtampos, harmonizuoja vidinę būseną. Šio metodo veiklos labai tinkamos literatūrinio portreto analizei, mokantis personažo, situacijos aprašymo.

Tai gali būti pasakos personažas (pavyzdžiui, Raudonkepuraitės senelė), literatūrinis herojus (Vincas Krėvė Raganius, Romualdo Granausko senoji Kairienė, pasakų Ragana, Laumė ir kt.).

Gali būti sugalvotas veikėjas. Taikomi keli interaktyvūs metodai, kurie atskleidžia nagrinėjamo personažo gyvenimą.

PERSONAŽAS ANT SIENOS.

Pakabinamas didelis popieriaus lapas arba tiesiog lentoje sukurti išorinę ir vidinę analizuojamo/sugalvoto personažo charakteristiką: amžius, vieta, socialinė padėtis, šeimos sudėtis, profesija, pomėgiai, būdingiausi charakterio bruožai ir t. t.

Kad susidarytume dar išsamesnį kuriamo personažo vaizdą, kuriamas:

BŪSTO PAVEIKSLAS.

Pavirsti koku nors seno žmogaus būsto baldų, buities daiktų, brangių suvenyrų, dovana ir sugalvoti trumpą, bet įdomią to daikto atsiradimo jo namuose istoriją. Visos naujai atsiradusios detalės užrašomos (pvz., žmonos vardas, profesija, anūkų amžius etc.).

DŽIAUGSMINGAS ĮVYKIS.

Sukurti skulptūrą–nuotrauką, kurioje atsispindi koks nors džiaugsmingas kuriamo žmogaus gyvenimo įvykis nuo pat kūdikystės iki senatvės.

Komentuojant nuotrauką, paaiškėja naujų gyvenimo peripetijų, kurios iškart pažymimos lentoje.

PASLAPTIS.

Sufantazuoti didžiausią gyvenimo paslaptį, laikomą giliai širdyje jau daug metų ir neatskleidžiamą net patiems artimiausiems žmonėms.

SVAJONĖ.

Personažas jau senas, gyvenimas nugyventas ir eina į pabaigą. Sugalvoti nors vieną svajonę, kurią dar norėtų gyvenimo saulėlydyje įgyvendinti analizuojamas personažas.

Veikla aptariama bendrai. Dažnai iškyla ir šalutinių temų: senų žmonių vienatvė, vaikų abejingumas ir kt.

Namų užduotis: parašyti rišlų pasakojimą apie pamokoje kurtą Seną žmogų.

Literatūra ir nuorodos:

Gervienė, Onutė. „Kaip dramos metodas skatina mokinių mokymosi motyvaciją“. Prieiga per internetą: <https://www.pedagogas.lt/tinklarastis/straipsniai/kaip-dramos-metodas-skatina-mokiniu-mokymosi-motyvacija-34.html>

Grigaitienė, Jūratė. „Socialinės dramos metodas“, *Gimtas žodis*, 2006, nr. 6, p. 19–23. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1617113714441/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

IV gimnazijos klasė

LITERATŪROS IR KITŲ MENŲ JUNGTYS:

ANTANO ŠKĖMOS NOVELĖS „ŽINGSNIAI IR LAIPTAI“ ANALIZĖ

Gebėjimų ir kompetencijų ugdymas:

Kultūrinė kompetencija – gebės analizuoti kūrinį, siedami su Europos ir/ar pasaulio literatūriniu, kultūriniu kontekstu, atpažins kultūros tradicijas, Biblijos motyvus bei įvaizdžius.

Pažinimo kompetencija – mokiniai ugdysis ne tik dalyko žinias ir gebėjimus, bet ir kritinio mąstymo, problemų sprendimo, mokėjimo mokytis gebėjimus, teksto suvokimo ir teksto analizės bei interpretacijos įgūdžius, suvoks istorinį kontekstą.

Kūrybiškumo kompetencija – mokiniai gebės parengti ir pristatyti kūrybinius projektus, skirtus literatūros ir dailės bei kitų sąsajoms, gebės atlikti kitas kūrybinio lavinimo užduotis.

Veiklos aprašymas

1. Kaip aiškintumėte viso ciklo, triptiko ir šios novelės pavadinimus?

Čelesta – [it. celesta < lot. caelestis — dangiškas], klavišinis muzikos instrumentas; mažo pianino pavidalo; garsas primena varpelių skambesį.

Triptikas „Olofernas“ – moderni Juditos knygos (SN) traktuotė.

Holofernas: Asirijos kariuomenės vadas Holofernas, kaip pasakojama II a. pr. Kr. parašytoje SN „Juditos knygoje“, su savo kariais apgula Betulijos miestą, pamilsta gražuolę našlę Juditą, kuri apsimeta pasprukusi nuo savo tautiečių žydų ir pasiūlo tariamą planą, kaip juos įveikti. Po puotos Holofernas apsvaigsta ne tik nuo moters grožio, bet ir vyno, ir jiems dviems pasilikus palapinėje, Judita jo paties kardu nukerta Holofernui galvą ir nešina ją maiše dingsta iš stovyklos. Ryte kariai randa nukirsdintą Holoferną, kyla didelė panika, ir, persekiojama žydų, asirų kariuomenė atsitraukia.

2. Kaip apibūdintumėte erdvės poetiką?

– Sustingusi erdvė, kurioje vaikščioja dar gyvi žmonės. Ir tai skausminga, bet tai nėra beviltiška. Beviltiška būtų tada, jei būtų vilties, o apie viltį Škėma nekalba.

– Tai kosmopolito būsenoje priverstinai atsidūrusio žmogaus pasaulis.

3. Niujorko centrinės dalies žemėlapis. Pasekite, kuriomis gatvėmis vaikšto Antano Škėmos personažai.

4. Aptarkime rutulio metaforą novelėje:

- **Šilkinis rutulys:**

„Šilkiniame rutulyje – žuvys ir žvaigždės, kibirkštys ir nuodėguliai, gyslotos rankos ir undinių žvynai, šilkiniame rutulyje – apvali naktis, ji atsispindi lemputėje.“

- **Juodas rutulys:**

„Vieną kartą užges visos gyvos saulės ir suliepsnos visos perdegusios lemputės, visi realūs daiktai ir visos išsvajotos pasakos susijungs juodame rutulyje. Ateis juodoji naktis.“

PASTEBIME:

- Pagrindinis novelės subjektas (pasakotojas) yra tik dabartyje,
- ukrainietis – praeityje.
- Praeitis apnešta dabarties dulkėmis.
- Visa praeitis sutalpinama šilkinio rutulio – iliuzijų pasaulio metaforoje.
- Pasakojimo kinematografiškumas.
- **Spalvos:** saulė, geltonas kviečių laukas, elektros lemputė, auksinis oras, vaiskus oras; žalia – nerimo, įtampo spalva.; juoda. Palyginkite su Vincento Van Gogho paveikslais („Javų laukas su varnomis“ ir kt.).

DABARTINĖ
TIKROVĖ

MINTYSE
SUKURTA
TIKROVĖ

PRISIMINIM
AI

Niujorkas	upė, vanduo	Ukraina
Driggs Avenue	uolėta pakrantė	Mijuso upės
Manhattanas ir	laivas	krantai
Brooklynas,		
Queensas ir Bronxas		
bankai		
pinigai		
dulkės		
šiukšlės		

VAIZDINĖ JUNGTIS

namo laiptinė	laivas	bankas
senis	kapitonas	valytojas
laiptų viršus	kapitono tiltelis	paskutinis kopėčių laiptelis
saulė / elektros lemputė	šviesa / balzgani ledo kalnai	elektros lemputė / kviečių laukas

5. Kokios erdvės ir laikai fiksuojami novelėje?

New Yorko, didmiesčio – regima, girdima, jaučiama,

vandens – asociacijų, minčių tikrovė,

Ukrainos, Mijuso – praeitis, asociacijomis paremti prisiminimai.

3 laikai: I. R. T., B. M. T., Independent.

6. Kokie jutimai grąžina ukrainietį į praeitį?

regėjimas – „jo vyzdžiai pagauna stiprią ir koncentruotą šviesą“,

uoslė – „žaižaruojanti šviesa kvepia ugniakuro prisiminimais“,

lytėjimas – „rankos sulipdavo nuo šveičiamos alyvos, jos kvepėjo sakais, basomis kojomis rytmečio rasoje“.

PARALELIZMO PRINCIPAS

I

1) *Lempos tebekaba, kai perdega viena iš suraizgytų vielelių.*

2) *Ir visos šviesos užgęsta sudužusiam pasauliui.*

3) *Atspindžiai ir šešėliai nukritę mėnulio krateriuose ir daubose, saulė laižo sfinkso nudaužtą nosį, sulydyti metalai sukibę juodame meteore iš Mekos.*

II

1) *Ukrainietis gulėjo ant marmurinių banko laiptų.*

2) *Jis susitrenkė pakaušį, ir smegenų vingiuose išsijungė regėjimas.*

3) *Lyg popieriaus kirpinyje, balto pjovėjai įsirėžė į auksinį orą, kviečių laukas dabar buvo amžinas, kaip paskutinis Van Gogho paveikslas.*

Kūrybinė užduotis. Palyginti, susieti Antaną Škėmą ir Algimantą Mackų. Kaip suprantate šią strofą?

Juodos, juodos!

Aš noriu tik juodos,

mėnulio plaštakom

į sapną apimtos,

Į Dievo masę

dūžtančios avarijos.

Literatūra ir nuorodos:

Antanas Škėma ir slinktys lietuvių literatūroje (sudarytoja Loreta Mačianskaitė). Prieiga per internetą:
<https://www.lituanistika.lt/content/38286>

Daugiau negu romantikas. P. Bagdo ir J. Blekaičio atsiminimai apie A. Škėmą. Bernardinai.lt, 2020-11-29. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/daugiau-negu-romantikas-p-bagdo-ir-j-blekaicio-atsiminimai-apie-a-skema/>

Kodėl taip veikia A. Škėmos „Balta drobulė“? Pokalbis su literatūrologe Loreta Mačianskaite. Radijos laida „Pirmas sakiny“ . Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000115139/pirmas-sakinys-kodel-taip-veikia-skemos-balta-drobule>

Mačianskaitė, Loreta. Antanas Škėma. Gimęs du kartus. Šaltiniai.info. Prieiga per internetą: http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Loreta_Ma%C4%8Dianskait%C4%97._Antanas_%C5%A0k%C4%97ma.LHP200B.pdf

Antanui Škėmai – 110. Lituanių sambūris, <http://lituanistusamburis.lt/antanui-skemai-110/>

DAILĖS IR LITERATŪROS INTEGRACIJA SKAITANT I. MERO „LYGIOSIOS TRUNKA AKIMIRKĄ“ 12 (IV GIMNAZIJOS) KLASĖJE

Ugdomos kompetencijos

Pažinimo kompetencija. Mokiniai mąsto kritiškai, kai suvokia ryšius tarp vaizduojamų įvykių, daro išvadas, formuluoja kūrinių idėjas, analizuoja teksto turinį ir kalbą, sugeba argumentuotai diskutuoti apie kūrinių idėjas ir kultūros reiškinius, apginti savo požiūrį, remtis kūrinių turiniu formuluodami savo idėjas apie gyvenimą ir vertybes.

Kultūrinė kompetencija. Mokiniai domisi šiuolaikinėmis literatūrinėmis ir kultūrinėmis aktualijomis ir geba jas kritiškai vertinti; ugdomi savo estetinį skonį ir saviraišką.

Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija. Mokiniai analizuoja įvairias situacijas ir mokosi įveikti iššūkius (nepalankias situacijas, nevilį ir nusivylimą); aptaria bendražmogiškąsias vertybes, geba paaiškinti, kaip sudėtingose situacijose jos padeda rasti sprendimus; analizuoja, kaip žmogaus elgesys veikia kitus žmones.

Pilietiškumo kompetencija. Pasakodami, apibūdindami, aiškindami ir samprotaudami apie įvykius, reiškinius, mokiniai ugdomi pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms, o kurdami ir puoselėdami teigiamus tarpusavio santykius įvairiose komunikacinėse aptaria savo amžiui aktualias problemas.

Komunikavimo kompetencija. Kurdami tekstą mokiniai samprotauja apie įvykius ir reiškinius, pagrįsdami savo nuomonę, pasirinkdami tinkamą kalbinę raišką; žodžiu ar raštu pasakodami apie kitų patirtį laikosi nuoseklumo ir (ar) reikšmingumo principų.

Užduotis

Remdamiesi Pablo Pikaso (Pablo Picasso) kūriniu „Guernica“¹, režisieriaus Stiveno Spilbergo (Steven Spielberg) filmu „Šindlerio sąrašas“ (1993 m.) ir Icchoko Mero romanu „Lygiosios trunks akimirka“, parenkite manifestą tema „Kas atsitiko pasauliui, kad žmogus pamiršo būti žmogumi?“

¹ <https://medium.com/@anushrut/guernica-painting-by-pablo-picasso-18dee649a4a9>

Manifesto apimtis – 200–300 žodžių. Pagrindinis tikslas – išsakyti jauno žmogaus poziciją nurodyta tema analizuojant tris kūrinius. Remdamiesi šiais kūriniais ir šiuolaikiniame pasaulyje vykstančiais karais, atskleiskite, kas gresia pasauliui. Įvertinkite net ir vieno žmogaus indėlį kovojant už humanistines idėjas, ginant gerą bet kokia kaina.

Dokumentinis filmas apie paveikslą: <https://www.youtube.com/watch?v=qJLH7JAsBHA>

Manifesto pavyzdys: <http://www.tekstai.lt/buvo/versti/marinett/manifest.htm>

DAILĖ

Gernika – tai miesto Šiaurės Ispanijoje, kurį 1937 metais subombardavo ir iki pamatų sugriovė nacių kariniai lėktuvai, pavadinimas. Žymusis freskos dydžio paveikslas buvo **Pikaso** atsakas į negailėstingą aktą, protestas prieš karo žiaurumus. Darbas tuojau patraukė viso pasaulio dėmesį į Ispanijoje vykstantį pilietinį karą. „Gernikoje“ matome bombardavimo siaubą, niekuo dėtus kenčiančius civilius, tarp jų – ir motiną su nužudytu vaiku. Į akis taip pat krinta jautis ir arklys – du ispanų kultūros simboliai.

Kubizmo tėvas: 10 žymiausių Pablo Pikaso tapybos darbų. Interneto prieiga: <https://vilniausgalerija.lt/2019/04/28/kubizmo-tevas-10-zymiausiu-pablo-pikaso-tapybos-darbu/> [žiūrėta 2019-12-04]

Pablas Pikasas (Pablo Picasso). *Gernika* (1937)

Pablas Pikasas, sužinojęs apie Gernikos tragediją, per mėnesį nutapė paveikslą ir jį pavadino „Gernika“. Kubistinis juodos ir baltos gamos paveikslas pirmą kartą parodytas Pasaulinėje parodoje Paryžiuje. Iš pradžių jis nesulaukė pripažinimo – vieni neturėjo pasirengę suvokti karo baisumų tokiu stiliumi, kokį siūlė Pikasas, kiti apskritai dailininką apšaukė propagandistu. Tačiau ilgainiui šis Pikaso paveikslas buvo pripažintas vienu geriausių jo kūrinių. „Gernika“ buvo išpėjimas, kurio daugelis, deja, nepanoro suprasti. Po kelerių metų vokiečių aviacija ims šluoti nuo žemės paviršiaus kitus Europos miestus ir jų fone Gernikos tragedija pradės atrodyti ne tokia jau reikšminga. Tačiau Europos košmaras prasidėjo nuo mažos Gernikos didžiulės nelaimės.

1937 m. balandžio 26-oji: nacių bombardavimas, nuo kurio prasidėjo Europos katastrofa. Parengė Milda Augulytė. Interneto prieiga: <https://kultura.lrytas.lt/istorija/2017/04/28/news/1937-m-balandzio-26-oji-nacių-bombardavimas-nuo-kurio-prasidejo-europos-katastrofa-984004/> [žiūrėta 2019-12-04]

Romualdo Granausko kūryba ir jos įtaka lietuvių literatūrai Negrožinio teksto suvokimo ir teksto kūrimo užduotys 12 (IV gimnazijos) klasei

Ugdomos kompetencijos

Kultūrinė kompetencija. Mokiniai geba suvokti ir apibūdinti bendresnes Lietuvos literatūrinio ir kultūrinio gyvenimo tendencijas bei jų sąsajas su literatūrine ir kultūrine tradicija, palyginti įvairius literatūrinius ir kultūrinius reiškinius bei išvelgti jų tarpusavio sąsajas.

Pažinimo kompetencija. Mokiniai tikslingai ir atsakingai atsirenka informaciją įvairiuose šaltiniuose, ją sistemina, tirdami ir kritiškai reflektuodami, susieja naują informaciją su jau žinoma.

Komunikavimo kompetencija. Ugdydamiesi pranešimo analizės ir interpretavimo gebėjimus, mokiniai analizuoja ir interpretuoja įvairaus pobūdžio ir stilių tekstus, jų turinį, svarbiausias idėjas ir problemas.

Kūrybiškumo kompetencija. Tyrinėjimo gebėjimus mokiniai ugdomi ieškodami reikiamos informacijos įvairiuose šaltiniuose, kritiškai vertindami surastą informaciją ir jos patikimumą. Aptaria programoje numatytus Lietuvos kultūros reiškinius ir asmenybes. Kūrimo gebėjimus mokiniai ugdomi savarankiškai žodžiu ir raštu kurdami įvairių žanrų ir tipų tekstus, išbandydami skirtingas kalbines raiškos priemones, lanksčiai naudodami kūrybos priemones ir būdus taiko pagrindines ir akademinio rašymo strategijas, kuria, tobulina ir pristato savo kūrybos darbus, susijusius su analizuojamais kūriniais, samprotaujamojo pobūdžio darbais.

I. Teksto suvokimo užduotys

Perskaitykite pateiktus tekstus apie Romualdo Granausko asmenybę ir kūrybą, atsakykite į klausimus ir atlikite užduotis.

Vanda Juknaitė

ROMUALDO GRANAUSKO PROZOS MODERNUMAS

Sovietmečio kontekste rašytojas Romualdas Granauskas yra pelnęs pripažinimą kaip prozos novatorius, modernizatorius, buvo kaltinamas net formalizmu. Tačiau šiandien, analizuodamas apysaką *Jaučio aukojimas*, Kęstutis Nastopka iškelia prilygstantį nuosprendžiui klausimą: „**Tačiau ar išlieka nepakitusi jo reikšmė lietuviams, norintiems būti dinamiška modernia tauta?**“ Turbūt dėl daugybės ir įvairių priežasčių susiklostė, kad buvo atpažinta ir išryškinta tik viena, artimiausia tradicijai, šio rašytojo kūrybos pusė. **Romualdas Granauskas įsitvirtino mūsų sąmonėje kaip žlungančios agrarinės kultūros, senųjų žemdirbių pasaulio vaizduotojas.** Mano supratimu, Granausko kūryba kur kas komplikuočiau, novatoriškesnė, aprėpianti daug platesnį prasmų spektrą. Jos esminis savitumas būtų **paradoksali tradicijos ir modernumo jungtis**. Moderniosios teorijos tokias jungtis laiko neperspektyviomis, lyg ir nebūtų prasmės jungti dalykus, paneigiančius vienas kitą. Tačiau Granausko kūrinuose ši nesuderinama dermė padeda išgauti įtikinamą meninį efektą. Pabandysime iš naujo, atidžiai perskaityti keletą rašytojo tekstų, ryškindami moderniąją jų pusę, laikydami, kad tradicinės prasmės yra jau atpažintos.

Parengta pagal Elena Nijolė Bukelienė, Vanda Juknaitė, Saulėlydžio senis, Vilnius: Alma littera, 2004, prieiga per internetą

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LH00/Vanda_Juknait%C4%97._Romualdo_Granausko_prozos_modernumas.LH7802A.pdf

Klausimai ir užduotys

1. Kodėl profesorius Kęstutis Nastopka kelia tokį klausimą kalbėdamas apie Romualdo Granausko kūrybą? Atsakymą argumentuokite.
2. Savais žodžiais aptarkite, kas būdinga agrarinei kultūrai. Palyginkite Žemaitės, Ievos Simonaitytės ir Romualdo Granausko kūrinius ir įvardykite, kaip kiekvienas iš autorių vaizduoja agrarinę kultūrą: kas tarp jų bendra, o kas – skirtinga?
3. Kas yra paradoksas?
4. Kodėl tradicijos ir modernumo jungtis laikoma paradoksalia?

Jūratė Sprindytė

LAURO ŠAKA VIRŠ BALTIŠKŲJŲ ARCHETIPŲ

Romualdas Granauskas, kaip retas kuris kitas nūdienos lietuvių prozininkas, priešinasi „šiaudinei“ laikinumo būsenai, tvariu žodžiu bandydamas atsilaikyti prieš vienkartiškumo šturmą. Iš tiesų šiandien gyvename laikinumo <...> dienomis, kai net skulptūros kuriamos nebe iš akmens ar marmuro, o iš šiaudų. Tokia skulptūra sudega per penkiolika minučių, išliepsnodama vartotojiškos visuomenės nuostatą – laikinumą – kaip epochos ženklą.

Kiekviena Granausko knyga vos pasirodžiusi tapdavo įvykiu, nes <...> pasakydavo dar šiek tiek daugiau, skaudžiau, simboliškiau. Ir pasakydavo pačiu laiku, kaip tik tada, kai ateidavo metas atsisveikinti: <...> **Gyvenimas po klevu liudijo agrarinės kultūros ciklo baigtį <...>.** Gyvu nervu jausdamas permainų nešamas prarastis, Granauskas nebijo būti conceptualiai senamadiškas (nuolat eksponuoja svarbiausias nykstančias vertybes ir dėl jų sielojasi), nesistengia atrodyti modernus (išsitenka įprastų žanrų konvencijose), pasakojimą atnaujina per giliuosius literatūros estetinius dėmenis. **Granausko prozos šerdis – likimiškieji tautos istorijos lūžiai, kultūros tvermė, sovietinio režimo destruktivumas, baltiškieji archetipai, mikrokosmoso ir makrokosmoso gyvybinga vienovė, šio rašytojo kuriamas prozos pasaulis atrodo tvarus ir amžinas, nes priartėja prie žmogiškos prigimties pamatų, prie psichikos gelmių, individualios ir kolektyvinės sąmonės.** <...>

Parengta pagal Jūratę Sprindytę, Prozos būsenos 1988–2005, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 160–169, prieiga per internetą:

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LH00/J%C5%ABrat%C4%97_Sprindyt%C4%97_Lauro%C5%A1aka_vir%C5%A1_balti%C5%A1k%C5%B3j%C5%B3_archetip%C5%B3.LH7802B.pdf

Klausimai ir užduotys

1. Savais žodžiais paaiškinkite, kaip suprantate pirmą Jūratės Sprindytės teksto sakinį. Ko savo proza siekia Romualdas Granauskas?
2. Paaiškinkite šias literatūrologės vartojamas sąvokas: *kultūros tvermė, destruktivumas, kolektyvinė sąmonė.*
3. Apie kokią kultūros tvermę galima kalbėti analizuojant Romualdo Granausko apysaką „Gyvenimas po klevu“? Atsakymą pagrįskite kūriniu.
4. Remdamiesi apysakos siužetu, paaiškinkite, ką griaua sovietmetis. Kaip visa, kas griunama, susiję su kolektyvine sąmone? Atsakymą argumentuokite.

Tomas Marcinkevičius

GRANAUSKO NEIŠVENGIAMUMAS

Romualdas Granauskas. *Trys vienatvės.* Novelių romanas. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2011. 192 p.

Granauskas, Aputis, Martinaitis, Geda – štai tau ir tikroji lietuvių literatūros mistika. Savi ir iki skausmo lendantys į kažkokią išskirtinai lietuvišką (?) sielos kertę žmonės, kurių niekuomet negalėtum apkaltinti meistriškumo ir įžvalgos stygiumi, ir kartu – **tokie be laiko pasenę, tokie su viskuo susitaikę, taip paskendę žinojimo banalybėje, kad ima baimė dėl visų jaunų galvų, skaitančių šiuos ir panašius autorius mokyklų vadovėliuose.** Gyvenimas po klevu, kurį sodinai ne pats, – Dievas, jo pasiuntiniai, valdžia ar tiesiog alkoholizmas tikrai neverčia to klevu ne tik kad pjauti, jau ir apmyžti jį gali gėda pasidaryti... Labai žaviai linguoja galvomis pritardami filosofijai „kitaip juk vis tiek nebus“ (pasak Granausko, tiesiog „nebuvo gudrus, o dabar esu“) **senoliai, ir jais**

nesižavėti, juos kritikuoti atrodo mažų mažiausiai negarbinga, dar blogiau – įžeidu. Kartėlis burnoje neišsivengiamas, net jei puikiai supranti, kad nuolatinės Granausko citatos, sklindančios iš draugo lūpų, ir to draugo nesugebėjimas priimti ryžtingų sprendimų yra to paties užburto rato dalys. Kaip ir mokykliniai literatūros vadovėliai ir vadinamasis „lietuviškas mentalitetas“ – na kaip mes būsim ne filologiniais fetišais apdovanoti nuobodos, jei nuo paauglystės mus miestelių troboms ir nepakeičiamumui programuojate?

Parengta pagal Tomas Marcinkevičius, „Granausko neišsivengiamumas“, Šiaurės Atėnai, 2011 08 12, prieiga per internetą:

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LH00/Tomas_Marcinkevi%C4%8Dius._Granausko_nei%C5%A1vengiamumas.LH7800E.pdf

Klausimai ir užduotys

1. Paaiškinkite, ką, jūsų nuomone, norėjo pasakyti teksto autorius šiuo teiginiu: *Gyvenimas po klevu, kurį sodinai ne pats*. Kaip šio teiginio mintis susijusi su autoriaus kritiška pozicija rašytojo Romualdo Granausko kartos atžvilgiu?
2. Kaip autorius vertina jaunų žmonių santykį su minimais rašytojais? Kokios dvi pozicijos, egzistuojančios Lietuvoje, išryškėja?
3. Kaip jūs vertinate teksto autoriaus įžvalgas? Pateikite bent du argumentus.

II. Teksto kūrimo užduotis

Pasirinkite vieną iš trijų tekstų ir parašykite jo autoriui atsakymą. Jame išdėstykite savo pritarimą ar nepritaringumą išsakytoms mintims. Argumentuokite remdamiesi R. Granausko apysaka „Gyvenimas po klevu“ arba „Jaučio aukojimas“ ir rašytojo biografija. Remdamiesi toliau pateikta atmintine, pasitikrinkite, ar prisimenate visus laiško rašymo struktūros reikalavimus. Atsakymas 250–300 žodžių.

Rašytojo biografiją rasite:

http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Elena_Bukelien%C4%97._Ra%C5%A1ytojas_ir_jo_gyvenimas.LH7800A.pdf

Laiško struktūra

- Būtina pasisveikinti.
- Rašant nepažįstamam asmeniui, mandagu prisistatyti ir paaiškinti, kodėl rašote. Visa tai daroma įžangoje.
- Laiško tekstas turi būti struktūruotas, kiekvienoje pastraipoje perteikiama atskira mintis.
- Pirmoji pastraipa turėtų būti paveiki, kad skaitytojas laišką perskaitytų iki galo. Joje turėtų būti paminėtas pagrindinis tikslas, dėl ko kreipiamasi ir ko siekiama. Pavyzdžiui, norima paneigti kurią nors adresato mintį. O galbūt norima pritarti. Išdėstomos priežastys.
- Antrojoje pastraipoje nereikėtų daugiažodžiauti, bet kuo aiškiau, išsamiau pasakyti viską, kas norima. Šioje dalyje pateikiami argumentai, remiantis kūrinio ir autoriaus biografija (gali būti iš viso trys, o ne dvi dėstymo pastraipos).
- Atsisveikinant galima palinkėti geros dienos arba parašyti, kad laukiate atsakymo, bet tai nėra būtina. Laišką mandagu užbaigti pabaigos formule: „Su pagarba“ arba „Pagarbiai“. Šie žodžiai rašomi iš naujos eilutės didžiąja raide. Po jų jokie skyrybos ženklai nerašomi.

- Laišką privalu pasirašyti.
- Patariama parašytą laišką perskaityti prieš jį išsiunčiant. Klaidos gali būti įvertintos kaip neraštingumas, neišprusimas, skubėjimas ir nepagarba adresatui.

M. Martinaičio eilėraščio „Nežinomo dailininko paveikslas“

analizė ir interpretacija, lyginimas su kitais kūrinių (literatūros ir dailės).

12 (IV gimnazijos) klasė

Ugdomos kompetencijos

Pažinimo kompetencija. Mokiniai ugdomi literatūrinius ir kalbinius gebėjimus analizuodami įvairių žanrų tekstus (grožinius ir negrožinius), aptardami jų turinį ir raišką, aiškindami tiesiogines ir perkeltinės reikšmės, vertybes, remdamiesi žiniomis apie agrarinės kultūros žmogaus pasaulėvaizdį.

Kultūrinė kompetencija. Mokiniai ugdomi kultūrinį išprusimą, skaitydami, analizuodami ir interpretuodami moderniosios poezijos kūrinius, atpažindami juose agrarinės kultūros ir pasaulėjautos ženklus; lygindami eilėraštį su kitais kūrinių (literatūros, dailės), aptardami kultūros tradicijos tęstinumą ir jos modernėjimą. Kultūrinį sąmoningumą mokiniai ugdomi suvokdami tradicinės kultūros reikšmę asmens tapatybei ir pasaulėvaizdžiui.

Komunikacinė kompetencija. Pranešimo analizės ir interpretavimo gebėjimus mokiniai analizuodami skaitomų tekstų komunikacinės situacijas, aptardami jų turinį, idėjas ir meninę raišką, vartodami programoje numatytas literatūros teorijos sąvokas, taikydami tinkamas skaitymo strategijas.

Nagrinėjimo aspektai

Žemdirbiška pasaulėjauta: pasaulio saugumas ir uždarumas. Žemdirbių gyvenimo būdas: darbai, šeimos santykiai.

Šis eilėraštis padeda suprasti sėslųjų žmonių (žemdirbių) kultūrą, jų pasaulėvoką. Giedrius Viliūnas kūrinio pasaulėvokos atpažinimą laiko universaliu ir svarbiu atidaus teksto skaitymo metodu. Pasak jo, pasaulėvokos dalykai gali būti ir kūrinio prasmės pagrindas, ir mūsų interpretacijos tikslas.

M. Martinaičio pasakojamojo pobūdžio eilėraštyje lyrinio subjekto komentuojamas stebimo paveiklo vaizdas parodo 1) sėslųjų žmonių (agrarinės kultūros žmonių) gyvenimo būdą, 2) šeimos santykius, 3) darbą ir vaidmenų pasidalijimą, jų santykį su laiku ir Dievu.

Stebintys paveikslą žmonės jau yra moderniosios kultūros atstovai. Tai dvigubo vaizdo eilėraštis (paveikslas ir jo poetinė interpretacija).

Susitikimas su praeitimi gali virsti ir kultūrine komunikacija. Akvilė Rėklaitytė teigia, kad „Iš pažiūros panašią, „muziejau“, funkciją atlieka ir eilėraščiai: juose fiksuojamos suirusios archajinės gyvensenos liekanos, tartum kaupiamas nykstančios žemdirbių civilizacijos „etnografinis“ archyvas.

Jau įvaizdžių lygmenyje ryškėja raktinės sąvokos, kuriomis generuojamas poezijos kaip kultūrinio ir istoriško teksto turinys bei stilius.“ Vadinasi, poezija yra komunikacijos su praitimi forma.

Mokinių veikla ir integravimo galimybės

1. Autoriaus skaitomo eilėraščio klausymas. Pasidalijimas įspūdžiais.
2. Analizuojant kūrinio prasmę galima remtis Vytauto Kavolio siūlomais klausimais:

- Apie žmogaus tapatybę: kas aš esu tarp kitų žmonių ir pats sau?
- Apie žmogaus santykį su pasauliu: koks jo santykis kitais žmonėmis, gamta, kultūra, laiku? kokia iš šio santykio išryškėjanti veiklos orientacija, vertybės, pasaulėžiūra?
- Apie žmogaus santykį su transcendencija: koks jo santykis su Dievu ir mirtimi (protėviais)?

3. Detali teksto analizė dirbant grupėmis arba individualiai, galimi klausimai:

- Kokias dvi kultūras atpažįsta skaitytojas eilėraštyje? Argumentuokite konkrečiais dviejų erdvių (paveikslo ir tikrovės) vaizdais, veikėjų elgsena.
- Kokį gyvenimo būdą ir kokius kartų santykius parodo paveikslo turinys ir jame vaizduojami veikėjai?
- Martinaičio poezija gali būti apibūdinama kaip antropologinė. „Martinaitis įvairiopomis kūrybinėmis išraiškomis, o pirmiausiai – poezijoje, kuria būtent tokį etnografinį, hibridišką, kultūros koliažą, parodo skirtingas buvimo kultūroje sykiu ją interpretuojant galimybes“ (Akvilė Reklaitytė). Pagrįskite šį teiginį eilėraščio paveikslo turiniu, stebinčiųjų reakcija, vertinimą nurodančiomis eilėraščio žmogaus frazėmis.

Integravimo galimybės

- Šį eilėrašį galima lyginti su M. K. Čiurlionio paveikslu „Karalių pasaka“. Abiejuose tekstuose namai (namų aplinka) vaizduojami kaip pasaulio saugumo garantas ir žmogaus erdvės (pasaulio) centras.
- Analizuojant šį eilėrašį galima grįžti prie K. „Metų“, palyginti šiuos kūrinius:

1 užduotis

Koks gyvensenos modelis vaizduojamas Martinaičio ir Donelaičio poemoje „Metai“? Palyginkite konkrečią pasirinktą poemos sceną.

2 užduotis

Perskaitykite M. Martinaičio esė „Apie darbą“ ir atsakykite į klausimus:

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LH00/Marcelijus_Martinaitis._Apie_darb%C4%85.LHE101.pdf

1. Kokiais būdais žmogus įsijungia į gamtos ir kultūros vyksmą? (2 taškai)
2. Kodėl darbo pobūdis ir jo aplinkybės nesvarbios dirbančiam žmogui? (2 taškai)
3. Koks ryšys tarp veiklos ir žmogaus dvasinės būsenos? Raskite citatų, pagrindžiančių jūsų atsakymą. (2 taškai)
4. Suformuluokite esė pagrindinę mintį. (1 taškas)

3 užduotis

Palyginkite K. Donelaičio „Metų“ veikėjo Slunkiaus monologą ir Martinaičio esė pasakotojo požiūrį į darbą ir, remdamiesi abiem tekstais, išsamiai ir argumentuotai paaiškinkite, kuo pavojingas neveiklumas. (3 taškai)

Literatūra (nuorodos mokytojiui)

<https://www.lyrikline.org/en/poems/nezinomo-dailininko-paveikslas-3565>

<https://smm.vma.lm.lt/mod/glossary/view.php?id=930>

Akvilė Rėklaitytė, Marcelijaus Martinaičio poezijos antropologiskumas // Literatūra, 2012, 54 (1), prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/literatura/article/view/2419/1623>

Giedrius Viliūnas, Literatūra ir pasaulėvoka // Teksto analizė mokykloje, 1998.

Veiklų planavimas

SKAITOME JURGIO KUNČINO „TŪLĄ“: APIBENDRINAMOSIOS PAMOKOS.

Ugdomos kompetencijos

Kūrybiškumo kompetencija – gebės savarankiškai kelti klausimus, dalinsis žiniomis, idėjomis, patirtimi, kritiškai vertins kūrybos kontekstą ir aplinkybes, numatys alternatyvius sprendimus, idėjas, galimybes ir veiksmus, pateiks idėjų ir sprendimų pasirinkimo argumentų, remsis pagrįstumo, aktualumo, vertingumo kriterijais.

Pažinimo kompetencija – gebės analizuoti ir suprasti skaitomo teksto prasmę, susieti kalbinę, literatūros medžiagą su dailės, kultūros, istorijos faktais ir sąvokomis.

Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija – gebės siekti tikslo, stebės pažangą. Dėmesingai išklauso ir gerbia kitokią nuomonę.

Integracija su dailės, istorijos pamokomis.

1. Siūloma virtualiai pasivaikščioti po tas erdves, kuriose likę rašytojo, vertėjo Jurgio Kunčino ir jo romanų veikėjų įspaudai.
2. Siūloma prisiminti, kaip ir kodėl kūrinys fiksuojama laiko slinktis – iš praeities per dabartį į ateitį? Kokias istorines datas „įslaptina“ autorius romane? Ką kūrinys minimos datos, metai sako šių dienų skaitytojui?

Prisimename, ką skaitėme, ką žinome.

Jurgis Kunčinas (1947–2003) – poetas, prozininkas, vertėjas, vienas ryškiausių atkurtos Lietuvos nepriklausomybės prozininkų, pirmasis tapęs vakarietiško tipo rašytoju profesionalu. Vilniaus universitete studijavo vokiečių filologiją. Pirmoji publikacija pasirodė 1968 metais. Išleidęs poezijos, apsakymų knygas, kūręs ir vaikams, išleidęs eseistikos, publicistikos, satyros knygas bei septynis romanus. Žymiausi J. Kunčino romanai – *Glisono kilpa* (1992), *Tūla* (1993), *Blanchisserie, arba Žvėrynas-Užupis* (1997), *Kasdien į karą* (2000), *Bilė ir kiti* (2002). Rašytojas yra sukūręs radijo pjesių, kino scenarijų. Vertė iš vokiečių kalbos. Išleista apie dvidešimt J. Kunčino verstų knygų, nemažai vertimų buvo publikuoti periodinėje spaudoje.

Nors „viešasis Kunčinas“, Kunčinas–legenda pirmiausia siejamas su bohemišku bastūno gyvenimu ir Vilniaus miestu, tačiau Jurgis Kunčinas savo šaknimis ir pirmaprade pasaulėvoka priklauso Dzūkijai. Gimęs Alytuje, savo poetiniuose ir prozos tekstuose fiksavo šio Lietuvos regiono erdvės matmenį, taip įsirašydamas į simbolinį istorinį–kultūrinį tos erdvės tekstą (kn. *Vainikas soscinei*). Tad savo kūryboje Jurgis Kunčinas „įvaizdina“ dvi sostines – Lietuvos sostinę Vilnių ir Dzūkijos sostinę Alytų. Tai liudija, koks svarbu jam buvo šis miestas.

1 užduotis. Jurgio Kunčino į(si)amžinimas.

1 grupė. Kaip įamžinamas Jurgis Kunčinas?

Peržiūrimė Agnės Marcinkevičiūtės dokumentinis filmas „Beveik laimingas“ (2004). Apmąstant Jurgio Kunčino kūrybos visumą, galima paminėti ir ankstesnįjį režisierės Agnės Marcinkevičiūtės trumpametražinį vaidybinį filmą „Menestreliai maksė paltais“ (2002) pagal J. Kunčino noveles.

2 grupė. Virtuali biblioteka „Gyvenimo stebėtojo užrašai pagal Jurgį Kunčiną“. Siekdami išsaugoti kraštiečio rašytojo Jurgio Kunčino literatūrinį palikimą bei rašytiniuose šaltiniuose skelbtą informaciją apie jį ir jo kūrybą, Alytaus Jurgio Kunčino bibliotekos darbuotojai dešimtmetį rinko informaciją apie šį rašytoją, sudarė bibliografinius sąrašus ir visą informaciją patalpino virtualioje bibliotekoje „Gyvenimo stebėtojo užrašai pagal Jurgį Kunčiną“.

3 grupė supažindina su „Imbiero vakarų“ repertuarais. Ne vienerius metus Alytaus Jurgio Kunčino viešojoje bibliotekoje rengiami „Imbiero vakarai“ – trumposios prozos („šortų“) skaitymai, skirti rašytojo Jurgio Kunčino atminimui. Literatūros kritikas Virginijus Gasiliūnas savo tinklaraštyje „šis tas apie šį tą“ yra įrašęs: „*short short story*, a.a. Jurgio Kunčino išverstą kaip „šortas“. <..> Kondensuočiausia ir griežčiausia prozos forma (iki 1000 žodžių [kitur – 1500, bet jei skaičiuojami anglų kalbos artikeliai ir pan., tai LT matas tikrai galėtų būt tūkstantis], perlipsi, ir jau nebe „šortas“; jei koks festivalis ar ir šiaip, gali būt sutarta dėl konkretaus skaičiaus)? Regis, vienintelis J.K. ir buvo rimtai tuo susižavėjęs (kad kas nors sustabdytų jo nepalaujamai trykštantį vaizduotės, atminties, žodžių geizerį?). Dabar neatsimenu, ar dar kas nors bent laikinai būt buvęs ar yra praktikuojantis šortininkas.“

Aplankome Alytaus miesto bibliotekoje įrengtą **Jurgio Kunčino kambarys–memioralinis muziejus**, kuriame yra saugomi J. Kunčino asmeniniai daiktai: pieštukinė, peleninė, rašomoji mašinėlė. Čia yra ir garsioji **Jurgio Kunčino daiktų siena**. Ši siena – tai atskiro dėmesio reikalaujantis J. Kunčino įamžinimas.

Komentaras mokytoji. Vilniuje, Žvėryne, S. Moniuškos gatvėje buvo paskutiniai Jurgio Kunčino namai. Čia parašyti visi septyni jo romanai, septynios apsakymų, esė knygos, išversta nemažai pasaulinės literatūros klasikos. Tuose namuose Jurgis Kunčinas turėjo savo kambarį, savo stalą, savo langą, savo knygų lentynas ir... savo sieną. Ant tos sienos kabino įvairius daiktus – gyvenimo mažmožius („mažmožių siena“). Čia galime rasti nuotraukų, kryželių, ženkliukų, sugedusių laikrodžių, naudotų pašto ženklų, raktų, reklamų iškarpų ir panašiai. Žvelgiant į šią sieną galima išskirti, kad tai kasdienybės daiktai ar paprastos buities dalykai, kuriems paprastai nesuteikiama vertė ar svarba. Nereikalingas daiktas, Kunčino pritvirtintas prie sienos, tampa kažkuo kitu, su juo

susijusios vertės pasikeičia. Pavyzdžiui, dešiniajame viršutiniame sienos kampe matome pritvirtintas juodas peilis. Peilio funkcija – pjaustyti. Mes, stebėdami matome peilį ne kaip pjaustymo įrankį, – jis tampa Kunčiną įamžinančios sienos artefaktu.

Kairiajame sienos krašte randami įvairūs laikrodžių dirželiai, tarp jų – vienas sustojęs laikrodis. Nebūdami ant sienos jie būtų laikomi nevertingais ir net nefunkcionaliais, o Kunčino pritvirtinti prie sienos jie įgauna kitą – estetinę, meninę funkciją. Svarbu ir tai, kad nevertingos sagos ir ženkliai sienoje ironiškai verčiami medaliais ir apdovanojimais. Sienoje randami ir knygų viršeliai, moterų portretai, artimų draugų nuotraukos. Sienos centre matomas įdomus koliažas – iš nuotraukos ar žurnalo iškirsta paties Jurgio Kunčino galva, pritaisyta ant odinės striukės iškarpos. Prie striukės priklijuoti įvairūs ženkliai ir grandinėlių sudaro netikrų medalių, apdovanojimų įspūdį. Taip siena įgyja tarsi „garbės lentos“ vertę. Po rašytojo mirties siena buvo perkelta į Alytaus biblioteką. Pasikeitus jos aplinkai pasikeitė ir jos vertė bei funkcija. Siena, buvusi namų atributu, tapo saugomu, nebekeičiamu ir neliečiamu eksponatu. Dabar ją galime pamatyti bibliotekos Jurgio Kunčino kambaryje.

2 užduotis. Romano „Tūla“ įamžinimas: literatūra ir teatras

1 grupė. Andriaus Kaniavos monospektaklis „Tūla ir kiti“. Pjesė balsui ir pianinui. Tai tiesiog pasakojimas apie meilę. Meilę Vilniui ir moteriai. Apie meilę, kuri lyg gelbėjimo ratas padeda gyvenimo dugną pasiekusiam herojui bent laikinai iškilti į paviršių ir įkvėpti gryno oro. Čia meilė – valkatiška ir dieviška, purvina ir tyra, girta ir sąmoninga, nuščiuvusi ir klykianti, bet tai vienintelė galimybė susirasti „kampelį dangaus, kuriame nereikėtų daryti žygdarbių“. Šią neįmanomos meilės istoriją savo kūrybos vakaro metu pasakoja Rašytojas. Pasakojimas nevaldomai blaškosi tarp laikmečio, vietovių ir metų laikų, įtraukdamas vis naujus ir naujus margo „tautų katilo“ - Vilniaus ir jo apylinkių gyventojus, persipina su jo savaip interpretuojamomis Hamleto, Otelo, Romeo ir Džiuljetos tragedijomis, kurios, anot Rašytojo, tėra vaikų žaidimas, palyginus su fantastiška žmogaus – šikšnosparnio ir Tūlos meile. Panašumas tik tas, kad visos jos tragiškos. „Meilė tik tada pasiekia savo tikslą, kai baigiasi mirtimi, - pasakė budelis ir nukirto jiems galvas“. Gyvename ne romantikos laikais. Bet sakoma, kad kiekviename mūsų yra išlikę dalelė beviltiško romantiko. „Tūla ir kiti“ – galimybė išsiaiškinti, ar tai tiesa.

2 grupė. Alytaus miesto teatro spektaklis „Tūla arba esame okupuota šalis“ sukurtas interpretuojant Jurgio Kunčino romaną. Negailėstingai apnuoginta sovietinio inteligento nuopuolio

istorija, sovietmečio realijų vaizdai. Tačiau pirmiausia, tai yra fatališkos meilės istorija, trumpai nušvietusi chaotišką autoriaus būtį, neišgelbėjusi, bet suteikusi prasmę. Autoriaus prisiminimuose atgijusi mirusi mylimoji Tūla, jo *alter ego*, padeda (iš)gyventi, (iš)būti. Metai praeina, o meilė lieka. Spektaklio *motto* pasirinkti R. Šilbajorio žodžiai, kad tai „tik beribis sielos alkis, ilgesio agoniją pavertęs į daiktus, paukščius, žvėris, žiedus ir mylimosios viziją.“

Kūrybinė užduotis mokiniams darbui grupėse: ekranizuokite/inscenizuokite pasirinktą romano ištrauką.

3 užduotis. Kokios svarbiausios romano erdvės?

Vilnius – svarbiausia romano erdvė, kurioje pasakotojas brandina savąją istoriją. Veiksmas sutelktas Senamiestyje ir Užupyje. Miesto ženklai atpažįstami jau pirmuose romano puslapiuose: raudonos nutviekstos Bernardinų sienos, kunkuliuojanti Vilnelė, Bekešo ir Panoniečio kalnas, Vienuolynas Malūnų gatvėje tarp trijų tiltų, Filaretų gatvelės kiemeliai, Bernardinų kapinės. Ir toliau – Olandų gatvės magistralė, Polocko gatvės tiesė. Taip, įtraukiant ir skaitytoją – pasakojamos istorijos klausytoją – braižomas „šio kvartalo topografinis žemėlapis, pro šunturgį, vaistinę, žuvies ir batų krautuves leidžiuosi pas tave, leidžiuosi ir išnyru ant ledinio Vilnelės kranto <...>.“ (p. 6–7). Vilnelė padalija erdvę į dvi dalis, tapdama skiriamąja riba tarp Užupio ir Senamiesčio: „Anuo metu Tūla gyveno tarp dviejų tiltelių – dengto, modernaus, vedančio į buvusio Tūlos instituto duris, ir funkcionalaus, betoninio, ties senuoju Bernardinų vienuolynu.“ (p. 9).

Pagrindinės memorializuotos vietos: pontoninis tiltelis ir namas su apside. Pasakotojo „mama mokytojavo Pavyzdinėje mokykloje (nuoroda į Salomėjos Nėries mokyklą Vilniaus senamiestyje – Ž. K.), netoli universiteto, ten dabar skveras, alaus kioskai ir tualetas, žinot juk?“ (p. 19). Tad iš tiesų braižomas literatūrinis Vilniaus žemėlapis: Vilniaus topografija.

4 užduotis. Personажų – Tūlos – įamžinimas.

Romane tarsi mozaika dėliojamos menininkų fotografijos (romane Herberto Šteino prototipas – dailininkas Zenonas Šteinyš, Tūlos – dailininkė Gražina Juronytė). Jos nuotrauką ir matome ant naujausio romano leidimo viršelio. Tokiu būdu kuriamas momentiškojo įspūdis, dominuoja „gyvenimiška“ pašnekesio nuotaika. Ne tik skaitytojams pasakojama Tūlos istorija, bet naratorius ir Tūlai (nors jau mirusiai), ir sau pačiam pasakoja savojo gyvenimo istoriją, taip atminties ir vaizduotės pagalba tarsi steigdamas save iš naujo: „Kuo čia dėta Tūla, kurią vis tarsi pamirštu, nors tik dėl jos ėmiausi šitų nelinksmų užrašų?...“ (p. 26).

Medžio drožėjas, Kunčino kraštiečių skulptorius Saulius Lampickas, pasirodžius Jurgio Kunčino „Tūlai“ perskaitė romano eilutes ir sukūrė savąją Tūlą – iš medžio, bet su tomis pačiomis atpažįstamomis alyvų kekėmis ir iš rankų krintančiomis širdimis. Tūla, „kalbėk ir sakyk, kas beprimins mums limpamą kaip užkrečiama liga meilę, taip ir neišrėktą viduržiemio kiemuos, užtat neapdrabstytą miesto purvais – tokią pavėluotą ir niekam nereikalingą...“ Švelnios plastikos medinėje Tūlos skulptūroje – sustingusi elegija. S. Lampickas prisipažino, kad savo Tūlai parinko aktorės Natalie Portman veidą, nes Tūlos nuotraukos tuo metu neturėjo.

„Vėliau žmogus, pažinęs Tūlą ir pamatęs skulptūrą, sakė, kad bendrų bruožų yra. Dabar jau yra jos fotografija – būčiau turėjęs, galbūt būčiau geriau išdrožęs“, – viename interviu pasakojo skulptorius. – „Vieną savo drožinių ciklą esu sukūręs pagal jo noveles. Šiaip nesu mėgėjas skaityti, nes tiesiog laiko trūksta, nors žinau, kad tai verta ir reikalinga. Bet Kunčiną skaityti man buvo principo reikalas – taip novelė po novelės ir užsikabinau. Iš karto matydavau skulptūrų vaizdus. Jurgio Kunčino atsiklausiau, ar nesupyks, jeigu ką nors išdrošiu pagal jo kūrybą. Sakė: drožk.“ Dabar Tūlos skulptūra saugoma Rumšiškių liaudies buities muziejuje.

Tūla, jos kambarėlis įamžinta ir ne viename Jurgio Kunčino eilėraštyje. Šiame romane (ir šiuo romanu) savotiškai įsiamžina ir pats autorius, nes romanas yra autobiografinis. „Tūlos“ pasakotojo literatūriniame portrete nesunkiai atpažintume paties rašytojo bruožus ir gyvenimo detales.

5 užduotis. Laiko analizė.

Upės (Vilnelės) įvaizdis romane – kaip tekančio laiko ir tekančio kalbėjimo paralelė. Laiko slinktis romane fiksuojama iš praeities per dabartį į ateitį: „Aš ateinu mėnesienos šviesoje mesdamas sunkų šešėlį ant **praėjusios dienos**, ant **būsimos dienos** (išskirta cituojant) ir būsimos mudviejų nakties, ant šito miesto, įsiurbusio mudu į savo tamsias iščias ir išspjovusio drauge su dumbly, šlynu, visom šukėm bei rykais, o ir senais pinigais, kurie neturi galios nei šitame, nei aname pasaulyje – ar mes jame tikrai kada nors gyvenome?“ Laikas teka tarsi Vilnelės vanduo, kažką nuplaudamas, kažką nugramzdindamas.

Romane svarbios Tūlos ir pasakotojo asmeninio, kartu praleisto laiko bei istorinio laiko nuorodos. Pasakotojas ir Tūla kartu buvo septynios dienas, vėliau nesimatė septynerius metus[1], netikėtai susitikę praleido „varnalėšų naktį“ ir vėl išsiskyrė. Atmintis koreliuoja su vaizduote: „Tai tik dabar toji savaitė su Tūla man atrodo begalinė. Juk sakiau: atmenu kiekvieną minutę, kiekvieną vietą, kur buvome, kur aš ją pasitikau, kur ji mane palydėjo.“ (p. 72).

Istorinis romano veiksmo laikas – sovietmetis – konkretizuojamas karo ir pokario detalėmis: niekad nematytas senelis Aleksandras, „kuris 1944 metais susmuko prie šulinio ir daugiau nebeatsikėlė“ (p. 11), tėvo karo metų dienoraštis pilkame „Ashelmo“ firmos sąsiuvinyje, kur „[p]irmasis įrašas pažymėtas 1945 metų rugsėjo 11 diena, taigi buvo kapituliavusi net Japonija, o tėvas vis dar trunkėsi po Austriją ir Vokietiją. Tarsi uolus turistą jis iškart surašo viso mėnesio „žymesnius įvykius“ (p. 33). Pasakotojo sąmonėje įstrigę 1956-ieji: „Tai atsitiko 1956 metais, iškart po XX kompartijos suvažiavimo“ (p. 14). 1956 metų vasario 25 dieną SSKP centro komiteto pirmasis sekretorius Nikita Chruščiovas perskaitė pranešimą „Apie asmenybės kultą ir jo pasekmes“. 1956 metų birželio 28 dienos masinės demonstracijos, sukilimai Poznanėje, Lenkijoje, kruvinieji spalio–lapkričio įvykiai Budapešte, Vengrijoje („vengrų ruduo“), liudijo kovą už tautų nepriklausomybę, kovą, nukreiptą prieš žmonių teises niekinančią komunistinę diktatūrą (net ir prasidėjus vadinamajam „atlydžio“ laikotarpiui). *Tūloje* visa ši informacija koduojama vienu sakiniu: „<...> pani Daševska suvažiavimą būtinai paminėdavo. Ji pati buvo tuomet salėje, tad nenuostabu, kad prisiminus sumuštą kaip obuolys sūnų – jį dar kažkas prilupo rūbinėje kovoms pasibaigus, – senosios balsas kaskart virptelėdavo.“ (p. 14) Tame pačiame puslapyje randamos dar dvi nuorodos: „mums, Almae Matris Vilnensis humanitarams, 1967 metų rudenį besiglausčiams viename Daševskių urvo kampe“ ir „1949 metų sovietų kariūnai“. 1967-ieji – pasaulinės svarbos įvykių – Paryžiaus studentų revoliucijos ir „Prahos pavasario“ 1968-aisiais išvakarės. 1949 metų vasario 16 dieną Radviliškio rajono Minaičių kaime, bunkeryje tarp Baisogalos ir Radviliškio, visos Lietuvos partizanų vadai pasirašė dokumentą – Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) Deklaraciją, o po mėnesio (kovo 25–28 dienomis) Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje prasidėjo masinė gyventojų trėmimo operacija kodiniu pavadinimu „Priboj“ („Bangų mūša“).

Baigiamosios užduotys.

1. Kokios Vilniaus miesto erdvės įamžintos romane „Tūla“? Remkitės literatūriniu Vilniaus žemėl Imbieras – iš Kinijos kilęs žydintis augalas, kurio šakniastiebis, dažnai vadinamas *imbiero šaknimi* arba tiesiog *imbieru*. Daugeliui imbieras žinomas ir kaip prieskonis, ir kaip liaudies medicinos priemonė. O kas yra „Imbiero vakarai“?
2. Vilniuje, Žvėryne, S. Moniuškos gatvėje buvo paskutiniai Jurgio Kunčino namai. Čia parašyti visi septyni jo romanai, septynios apsakymų, esė knygos, išversta nemažai pasaulinės literatūros klasikos. Tuose namuose Jurgis Kunčinas turėjo savo kambarį, savo stalą, savo langą, savo knygų lentynas ir... savo sieną. Ant tos sienos kabino įvairius gyvenimo mažmožius. Kas įamžinta Jurgio Kunčino sienos centre?

Įvardinkite 3 Jums labiausiai patikusius mažmožius Jurgio Kunčino sienoje. (žr.: <https://literaturairmenas.lt/poezija/jurgis-kuncinas-nespausdinti-eilerasciai>)

3. Kur yra Jurgio Kunčino kambarys šiandien? Kokius asmeninius Jurgio Kunčino daiktus ten galima pamatyti?
4. Perskaitykite Virginijaus Gasiliūno tinklaraščio „šis tas apie šį tą“ 2009 m. įrašą: <http://virginijusg.blogspot.com/2009/06/14-sortai-peonai-kuncinas-semerys.html> . Ką reiškia „Jurgio Kunčino šortai“?
5. Savo kūryboje Jurgis Kunčinas „įvaizdina“ dvi sostines – Lietuvos sostinę Vilnių ir ... ? Koks miestas buvo ypatingai svarbus Jurgiui Kunčiniui? Atsakymo ieškokite čia: <http://kuncinotekstai.baltavarna.lt/apie-kuncina/alytus/#1>
6. Kokios Vilniaus miesto erdvės įamžintos romane „Tūla“? Remkitės literatūriniu Vilniaus žemėlapiu: http://www.vilniusliterature.flf.vu.lt/?page_id=127)

DISKUSIJAI.

Romano temų aktualumas mokykloje: kaip jaunimo kotiruojama unisekso kultūra veikia vyro (moters) įvaizdžius? Vyras ir vyriškumas literatūroje.

Literatūra ir nuorodos:

1. Baltrušaitytė, Renata. „Paslaptingosios „Tūlos“ receptas, arba populiarumo anatomija“, *Literatūra ir menas*, 1994, vasario 12.
2. Bidlauskienė, Gintarė. „Jurgio Kunčino Tūlos Vilnius: nuo miesto praktikų prie teksto strategijų“, *Colloquia*, 2019, Nr. 43: <http://www.lti.lt/failai/Bidlauskiene%20127-145.pdf>
3. Kolevinskienė, Žydronė. „Dzūkas Vilniuje, arba kelios pastabos Jurgio Kunčino „Tūlos“ analizei“, *Gimtas žodis*, 2016, Nr. 3, p. 11–25.
4. Maželienė-Žukauskaitė, Elena. „Kai žvilgsnis tampa balsu. Pasakotojo ir fokusuotės problematika Jono Biliūno ir Jurgio Kunčino prozoje“, *Darbai ir dienos*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2005, Nr. 42, p. 105–127.
5. Tamošaitis, Regimantas. „Meilės ilgesys po gotikos skliautais. Įvadas į Jurgio Kunčino „Tūlą“, *Gimtas žodis*, 2013, Nr. 5.
6. Lapkus, Danas. *Poteksčių ribos: Uždraustos tapatybės devintojo dešimtmečio lietuvių prozoje*, Chicago, 2003.
7. Vilniaus literatūra: <http://www.vilniusliterature.flf.vu.lt/>
8. Virtuali J. Kunčino biblioteka: <http://kuncinotekstai.baltavarna.lt/>

9. Dokumentinis filmas „Beveik laimingas“ (režisierė A. Marcinkevičiūtė):
<https://www.youtube.com/watch?v=yvYiPohswkU>

Veiklos aprašymas

ŽEMAITĖ IR BITĖ VILIMAITĖ: LYGINAMOJI DVIEJŲ TEKSTŲ ANALIZĖ

Kultūrinės, pažinimo, pilietiškumo, kūrybiškumo ir socialinės, emocinės bei sveikos gyvensenos kompetencijų ugdymas.

Integracija su kitais dalykais – daile, istorija, technologijomis, pilietinio ugdymo.

I. Klausimai ir užduotys:

1. Prisiminkime, ką žinote apie Žemaitę, Bitę Vilimaitę?

Žemaitė kilusi iš bežemių bajorų. Vyras Žymantas – buvęs baudžiauninkas. Žemaitės savo kūriniuose (ypač apsakymų cikle *Laimė nutekėjimo*) pavaizdavo visas savo meto lietuviško gyvenimo aktualijas. Gyvi personažų pokalbiai, dialogai. Pagrindinis Žemaitės atramos taškas – visuomenė ir joje veikiantis, nuo jos priklausantis žmogus. Visi pagrindiniai Žemaitės vaizduojamos aplinkos įvaizdžiai mažybiniai, atėję iš liaudies dainų.

Bitės Vilimaitės teksto paviršiuje – nuotaika, potekstėje – egzistencinė drama. Dramatiniai išgyvenimai neekspozuojami. „Baltas dėmes“ paliekama užpildyti skaitytojo nuovokai, fantazijai. Ramus pasakojimo tonas, lakoniškas stilius. (LIETUVIŲ LITERATŪROS ENCIKLOPEDIJA, Vilnius: LLTI, 2001).

2. Perskaitykite du apsakymus – **Žemaitės „Neturėjo geros motinos“** (iš apsakymų ciklo *Laimė nutekėjimo*, Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 7–14 arba *Žemaitė, Raštai*, t. I, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1948) ir **Bitės Vilimaitės „Namai“** (iš apsakymų rinktinės *Papartynų saulė*, Vilnius: Tyto alba, 2002, p. 170–171).
3. Kuo panašūs ir kuo skirtingi šių dviejų kūrinių teksto organizavimo principai? Teksto segmentacija.
 - a) pasakotojo požiūriu: I asmens pasakotojas ir/ar III asmens pasakotojas.
 - b) laiko požiūriu: „matyti krūva sniegų nukasta“, „trobos langai užburbėję, užšalę“, „pripustytos visos kerčios sniego“ (Žem.); „nors jau vasaris“ (B. Vil.).
 - c) erdvės požiūriu. Kartu pasekime, kaip pristatomos veiksmo vietos:

ŽEMAITĖ:

I segmentas. *Per keletą varstų nuo sodo atstu, pamiškėj, iškartose, pastatyta trobelė siaura, aukšta, lentiniu stogu apklota, baltu kaminiuku pagražinta, kiokso vidury dirvono kaip gandraildis ant vėjo atgairės, be jokio medelio, be jokios kitos pastogėlės.*

II segmentas. *Trobos langai užburbėję, užšalę, net baltuoja iš lauko. <...> Pringelis mažas, tas pats be grėdų <...>. Uždury, kertelėj, užsiglaudusi stovi šėma karvelė <...>.*

III segmentas. *Trobos durys šlapios, apšarmojusios nuo trupučio vidaus šilimos; viduj lubos varvančios, prišarmojusios, sienos naujai subudavotos, nesukritusios ant kiminų, dar pakėžusios, vėjo kiaurai perpučiamos. Pečius nors dar naujas, bet jau suskilęs, visi šonai supleišėję; pečangy įtaisytas vąšelis, kur verdama valgyti, po pečkos uždarytas paršelis; asla negrįsta, šlapia, purvuota <...>. Pasieniais sustatinėti ant padačkų maišgalėliai su bulbėmis, pelais, grūdgaliais, miltais; <...> Pas duris kerčioj pataisyta lentyna; <...> Tarplangy, kerčioj, stovi stalelis <...>; toliau, pasieny, lova gan apsti <...>. Po lovos uždarytos vištos; greta lovos pakabintas lopšys ant lingynės. Tarpe lovos ir pečiaus pastatyta skrynė <...>. Sienoj per skynę sukalinėtos gembės ir sukabinėti drabužiai <...>. Pas pečių ant suolelio išdraikyti skurleliai vaikų rėdomos lėlės.*

IV segmentas. *Lovoj, pasieny, sėdėjo trys vaikai <...>; lopšy čirpė išparpusiu balsu ketvirtasis <...>. Ant lovos krašto sėdėjo moteriškė.*

BITĖ VILIMAITĖ:

I segmentas. *Pirmiausia, žinoma, prieškambaris. <...> Iš karto – durys į miegamąjį <...>. Kampe – neveikiantis šviestuvas, <...>. Ant sienos – paveikslas su stumbrais.*

II segmentas. *Tiesiai – virtuvė.*

III segmentas. *Sandėliuką praleidžiu. Koridorius visas apdaužytom sienom <...>. Einame į senelės kambarį. <...> Dar vienas kambarys.*

Palyginkime:

Žemaitės apsakyme vaizdas „įsiūbuojamas“ iš lėto ir iš toli, t. y. atvirą, plačią erdvę keičia siaura, konkreti: pamiškėj pastebima maža trobelė; tada pasakotojas veda skaitytoją (žiūrovą, stebėtoją) vis arčiau ir arčiau užfiksuotos trobelės – tarsi pažvelgiama pro langą => per prieangį => pro duris => įvedama į trobos vidų => skaitytojo žvilgsnis sustabdomas ties lova, intymiausia erdve, kur yra motina su vaikais.

Bitės Vilimaitės tekste pasakotojas vedžioja skaitytoją po jam gerai pažįstamą butą: prieškambaris => virtuvė => koridorius => senelės kambarys => „dar vienas kambarys“. Itin kondensuotas pasakojimas.

Pastebime, kad abiejuose tekstuose erdvės fiksuojamos tarsi kino kameros pagalba: Žemaitė – iš toliau į arčiau, tada aplink; Bitė Vilimaitė – aplink, į kai kuriuos kambarius užsukant, kai kurias buto vietas praleidžiant. Kaip manote, kodėl praleidžiamas sandėliukas? Kokia jo paskirtis?

4. Palyginkite abiejų kūrinių problematiką. Kas sudaro konflikto esmę?

5. Remdamiesi vienu ir/ar kitu tekstu, pagrįskite šiuos teiginius:

- Namų ir šeimos ideologijoje daugiau svarbumo Žemaitė ir Bitė Vilimaitė suteikia moteriai.
- Kūrinio negalima matuoti tikrove, bet Žemaitės ir Bitės Vilimaitės tikrovė itin gyva.
- Tradicinis lietuviškas moters kelias iš šeimos į šeimą.
- Gimimas ir mirtis priklauso moteriškai epistamai.

6. **Užduotys savarankiškam darbui:** 1) Suraskite sąsajas tarp praeities ir dabarties; 2) Kokią patirtį liudija abu kūriniai?

II. Klausimai ir užduotys:

1. Ir Žemaitės trobelėje, ir Bitės Vilimaitės bute „apgyvendinta“ gausybė daiktų. Pakomentuokite, kokias reikšmes įgyja daiktai **Žemaitės** apsakyme „Neturėjo geros motinos“ ir **Bitės Vilimaitės** „Namuose“. Kokią patirtį jie skleidžia?
2. Kurie daiktai **Žemaitės** tekste priklauso vyriškam ir kurie moteriškam pasauliui:

- I. *maišgalėliai su bulbėmis, pelais, grūdgaliais, miltais, pamazginė statinaitė, užšėtkelis, prisūdytas mėsos, vandeninis viedrelis, karvamilžė rankinė, kiaulinis indelis;*
- II. *katilėlis, puodelis verdamasis, viedrelis rūgščių batvinių, indelis su kopūstais, krepšelis, šluota, kačerga, puodeliai su pienu, rakandelė, bliūdeliai,*

torielkos, baltas krūželis, skleinyčia, šaukštai, samtis, menturis, druskinėlė, čaininkelis, skrynė;

III. *Sienos naujai subudavotos, nesukritusios ant kiminių, dar pakėžusios, vėjo kiaurai perpučiamos. Pečius nors dar naujas, bet jau suskilęs, visi šonai supleišėję <...>. Tarplangy, kerčioj, stovi stalelis <...> kaip gaidys per šalčius ant vienos kojos, bet nenusitūrįs, nulinkęs į vieną galą, kuriame, paremtas šakaliu, dar truputį svyruoja.*

3. Remdamiesi aukščiau išvardintais daiktais, apibūdinkite vyro ir moters veiklą. Kas rūpinasi namų ūkiu, vaikais? Ką veikia vyriškasis apsakymo personažas?
4. Kurie daiktai yra svetimi Žemaitės apsakyme pavaizduotai kaimo erdvei, patekę ten lyg atsitiktinai (*samovarelis, poliruotas stalelis, dvi krasės su nutrinta polėra, kašmirių kvalbonai, kailinių rudi kailiai*)? Ką jie liudija? Kaip tai siejasi su vyro ir moters veikla? Atsakymą siekite su Žemaitės biografija.
5. Apibūdinkite **Bitės Vilimaitės** „Namų“ daiktus:

I. *pigi kabykla, veidrodis metaliniais rėmais, primenančiais kapų tvoreles, raudonos užuolaidos, žydrų dirbtiniu kailiu užtiesta dvigulė lova, džiuto kilimėlis, pudra, kremai, kvėpalai, šešėliai, dirbtinės blakstienos, sausos gėlės, neveikiantis šviestuvas, spinta, prikimšta madingų ir nebemadingų drabužių;*

II. *šaldytuvas dar senelės pirktas, užtat veikia be priekaištų; minkšti žvėreliai, šautuvai, dūdelės, armonikėlės; kampu sustatytos anūko ir senelės lovos; specialus medalikėlis, kad apsaugotų namus nuo žaibo, dvi siuvamosios – tikra ir žaislinė;*

III. *sunkūs ir ryškūs užtiesalai, standaus šilko užuolaidos su raukiniais, persiškas kilimas, sunkūs keturkampiai buteliai visokių užpiltinių, palmė, du didžiuliai alijošiai, Biblija, pirmasis „Metų“ leidimas, maldaknygės, Žemaitės bareljefas, Adomo Mickevičiaus, Majakovskio portretai, padidinta klumpių turgaus nuotrauka, daug juodojo molio peleninių, verbos juodame qsoityje.*

Pabandykite susieti pasikartojančius įvaizdžius ir tekste atsirandančius prasminius ryšius (pavyzdžiui, *tikra–netikra* ir pan.). Detales siekite su visuma.

7. Kaip manote, ar reikšmingas JOS išėjimas „lankyti sergančios draugės, kuri guli nervų ligoninėje“? Kodėl?
8. Kokį emocinį įspūdį sukuria priešpaskutinis teksto fragmentas? Pagrįskite savo nuomonę.
9. „Taigi kieno šie namai?“ Atsakymą pagrįskite, remdamiesi tekstu.
10. Atkreipkite dėmesį, kaip objektyvų Žemaitės pasakojimą (grindžiamą aprašymu ir personažų dialogais) keičia subjektyvus psichologizuotas Bitės Vilimaitės pasakojimas (pagrįstas potekste).
11. Pasvarstykite, kaip supratote novelės pabaigą: *Tačiau nerimo nepaslėpsi, jis viduje, kaip gaisrai saulėje, su visom pasekmėm – vienatve, šalčiu, netikrumu, liga.*
12. Parašykite trumpą etiudą apie vienatvę arba apie daiktus, remdamiesi savo asmenine ir kultūrine patirtimi.

Smalsiems rekomenduojama:

Danutės Kalinauskaitės apsakymas „Daiktai“ (knygoje *Niekada nežinai*, Vilnius: Baltos lankos, 2008) ir **Leonardo Gutausko** romanas *Daiktai* (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2008).

Veiklos aprašymas

RECENZIJOS RAŠYMAS: KAIP PARAŠYTI GERĄ RECENZIJĄ?

Ugdomos kompetencijos: kultūrinė, kūrybiškumo, pažinimo, pilietiškumo.

Įvadas.

Kaip ir visi patarimų rinkiniai panašia tema, šis yra tik paskatinimas rašyti geras recenzijas. Kiekvienas žmogus ir jo skaitymo įpročiai yra individualūs, todėl vien teorinių žinių – nepakaks. Geriausiai išmokssite rašyti recenzijas skaitydami knygas, patys rašydami ir mokydamiesi iš kitų rašytų recenzijų. Vis dėlto tikimės, kad šios rekomendacijos, kuriose yra aptariama, kas yra knygos recenzija, ir pateikiama keletas patarimų, kaip ją rašyti, jums pravers.

Kas yra recenzija?

Recenzija – tai tekstas, kuriame aptariamos neseniai pasirodžiusios knygos. Bent jau dažniausiai. Recenzijoje pateikiama svarbiausių knygoje išsakytų minčių arba turinio (siužeto) santrauka bei argumentuotas stipriųjų ir silpnųjų leidinio pusių įvertinimas.

Skaitytojai neretai painioja recenzijas su knygų apžvalgomis arba anotacijomis. Knygos apžvalga (arba anotacija) tiesiog pristato leidinį, nusako kūrinio siužetą, veikėjus ir pagrindines mintis.

Apžvalga skiriasi nuo recenzijos ir trumpesne apimtimi. Rašant apžvalgą neretai tenka sutilpti į 250-500 žodžių, o recenzija gali siekti nuo 500 iki 750 žodžių. Priklausomai nuo leidinio ir situacijos, apimtys gali skirtis. Knygos anotacija yra neutralus, informuoti skirtas žanras, o gera recenzija neįmanoma be kūrinio įvertinimo, kuris padėtų jos skaitytojui apsispręsti, ar knygą verta įsigyti.

Prieš skaitymą

Prieš pradėdami skaityti knygą, kurią recenzuosite, apmąstykite, į ką turėsite atkreipti dėmesį. Galbūt jums padės šie punktai:

Autorius: Kas knygos autorius? Ką dar jis yra parašęs? Ar autorius gavęs kokių nors apdovanojimų? Kokios šio autoriaus stiliaus ypatybės?

Žanras: Kokia tai knyga: romanas, mokslinė knyga, publicistika, prisiminimai, poezija, literatūra jaunimui? Į kokį skaitytoją orientuotas kūrinys? Koks knygos pagrindinis tikslas?

Pavadinimas: Kokia pavadinimo kilmė? Koks pavadinimo santykis su visa knyga? Ar pavadinimas perteikia pagrindinę teksto mintį? Ar jis intriguojantis? O gal priešingai, neįdomus?

Įvadas / Turinys: Ar autorius ką nors kalba apie tekstą knygos įvade? Jei taip, ką? Gal knygos įvadą parašė koks nors kitas asmuo? Kokie vertinimai ir kokios idėjos pateikiamos įvade? Kokia knygos struktūra (dalys, skyriai)?

Knygos apipavidalinimas / viršelis / spausdinimas: Įvertinti knygos išvaizdą labai svarbu, nes tai – tarytum jos vizitinė kortelė. Ar viršelis patrauklus, intriguojantis? Ar knygoje pateikiama grafinės medžiagos? Kaip jus veikia įrišimas, popieriaus kokybė, šriftas ir kt. apipavidalinimo elementai?

Skaitymas

Skaitydami knygą turėkite mintį, kaip sudėliosite turinio santrauką arba kokį kontekstą pateiksite. Patartina po ranka turėti rašymo priemonę – bet kurią akimirką gali prireikti pasižymėti svarbiausias knygoje išsakytas mintis, veikėjus, temas ir t. t.

Veikėjai: Ar knygoje yra veikėjų? Kurie iš jų pagrindiniai? Kaip jie dalyvauja pasakojamoje istorijoje? Ar lengva su jais tapatintis?

Temos / Motyvai / Stilius: Kokios temos arba motyvai išryškėja knygoje? Koks jų santykis su kūrinio visuma? Ar jie paveikūs? Kokias autoriaus stiliaus ypatybes išskirtumėte? Ar knyga sudomintų plačiąją auditoriją, o gal ji skirta specifiniam skaitytojui?

Argumentai: Kokia knygoje dėstomų minčių argumentacija? Kuo autorius paremia savo dėstomas mintis? Ar tekstas atitinka išsikeltą tikslą?

Pagrindinės mintys: Kokia pagrindinė knygos idėja? Kuo ji vertinga, įdomi, kitokia, novatoriška?

Citatos: Kokios citatos labiausiai traukia dėmesį? Kuri citata geriausiai atskleistų skaitytojui autoriaus talentą arba padėtų pajusti knygos visumą?

Rašymas

Recenziją geriausiai pradėti trumpa santrauka arba konteksto pristatymu. Vis dėlto negadinkite potencialaus skaitytojo malonumo ir neatskleiskite per daug... Nemažai grožinės literatūros recenzentų kalba tik apie pirmuosius recenzuojamos knygos skyrius. Negrožinių tekstų recenzentai gali tiesiog pateikti ne per daug detalizuotą pagrindinę knygos mintį.

Recenzijos šerdis – argumentuota jūsų nuomonė apie knygą. Tam, kad būtų lengviau struktūruoti mintis, rašydami recenziją galite apsvarstyti šiuos klausimus:

Kontekstas ir dėmesys skaitytojui: Prisiminkite, kad recenzijos skaitytojais dar neperskaitė knygos, todėl pasistenkite aiškiai pristatyti veikėjus arba pagrindines teksto mintis. Apie kuriuos knygos elementus turėtumėte kalbėti, kad sužadintumėte skaitytojo susidomėjimą ir padėtumėte apsispręsti, ar šis kūrinys juos sudomintų? Ar knyga tinka tai auditorijai, į kurią pretenduoja? Ar dalis skaitytojų gali atkristi ir palaikyti knygą per daug elementaria?

Svarbiausios mintys / veikėjai: Kalbėkite tik apie tai, kas knygoje svarbiausia. Neįmanoma aprašyti kiekvieno veikėjo arba kiekvienos autoriaus išsakytos minties. Su kuriomis mintimis (ne)sutinkate? Kurie veikėjai atrodo (ne)įtikinamiausi? Ką autorius praleido, apie ką galimai pamiršo pagalvoti?

Struktūra: Recenzijos tikslas yra kritiškai įvertinti tekstą, o ne vien informuoti skaitytoją apie knygą, kaip daro anotacijų autoriai. Taigi palikite pakankamai vietos savo vertinimams, neišsiplėsdami į turinio atpasakojimą. Apsispręskite, kiek recenzijos skirsite atpasakojimui, ir kiek – vertinimui.

Įvertinimas: Išsirinkite vieną arba kelias mintis (motyvus), kurias norėtumėte įvertinti. Kas jus įtikina (argumentacinis tekstas)? Kas paliekia įspūdį (grožinė literatūra)? Kaip vertinate šią knygą, ją lygindami su kitais to paties autoriaus arba to paties žanro kūriniais? Kokios pagrindinės temos, motyvai, sąvokos išryškėja kūrinyje? Kaip knyga veikia jūsų emocijas ir protą?

Leidėjas / kaina: Knygos recenzijoje pravartu paminėti ir leidyklą bei kūrinio kainą.

Antrasis skaitymas

Prieš rodydami recenziją kam nors arba siųsdami ją publikuoti, turėtumėte dar sykį patikrinti parašytą tekstą:

Ar nepalikote korektūros klaidų, pvz. užrašydami autoriaus, veikėjų vardus, specifines sąvokas, leidyklą?

Pabandykite perskaityti recenziją akimis skaitytojo, kuriai ji skirta. Ar santrauka nėra per siaura (per plati)? Ar argumentuotas jūsų pateiktas knygos vertinimas?

Galbūt verta pacituoti ką nors iš knygos, ypač, jei citata padės išryškinti knygos stilių arba jūsų vertinimus.

Parengta pagal šaltinį: <http://owl.english.purdue.edu/>

Daugiau: Žydrone Koelvinskienė, „Išbandymas recenzija“, Vilnius: LEU leidykla, 2014. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8729405/datastreams/MAIN/content>

Veiklos aprašymas

JURGA IVANAUSKAITĖS novelės „KADA ATEIS GODO“ analizė: literatūra ir kiti menai

(rink. *Pakalnučių metai*)

Ugdomos kompetencijos: kūrybiškumo, kultūrinė, pažinimo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.

Ižangai:

Kritikas Vytautas Kubilius Jurgą Ivanauskaitę vadina rašytoja, reiškiančia „atominės eros“ vaikų netikėjimą bet kokiais pozityviais idealais ir apokaliptinę neviltį“.

Lietuvių literatūros enciklopedija Jurgą Ivanauskaitę apibūdina kaip „vieną ryškiausių šiuolaikinio jaunimo mąstysenos reiškėjų, netradiciškai pavaizdavusią jauno žmogaus gyvenimo būdą, pažiūras, psichinius kompleksus, vertybių krizę“.

Jurga Ivanauskaitė apie savo pirmųjų knygų personažus: „Aš gerbiu jų stichišką protestą prieš merdėjančias pseudotiesas, visur esančią veidmainystę, triumfuojantį melą, technokratinės visuomenės daiktų kultą, bedvasiškumo religiją. Aš žaviuosi jų teatralizuotu gyvenimo būdu, karnavaline kasdienybe“.

Išeivijos kritikė Delija Valiukėnaitė: „<...> aprašyti ne realistiškai, bet surrealistiškai tą universalų žmogaus laukimą *kažko*, kas įprasmins gyvenimą, pašalins vienišumą, paskleis palaimą, suteiks džiaugsmą. Taip žiūrint, Ivanauskaitės fantazija ne taip jau ir aklina“.

J. Ivanauskaitės novelių personažai gyvena pasaulyje, kuriame jiems nėra vietos. Mistiškas Godo paveikslas įkūnija visas jų viltis.

Novelės struktūroje išskiriami 4 segmentai:

I SEGMENTAS. Pažintis.

II SEGMENTAS. Irmos butas. Visaapimanti baimė.

III SEGMENTAS. Godo pasirodymas. Pirmasis Godo, antrasis Godo.

IV SEGMENTAS. Susitikimas.

Pagrindiniai novelės veikėjai: Irma, pasakotojas (Arvydas), Godo.

Irmos paveikslas: abejinga ir uždara; „ilgos, juodomis kojineėmis aptemptos kojos“; rūkė ir pati sau šypsojosi; „ji nebuvo nei graži, nei, ko gero, protinga“; įsibauginusi. Jausmas.

Godas: siurrealistiškas, juodas siluetas, tarsi atkeliavęs Magrito paveikslų; „išvydau šviesias pašaipias akis, kumpą nosį, plonas ironiškas lūpas, aristokratišką smakrą“; „dabar galėjau geriau apžiūrėti jo veidą, blyškų ir liesą, dideles, šiek tiek išsprogusias ilgesingas akis, erelio nosį, bespalves lūpas su amžinos pašaiPOS raukšlėmis kampučiuose“.

Arvydas: „keikiau savo nutrintus džinsus ir plonutėlius marškinius“ „Arvydai, vaikeliai mielas, kas gi tau šovė per tokius karščius vaikščioti su paltu ir dar katiliuku ant galvos?!“ Protas.

Personažų veiksmai:

įeina į kambarį → uždega šviesas → uždaro duris → eina į kitą kambarį → užtrenkia duris → atidaro duris → išeina → užtrenkia duris → grįžta → atsisuka;

užsimerkia → atsimerkia → užsimerkia → vėl atsimerkia → ranka uždengia akis → užsimerkia → atsimerkia → atsigręžia → uždega žvakes → pašoka → išlekia → lošteli → mirkteli → atsistoja à nueina;

Novelės veikėjai skuba, klumpa, desperatiškai ieško, laukia, kažko trokšta.

Šalutiniai novelės veikėjai: Vytas, Algis, Mindaugas.

Novelės laikas: pavasaris, naktis, karšta diena.

Novelės erdvės: kažkieno butas, Irmos namai (laiptinė, koridorius, svetainė, Irmos kambarys), gatvė, mėsos parduotuvės vitrina, Vyto butas, sodelis, Katedros aikštė, varpinės bokšto papėdė.

Erdvės detalės:

Laiptinė – „unikaliai tvarkinga: vazonėliai su alijošiais, araukarijom, ciklamenai *juodo* molio puoduose, fikusas medinėje dėžėje *lyg grabe, keistos formos* lapai, dygstą iš krikštolo *šukių*“;

koridorius – „tapetuose veši violetiniai subtropikų augalai, ant sienų japoniški paveikslėliai– iš jų žvelgia sveiki rausvi paukščiai ir nuolankiai šypsančios geišos. Veidrodis drožinėto *raudonmedžio* *rėmais su nemaloniai žaliom žvakėm šonuose*“;

Irmos kambarys: „Lova, stalas, patefonas, krūva užsieninių „diskų“ ir *akinamai raudona* grakšti kėdė. <...> kambario sienos buvo nukabinėtos *džiovintomis* rožėmis. Jos kabėjo ant plonų rausvų virvučių, *liūdnos ir bespalvės*, atrodė tarsi kažkokių rojaus paukščių *iškamšos*“.

Tamsių, niūrių spalvų dominantė kuria nejaukumo, baugumo, netikrumo atmosferą.

Novelės kontekstai:

dailė (Renė Magrito paveikslai, knyga apie siurrealizmą, siurrealistų reprodukcijos),

muzika („erotiškos Donos Samer dainelės“, Vivaldi, Pink Floyd: „The lunatic are in my head“, Polas Makartnis, Džonas Lenonas, „sena bitlų dainelė „Yesterday, all my troubles seem so far away!“),

literatūra (absurdo teatras, Samuelio Beketo „Belaukiant Godo“, knyga apie siurrealizmą),
kinas („Mudviejų siluetai tolo nelyginant sename filme, vis mažėdami ir mažėdami...“).

Novelės garsai: tuščios, keistai tylios kažkur toli gaudžiančio miesto gatvės, skersvėjo trankomos Irmos kambarių durys, „staiga kažkas keistai sušnarėjo“, „pro langą pūstelėjo vėjas“, „atsklido žingsniai“, „staiga sučirškė durų skambutis“, „nutolo lengvi žingsniai, sutraškėjo parketas“, trinkelėjo balkono durys ir apačioje sulojo šuo“.

Novelės kvapai: „Į mus lyg nuo didžiulio ramaus gyvulio tvokstelėjo nakties kvapas“, tabako dūmų kvapas.

Nesugebėjimas mylėti, neviltis, nemiga, personažus lydintis beprasmiškumo jausmas, prarasta dabartis ir netekusi vilties ateitis – visa tai gimdo jų vienišumą ir baimę. Ribiniai žmonės vienintele savigynos priemone nuo aplink ore tyrančio katastrofos jausmo ir vienvės renkasi alternatyvų būvimą. Jų asmenybės suskilusios, susidvejinusios. Tai nihilistinis maištas ir prieš save, ir prieš pasaulį, tikintis surasti kitą pasaulį, esantį kitoje dimensijoje nei šis, beyrantis.

Visi J. Ivanauskaitės novelės protagonistai jaučiasi vieni ir vieniši. Perfrazuotais S. Beketo dramos žodžiais „Kada ateis Godo?“ pavadintos novelės pagrindinė veikėja Irma taip pat yra vieniša. Novelės pavadinimas jau savaime pateikia užuominą apie laukimo, kažko išsipildymo ar greičiau neišsipildymo idėją. Tai jauno žmogaus jausmai, tiesiogiai susiję su laikmečio atmosfera: nuolatinis kažko laukimas, troškimas nepasiekiamo. Nors Irma savo išvaizda ir elgesiu neprimena siekiančios ar ieškančios asmenybės: „Visa Irmos povyza bylotė bylojo, kad ji pasimėgaudama neria į neviltį“. Savo išore, veiksmams ji tarsi rėkte rėkia apie uždarumą, abejingumą, atsiribojimą nuo ją supančio išorinio pasaulio. Irma gali rinktis, tačiau nesirenka, yra nepajėgi kitokiam pasirinkimui, esanti užvaldyta baimės. Jos kambariuose dvelkianti tuštuma, visa gaubianti tamsa tiesiogiai siejasi su Irmos vidiniu pasauliu – su tuštuma, tamsa, baimė jos viduje, kurios nepajėgia ištrinti nei draugų rengiami vakarėliai, nei alkoholis. Irma pasineria į vienvę, tikėdamasi joje kažką atrasti, tačiau užsisklendusi savyje, ji tik augina baimę, su kuria jau nepajėgi kovoti, kurią perduoda ir Arvydui.

„Aš mokėjau būti viena. Iš pradžių tą savo vienvę branginau, bet dabar ji nebepakeliama“. S. Beketo personažo Godo įvedimas į tekstą gali būti traktuojamas kaip vienvės baimė, įgavusi žmogiškąjį pavidalą, kaip laukiamas „išvaduotojas“ iš beprasmybės ir beviltiškumo. Todėl jis yra svarbus ir iš Irmos projekcijos, ir iš Arvydo. Todėl novelėje pasirodo net keli Godo – pirmasis, antrasis; todėl ir pats Arvydas novelės pabaigoje savotiškai transformuojasi į Godo (bent jau išoriškai), bet jau žengiantį tarsi iš Magrito paveikslų.

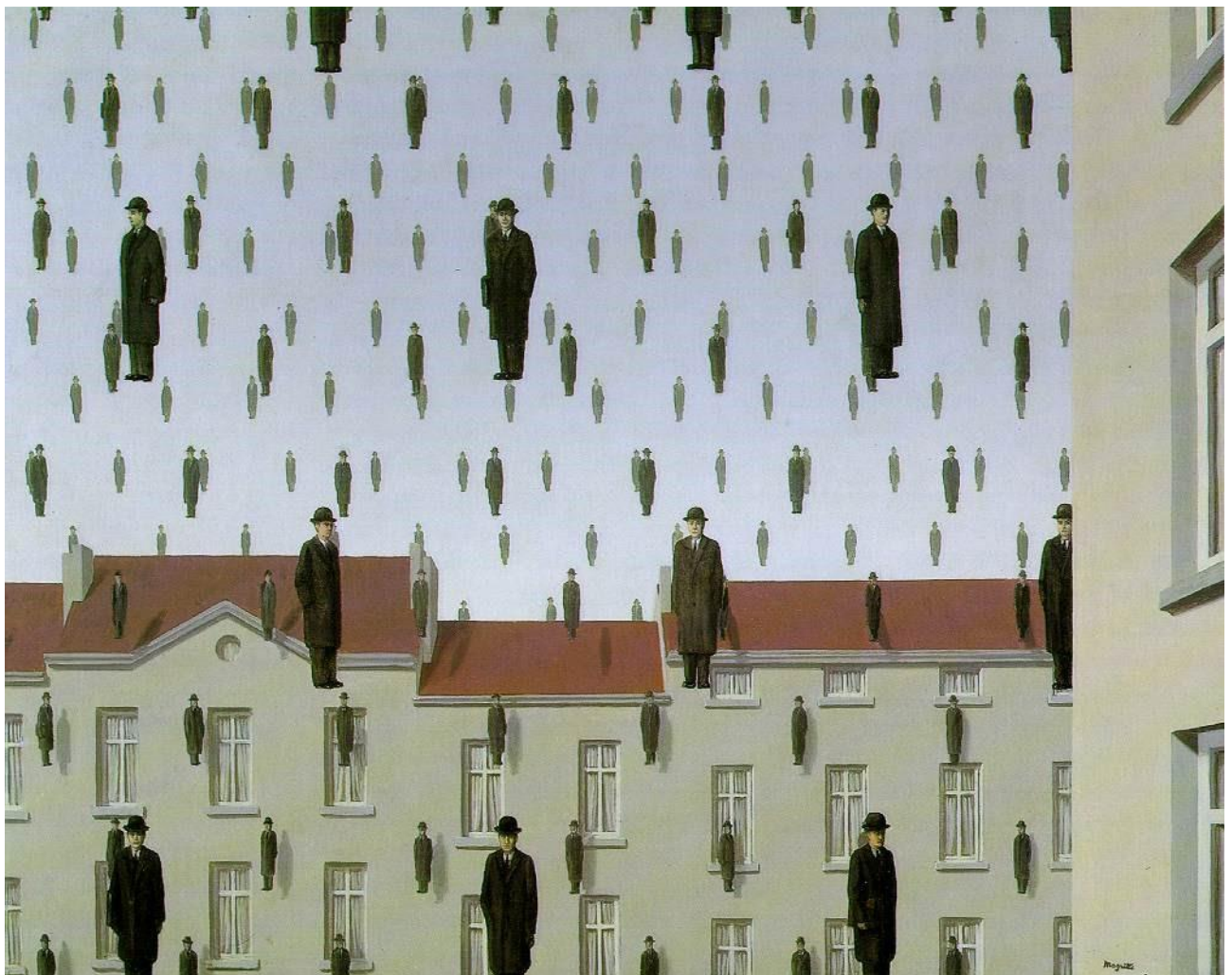
„Užsieniniai diskai“, *Pink Floyd* muzikos garsai – detalės, suartinančios J. Ivanauskaitės personažus su maištaujančia bytnių kartos pasaulėjauta, o ir vėlesne – pankuojančio jaunimo karta. Tai „mėnulio vaikai“.

Vos išgirdusi baimę keliančius žingsnius, Irma „prišoko prie patefono ir visu garsu paleido muziką“. Taip panardindama viską, net save, į muzikos garsus, ji maištauja prieš pačią baimę, tapusią nepažįstama žmogysta, kažkoku siurrealistiniu vaizdiniu, kartu virstančia „masine haliucinacija“. Todėl kaip pagrindinis novelės žymuo – išsitrynusi riba tarp realybės ir fantazijos. „Fantazijos šuorai

ir realios aplinkos detalės, fotografiškai tikslūs buitės aprašymai ir netikėtų vizijų piruetai, psichologiškai įtikinami charakteriai ir metafizinės jų transformacijos“. Mistika įneša intrigos, gilesnio susimąstymo poreikį. Būtent surrealistinių vaizdų ir kontekstų pagalba J. Ivanauskaitė liūdesiui, vienatvei, baimei suteikia gelmę.

Todėl J. Ivanauskaitė savo ankstyvojoje prozoje (tame tarpe ir šioje novelėje) pirmiausia kalba apie maištą, kuris gimsta individo viduje, o tarpsta dviem skirtingom formos – maištu prieš save ir prieš visuomenę. Maišto prieš save „suicidinės tendencijos“, anot kritikų, pasireiškia šiais pagrindiniais aspektais: vienatvė, vienatvė dviese, baimė, menas, pasilinksminimai, pabėgimas. Analizuojant maišto prieš visuomenę apraiškas J. Ivanauskaitės novelėse, būtina sieti su „uždraustos tapatybės“ kontekstu: neformalai sovietmetyje, periferinis Jurgos novelių jaunimas, ne saulėtojo, o mėnuliškoji, aptemdyta jų pusė.

Plg. René Magritte. Golconde (arba „Grafų derlius“)

Kūrybinė užduotis. Krzysztofo Kieślowskio filmas „Dvigubas Veronikos gyvenimas“ sąsąukos su šia novele: asmens tapatumui iššūkį kelianti antrininkė. Susapnuoto žmogaus įsiterpimas į tikrovę.

Literatūra ir nuorodos:

Jaunimo teatro spektaklis „Belaukiant Godo“ (režisierius Gintaras Varnas). Prieiga per internetą: <https://vimeo.com/703670668/b715f3908a>

Siurrealizmas. Prieiga per internetą: http://ars.mkp.emokykla.lt/Ars2/9h_xx1/siurrealizmas.htm

Literatūrologė Solveiga Daugirdaitė apie Jurgą Ivanauskaitę: <https://www.bernardinai.lt/literaturologe-dr-s-daugirdaite-j-ivanauskaite-idomi-todel-kad-nebuvo-laikoma-laimetoja/>

Veiklos aprašymas

KŪRINIO ANALIZĖS IR INTERPRETACIJOS PRATYBOS

Ugdomos kompetencijos: kultūrinė, pažinimo, komunikavimo, pilietinė.

Mokytojui pateikiami galimi kūrinių analizės planai, pristatomi pagrindiniai analizės aspektai.

I. PAGRINDINIAI TEORINIAI PROZOS KŪRINIŲ ANALIZĖS ASPEKTAI:

- * Prozos kūrinys. Žanras ir stilius. Kūrinio tematika, problematika, idėjos. Autorius–pasakotojas–personažas.
- * Kūrinio istorinis bei literatūrinis kontekstas. Gyvenimo tiesa ir meno tiesa kūrinyje.
- * Meninio charakterio formavimo būdai bei galimybės. Meninė asmenybės koncepcija. Personažo kalba. Dialogo menas.
- * Pasakotojas kūrinyje. Pasakojimo būdai. Meninės raiškos priemonių arsenalas ir jų panaudojimo prasmė. Naratorius ir mediumas.
- * Prozos kūrinio struktūra. Siužetas ir kompozicija. Fabula. Meninė erdvė ir laikas. Nuotaikos ir intonacijos. Epiškumas, lyrizmas, komizmas. Ironija, satyra, groteskas. Buitiškumas ir fantazija. Ezopo kalba, alegorija, asociacijos. Detalės menas.
- * Kūrinio meninės vertės dėmenys ir dominantės.
- * Autorius–kūrinys–skaitytojas. Analizė–interpretacija–vertinimas.

II. PROZOS KŪRINYJE SVARBU:

- * kūrinio žanras;
- * analizuojamo teksto tipas (aprašymas, samprotavimas);
- * pasakotojo/ kalbančiojo situacija, veikėjo situacija;
- * teksto problematika;
- * vertybės;
- * kontekstas.

III. SVARBIAUSI TEKSTO ELEMENTAI:

- 1) figūra – esminis vaizduojamojo pasaulio elementas, smulkiausias turinio vienetas;
- 2) pasaulio modelis (vaizdinė medžiaga):
 - a) laikas; b) erdvė; c) atlikėjai, personažai, veikėjai, herojai, protagonistai. Teminiai vaidmenys.
- 3) pasakotojas (lyrikoje – lyrinis subjektas);
- 4) autorius - - - skaitytojas;
- 5) pasakojimo laikas ir trukmė (fabula ir siužetas);
- 6) kompozicija; Teksto segmentacija.
- 7) tema – centrinis kūrinio motyvų derinys;
- 8) motyvas – vaizduojamojo pasaulio vienetas (įvykis, daiktas, situacija). Leitmotyvas.
- 9) topas – pastovus, nuolat pasikartojantis kultūros tradicijos motyvas ar tema, išreiškianti tam tikrą kokio nors dalyko sampratą, vertinimą.

IV. PEIZAŽO ANALIZĖ

Vaizdas kontekste.

Vaizdo išdėstymas.

Vaizdo centras (šerdis).

Vaizdo tėkmė.

Akustika, spalva.

Meninės raiškos priemonės.

Ar gamtos vaizdai tapatinami su jausmais ir pan.?

Autoriaus balsas (jei yra).

Kodėl peizažas būtent čia reikalingas?

V. VIDINIO MONOLOGO ANALIZĖ

Situacija.

Kaip sukomponuotas tekstas?

Kai rutuliojamas dvasios vyksmas?

Minčių kaita.

Kalbos tonas.

Būsenos, savijauta.

Emocijos (ar jos kinta, kaip kinta, gal sukoncentruota į vieną centrinį išgyvenimą ir pan.)

Kaip atsispindi išgyvenančiojo personažo dvasinis pasaulis, jo doroviniai principai?

Pasakotojo (o gal autoriaus) pozicija.

VI. LAIKO ANALIZĖ

- istorinis;
- svarbus ar nesvarbus;

- prisiminimų – praeities;
- konkretus (metų ar paros laikas) ar abstraktus;
- stabilus ar kintantis;
- įsivaizduojamas;
- transcendentinis (esantis už pažinimo ribų);
- buities ar būties;
- dramatiškas, tragiškas;
- pinasi kelios laiko plotmės;
- ar pasakotojas – to laiko dalyvis?
- pasakotojas laiko distancijoje;
- kelių pasakojimų laiko požiūriu derinys.

VII. ERDVĖS ANALIZĖ

- vidinė;
- konkreti ar abstrakti;
- išsamiai atskleista ar tik užsimenama;
- panoraminė ar siaura;
- pasakotojas ar veiksmas erdvėje.

VIII. ŽVILGSNIS Į PROZOS KŪRINĮ AR IŠTRAUKĄ:

Ištraukos vieta kūrinyje (kontekstas).

Konkretūs vaizdai ar abstrakcija.

Ar nušviesta žmogaus būtis?

Detalės (aplinka, sielos virpesiai, dėmesys pokyčiams ir pan.)

Ypatingo vaizdo, minties blykstelėjimas.

Leksika: daiktiškoji, kasdienybė; poetiškoji (metaforos, metonimijos ir pan.); ekspresijos stichija.

Vaizdinis pasaulis.

Savita struktūra.

Pavadinimas. Ką jis sako?

Nuorodos į kultūrą, papročius, istoriją, mitologiją ar pan.

Semantiniai laukai, jų jungtis.

Potekstė.

XI. REKOMENDUOJAMAS KŪRINIO ANALIZĖS PLANAS:

1. Kūrinio kontekstas:

- autoriaus biografija, jo kūryba;
- epocha;
- kultūros ženklai;
- literatūros srovės, kryptys, žanrai.

2. Kūrinio išorinė sandara (struktūra, minčių organizavimo būdas):

- teksto segmentacija;
- teksto lūžiai (virsmas gamtoje, žmoguje ir pan.);
- pavadinimo sąsaja su visu kūrinio;
- pradžios ir pabaigos santykis;
- išorinis ir vidinis veiksmas;

- kūrinio vaizdai, jų kompozicija.

3. Kūrinio tema, idėja.

4. Kūrinyje keliamos, svarstomos problemos.

5. Laiko matmuo kūrinyje:

- pasakojimo ar išgyvenimo trukmė;
- pasakotojo situacija vaizduojamuose įvykiuose;
- stebėjimo rakursas (kampas);
- laiko trukmė (amžiaus, metų, paros, valandos ar akimirkos laikas);
- chronologiškas ar „sukeistas“ laikas;
- laiko prasmė kūrinio „audinyje“.

6. Erdvės matmuo kūrinyje:

- uždara / atvira;
- artima / tolima;
- svetima / sava;
- statiška (namai, kiemas ir pan.) / dinamiška (kelionė, išvyka, ...);
- sakralinė / kultūrinė / buitinė (bažnyčia, sodas, namų erdvė ir t. t.);
- personažo išbandymai, kliūtys, susidūrimai vienoje ar kitoje erdvėje.
- erdvės centras;
- pasaulio erdvė / žmogaus erdvė (veikla, mintys, emocijos, santykis su pasauliu).

7. Veiksmo atlikėjai (personažai):

- pasakotojas;
- pagrindinis veikėjas (protagonistas);

- šalutiniai veikėjai (pagalbininkai);
- priešininkas (antagonistas);
- autorius (kaukė).

8. Moralinės ir estetiškos vertybės:

- pastovios (amžinosios) ar laikinos;
- vertybių gradacija;
- bendruomenės papročiai.

9. Prozos kūrinio (ar ištraukos) stilistinės formos:

- pasakojimas (įvykis);
- aprašymas (vaizdas);
- samprotavimas (mintis).

DANUTĖS KALINAUSKAITĖS NOVELĖS / APSAKYMO „PACIFISTINIS“

ANALIZĖ IR INTERPRETACIJA 12 KLASĖJE

Naujojoje programoje Danutės Kalinauskaitės novelių / apsakymų knyga „Niekada nežinai“ rekomenduojama kaip pasirinktas šiuolaikinės prozos kūrinys. Nors filosofė Jūratė Baranova pastebi, kad ši knyga netaps kultine jaunimo knyga, nes ji kalbasi su tomis / tais, kurioms / kuriems jau per keturiasdešimt, vis dėlto joje kalbama ir apie kiekvienam žmogui jautrius dalykus, keliamos ir šiais laikais aktualios visuomenės ir žmogaus gyvenimo problemos.

Mokykloje galimi įvairūs rašytojos kūrybos aptarimo variantai: kai visi klasės mokiniai skaito ir analizuoja tą pačią / tas pačias noveles arba kai mokiniai individualiai arba dirbdami grupėmis savarankiškai skaito ir analizuoja pasirinktas skirtingas noveles, burdamiesi į skaitytojų grupes pagal pasirinktą kūrinį.

Toliau pateikiamos D. Kalinauskaitės novelės / apsakymo „Pacifistinis“ skaitymo gairės, kai mokiniai, dirbdami grupėmis, analizuoja kūrinį iš pasirinktos ar kelių skirtingų perspektyvų (sociokultūrinės, feministinės, intertekstinės), nes šis kūrinys, kaip ir visa D. Kalinauskaitės proza, daugiasluoksnis ir tirštas reikšmių. Kūrinyje veriasi pasakotojos ironiškai apmąstomos posovietinės Lietuvos socialinės realijos, kurių analizė yra ir labai gera galimybė diskutuoti apie šiuolaikinę visuomenę, suprasti žmogaus, atsidūrusio žiniasklaidos akiratyje, išgyvenimus ir jausenas, stebėti jo gyvenimo transformacijas, tyrinėti ir vertinti, kaip vaizduojamas naujienos kūrimas.

Ugdomos kompetencijos

Kultūrinė kompetencija. Kultūrinį išprusimą mokiniai ugdosi skaitydami, analizuodami ir interpretuodami šiuolaikinės lietuvių literatūros kūrinius, domėdamiesi šiuolaikinės literatūros ir kultūros aktualijomis ir jas savarankiškai vertindami; susipažįsta su šiuolaikinių literatūros kūrėjų biografijomis. Kultūrinę raišką mokiniai ugdosi praktiškai pritaikydami literatūros kritiko gebėjimus. Kultūrinį sąmoningumą mokiniai ugdosi, suprasdami ir vertindami literatūros kūriniuose vaizduojamus šiuolaikinės kultūros reiškinius, manipuliavimą, diskutuodami apie medijų kultūrą.

Pažinimo kompetencija. Dalyko žinias ir gebėjimus mokiniai ugdosi, skaitydami, nagrinėdami ir vertindami šiuolaikinės lietuvių literatūros kūrinius, tinkamai vartodami literatūros teorijos ir teksto analizės sąvokas ir terminus. Kritinį mąstymą mokiniai ugdosi, analizuodami literatūros kūriniuose vaizduojamus socialinius ir kultūros reiškinius, kritiškai vertina medijų kultūros patikimumą. Problemų sprendimo gebėjimus mokiniai ugdosi, kai įvairiuose pokalbiuose kelia aktualias problemas, svarsto, pritaria arba prieštarauja pateikdami argumentų, siūlo galimus problemų sprendimus. Mokėjimo mokytis gebėjimus mokiniai ugdosi, planuodami skaitymo veiklas, taikydami pasirinktus teksto analizės ir interpretacijos būdus.

Komunikavimo kompetencija. Pranešimo kūrimo gebėjimus mokiniai ugdosi, taisyklingai kalbėdami, žodžiu ir raštu analizuodami, interpretuodami kūrinį, samprotaudami apie kūrinyje vaizduojamus reiškinius, juos vertindami. Komunikacinės sąveikos gebėjimus mokiniai ugdosi dirbdami grupėmis, pasirinkdami taisyklingą ir tinkamą kalbinę raišką; kalbėdami apie skaitymo metu patirtus jausmus ir pažintas vertybes, pristatydami savo analizę ir interpretaciją.

Pilietiškumo kompetencija. Pilietinį tapatumą ir pilietinę galią mokiniai ugdosi, reikšdami mintis ir jausmus apie analizuojamą kūrinį sklandžiai, aiškiai, turtinga kalba; reikšdami argumentuotą asmeninį požiūrį į įvykius, reiškinius. Pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms mokiniai ugdosi, aptardami kūrinyje vaizduojamus jų pažeidimus, siūlydami galimus problemos sprendimus.

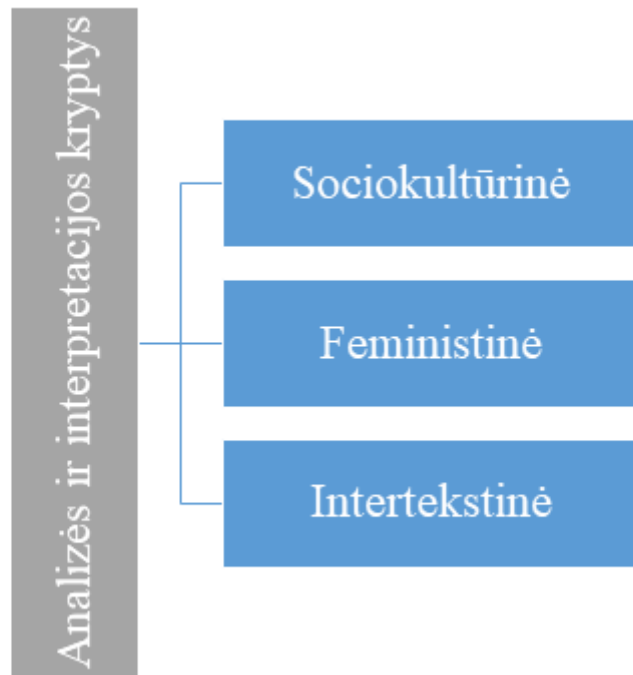
Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija. Empatiškumo, socialinio sąmoningumo ir teigiamų tarpusavio santykių kūrimo įgūdžius mokiniai ugdosi, kai mokosi apibūdinti kūrinyje vaizduojamų veikėjų emocijas ir savijautą skirtingose situacijose; lygina savo ir kitų požiūrius, supranta, kad vertybinės nuostatos skirtingose kultūrose gali būti skirtingos; analizuoja, kaip žmogaus elgesys veikia kitus žmones; pritaiko veiksmingo klausymosi įgūdžius kasdiniuose pokalbiuose, naudojasi pokalbio užmezgimo ir palaikymo strategijomis, kad suprastų kitų emocijas ir savijautą; net ir sunkioje situacijoje mokosi išlikti objektyvūs ir argumentuoti savo nuomonę.

Mokymo(si) veiklos

I. Kūrinio skaitymas ir pirminis aptarimas, analizės kryptių numatymas

Prieš mokiniams pradėdant dirbti grupėmis vertėtų skirti laiko jiems pasidalinti pirminiais išpūdžiais ir pastebėjimais perskaičius šį kūrinį. Šiame etape mokiniai galėtų savarankiškai kelti problemas, siūlyti aspektus, kuriais norėtų kūrinį nagrinėti. Remiantis mokinių pasiūlytais aspektais galima formuluoti grupėms užduotis arba pačiam mokytojui juos siūlyti. Toliau pateikiamos galimų analizės

krypčių (žr. diagramą) gairės, kurias mokytojas gali pasirinkti ir pritaikyti atsižvelgdamas į savo mokinių pasiekimus.

II. Kūrinio analizė dirbant grupėmis

Prieš skiriant užduotis mokiniams rekomenduojama glaustai ir suprantamai su jais aptarti, į ką reikėtų atkreipti dėmesį tekstą analizuojant ir interpretuojant iš pasirinktos perspektyvos. Aptariant galima pasiremti toliau pateiktais teoriniais teiginiais kaip orientyrais, juos perfrazuoti, jei reikia, mokiniams suprantamesne kalba, taip pat pasinaudoti nurodyta literatūra (nuorodomis).

2.1. Socialinė tikrovė ir žiniasklaida (sociokultūrinis skaitymas).

2.1.1. Pasirinkus šią skaitymo kryptį galima atkreipti mokinių dėmesį, kas rūpi sociokritikai:

- Sociokritika yra teksto skaitymas, atskleidžiantis, kas jame yra istoriška, socialu, ideologiška, kultūriška: juk tekstas be tikrovės neegzistuoja, nors tikrovė būtų egzistavusi ir be teksto [...].
- Kūrinys gali atsirasti ir „ką nors pasakyti apie pasaulį tik perteikdamas vietas, būtiną jo radimuisi, ypatybes, tik įpindamas į savo sakymą problemas, kurias iškelia jo sakymo socialinė įspauda“ (D. Maingueneau).

Sociokritika remiasi ir sociolingvistine sociolektų analize, kuri padeda išryškinti poleminių balsų sandūrą. Sociolektas – kalbinė skirtingų socialinių grupių pozicijų ir socioistorinių interesų išraiška tam tikra leksika.

- Kiekvienas diskursas išreiškia tam tikros grupės interesus. Tie diskursai sąveikauja tarp savęs vienas kitam pritardami, vienas kitą kritikuodami ar dar kaip nors vienas į kitą reaguodami.
- Taigi literatūros tekstas ne tiesiogiai „atspindi“ tikrovę, o intertekstiškai reaguoja į įvairius sociolektus ir juos kuriančius diskursus.

Parengta pagal:

D. Bergez ir kt. Literatūros analizės kūrybinių metodų pagrindai. Vilnius, 1998.

D. Maingueneau. Literatūros kūrinio kontekstas. Vilnius, 1998.

D. Satkauskytė. Tarp teksto ir konteksto: sociokritika kaip kompromisas / Colloquia, Nr. 31, prieiga per internetą http://www.llti.lt/failai/Colloquia31_internetui_Satkauskyte.pdf

2.1.2. Galimi analizės ir interpretacijos aspektai ir užduotys (I–II grupėms)

I gr. užduotis. Veikėjų gyvenama socialinė tikrovė ir santykis su ja:

- apibūdinkite istorinį laiką, kuriame gyvena ir kurį prisimena pasakotoja, aptarkite to meto socialinį kontekstą (kas ir kaip vaizduojama) remdamiesi istorijos žiniomis apie posovietinėje Lietuvoje vykusius socialinius procesus;
- palyginkite, kokioje socialinėje tikrovėje gyvena pasakotoja ir karo korespondentė Eleonora: kokia jų erdvės geografija, kaip jos ją mato, vertina, koks gyvenimas, jų supratimu, laikomas tikru, vertingu ir prasmingu, kur susikerta jų siekiai, interesai, požiūriai.

Galimos interpretavimo gairės

Erdvės geografija:

- pasakotojos dabarties gyvenama erdvė – lokali (Vilniaus turgus, ligoninė, namai, redakcija; priemiestis, Antano namai, gamta);
- karo korespondentės – globali (Lietuva, Prancūzija, Praha, Čėčėnija, Turkija).

Įvykiai ir požiūris į juos (lėtumas – greitis, intensyvumas; gilumas – paviršutiniškumas):

- pasakotojos stebima ir patiriama tikrovė (jautrus ir gilus kasdienybės grožio ir prasmės patyrimas, aplinkos kvapų, spalvų, garsų pojūtis ir jų refleksija, lėta ir rami, gyvenimo tėkmė; autoironija žvelgiant į įvykius turguje ir ligoninėje, redakcijoje; skausmingos artimųjų emigracijos): „Man patinka, kai nieko nevyksta – jokie įvykiai. Patinka paprasta kasdienybė. Ir kai joje kaip pro vandenį prasišviečia buvimo prasmė. Ir paslaptis...“ (p. 145);
- karo korespondentės stebima ir konstruojama tikrovė (rašymas beveik apie viską, svarbu tik tai, kas pikantiška, nekasdieniška, šokiruoja ar globalu – straipsniai apie vienuolių apatinius, kiaušiniene ant amžinosios ugnies, potvynis, interviu su darželinukais apie mirtį, karas Čėčėnijoje): „Privalo vykti vyksmas. Ir jis turi būti toks intensyvus (net jei jūsų gyvenimas beviltiškai pilkas ir nuobodus, kaip čia pasakojat), kad jame norėtusi dalyvauti. Veikti ir kitiems – mūsų laikraščio skaitytojams“ (p. 147).

II gr. užduotis

Naujienos kūrimas: tikrovės konstravimas ar klastojimas?

Paanalizuokite, kaip šiame kūrinyje vaizduojamas naujienos kūrimas:

- palyginkite pasakotojos, gydytojo ir karo žurnalistės (karo korespondentės) pateiktą informaciją;

- aptarkite būdus, kaip žurnalistė klausinėjo būsimo straipsnio heroję, įvertinkite jos darbo metodus;

- aptarkite, kokiais naujienos kūrimo reikalavimais vadovavosi žurnalistė (karo korespondentė), kaip vertinate jos darbo rezultatą: kaip tikrovės konstravimą ar jos klastojimą? (siūloma medžiaga: 1) *Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo metodinė medžiaga*“ (LT kalba). Skirtas mokytojams dirbantiems su 9-12 klasių mokiniais 1 temos medžiaga:

<https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/perziura/3871>; 2) G. Burauskas. Realybės konstravimas žiniasklaidoje ir tikroviškumo problema, <http://balsas.cc/realybes-konstravimas-ziniasklaidoje-ir-tikroviskumo-problema/>

- įvertinkite, kokiems šiandien galiojantiems Lietuvos Respublikos įstatymams nusižengė žurnalistė rinkdama ir pateikdama informaciją (remkitės Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymu (2006 m.), Lietuvos visuomenės informavimo etikos kodeksu (2016 m.). Siūloma remtis to paties nurodyto leidinio 5 temos medžiaga);

- pagrįskite, kad žurnalistė į pasakotojos gyvenimo istoriją žvelgia kaip į prekę, kaip vertinate tokį požiūrį;

- pasvarstykite, ar kūrinyje keliama tiesos problema žiniasklaidoje tebėra aktuali ir mūsų visuomenėje, ar šiuolaikinė žiniasklaida formuoja ar atspindi visuomenėje egzistuojančią vertybių hierarchiją.

2.2. Moterys ir karas, moterų paveikslai (feministinė perspektyva)

2.2.1. Pasirinkus šią skaitymo kryptį galima atkreipti mokinių dėmesį, kas rūpi feministinei literatūros kritikai:

Feministinė literatūrologija – moters patirtis, moteriškas rašymas, moteriškoji tradicija literatūroje.

Pagrindinės šiuolaikinės feministinės kritikos tyrinėjami klausimai:

- paveldai, įtakos ir / ar įvairių kartų moterų rašytojų kontrastai ir konfliktai;
- moterų rašytojų atsakas į socialinius ir politinius pokyčius;

- motinos ir dukros, motinos ir sūnūs;
- kaip rašytojos interpretuoja atskiras temas: laikas, atmintis, seksualumas, motinystė, išsimokslinimas ir asmeninė raida, moterų draugystė, santykiai su vyrais, vaikais ir šeimos nariais, moterų klausimai, liga, kančia ir mirtis, moterys ir darbas, moterys ir smurtas, moterys ir karas;
- moters kūnas, moterų psichologija ir dvasingumas;
- rasė, etniškumas, imigracija ir emigracija;
- kaip moterys vaizduoja vyrus ir vyriškumą.

Pagal S. Daugirdaitę (žr. XX amžiaus literatūros teorijos, Vilnius: VPU leidykla, 2006).

2.2.2. Galimi analizės ir interpretacijos aspektai ir užduotys (III–IV grupėms)

Moterys ir karas – viena iš feministinės kritikos tyrinėjamų temų, kuri šiame kūrinioje plėtojama žvelgiant iš pasakotojos, karo korespondentės / žurnalistės ir jos sukurtos herojės („tos moters“) perspektyvų.

III gr. užduotis. Moterys ir karas

Aptarkite kūrinio pavadinimo prasmę ir paaiškinkite, kaip jame plėtojama karo tema:

- apie kokį karą ir kaip kalba pasakotoja?
- koks karas yra žiniasklaidos sukurtos herojės („tos moters“) tikrovėje, kaip iškreipiama informacija, kodėl?
- kaip žiniasklaidos sukurtos herojės kariaujamas karas atsiliepė tikrajam pasakotojos gyvenimui, jos santykiams su artimais žmonėmis ir jų gyvenimams?
- kokią vertę karas turi karo korespondentei, ką ji apie jį mąsto, kaip į karą įtraukia savo straipsnio herojus?
- kokio vertinimo sulaukė šis žurnalistės straipsnis? kaip vertinate tokią jo sėkmę?

Galimos interpretacijos gairės: karo temos plėtojimas, transformavimas: iš pradžių minimas pasakotojos stebimas, patiriamas, ironizuojamas karas (banditų gaujų karai – buitinis konfliktas), vėliau pereinama prie žiniasklaidos sukurtos herojės („tos moters“) kariaujamo karo (suklastotos tikrovės), t. y. buitinis šeimyninis konfliktas žiniasklaidos transformuojamas į herojės karą su kriminaliniu pasauliu, kol galiausiai suklastota tikrovė paverčia pačios pasakotojos ir jai artimų žmonių kasdienybę karu, taip prarandama autentiška tapatybė, primetama suklastota, svetima.

Dviejų skirtingų kartų, profesijų moterų paveikslai kuriami iš pasakotojos, kuri yra drauge ir kūrinio veikėja, perspektyvos, tačiau kūrinyje girdimas ir autentiškas žurnalistės (karo korespondentės) balsas, todėl galima lyginti šias veikėjas, remiantis mokytojo siūlomais ar mokinių susiformuotais kriterijais, aptarti jų tarpusavio santykius, skatinant mokinius padiskutuoti ne tik apie moters vaidmenį, bet ir apie visuotines vertybes (žmogaus savivertę, pagarbą kitam, žmogaus teises ir laisves).

IV gr. užduotis. Moterų paveikslai

Išanalizuokite, kokie ir kaip kuriami pasakotojos ir žurnalistės (karo korespondentės) portretai, veikėjų tarpusavio santykiai:

- palyginkite pasakotoją ir žurnalistę (karo) korespondentę pagal savo suformuluotus ar siūlomus kriterijus (amžius, profesija, tikslai, vertybės, išorinis portretas, savęs matymas / pristatymas, charakterio savybės, jausmai, mąstymas, kalba), suformuluokite apibendrinančias išvadas;
- aptarkite, kaip žurnalistė daro poveikį savo pašnekovei: kaip manipuliuoja siekdama gauti reikiamą informaciją, kodėl jai pavyksta, kaip elgiasi, jaučiasi klausinėjama pasakotoja, kodėl jai nepavyksta atsispirti žurnalistės manipuliacijoms?
- kaip elgiasi pasakotoja, perskaičiusi tiesos neatitinkantį straipsnį? kaip vertinate jos laikyseną?
- aptarkite veiksmus, kurių šiandien galėtų imtis žmogus, siekdamas apginti savo ir artimųjų garbę ir orumą, teisę į privatų gyvenimą, jei žiniasklaidoje publikuojama tikrovės neatitinkanti informacija;
- V. Daujotytė, rašydama apie moterų emancipaciją, pastebi, kad kartais ji įgauna drastiškiausias „vyriškumo“ formas. Ar galima teigti, kad tai vaizduojama ir šiame kūrinyje? Pagrįskite.

2.3. Intertekstai kaip pasakotojos jausmų raiškos būdas

2.3.1. Šią skaitymo kryptį rekomenduojama siūlyti, jei mokiniai išprusę ir pajėgūs savarankiškai ar konsultuodamiesi su mokytoja atpažinti ir tyrinėti šiuos intertekstus. Sąvoka *intertekstualumas*

12 kl. mokiniams jau turėtų būti žinoma, toliau pateikiama keletas teorinių teiginių, kurie gali būti atramomis analizuojant intertekstus:

- Intertekstualumas pagal R. Barthes'ą ir J. Kristevą – visi tekstų dialogo pavidalai ir apraiškos. M. Bachtinas tai vadina teksto daugiabalsiškumu.
- Intertekstinė citata – bet kuris kito teksto elementas, reprezentuojantis tam tikrą tradiciją:

tiesioginė citata (žymima kabutėmis), kabutėmis nepažymėtos laisvos citatos (citatos perifrazės), perpasakojimai, aliuzijos, užuominos ir pan.; funkcinis stilistinis kodas, mitologinis vardas, epigrafas, net pati teksto struktūra.

· „Intertekstinių citatų atpažinimas sietinas ne tik su skaitytojo lūkesčiais, bet ir su kultūriniu tam tikro skaitytojo akiračiu: vienas sugebės atpažinti tam tikrą funkcinį stilistinį kodą kaip citatą [...], o kitas suvoks kodą kaip „supratimo figūrą“ be jokių užuominų į kitus tekstus, ir jo skaitymas pakryps kita linkme, formuodamas kitokią skaitymo strategiją bei kitokią prasmės lauką. Šis reiškinys padaro tekstą atvira forma, numatančia begalinį interpretacijų (skaitymų) kiekį“ (I. Melnikova).

Parengta pagal

I. Melnikova. Intertekstualumo teorija // XX amžiaus literatūros teorijos. Vilnius, 2006.

R. Marcinkevičienė. Žanro ribos ir paribiai. Vilnius, 2008, p. 72–73.

2.3.2. Galimi analizės ir interpretacijos aspektai ir užduotys (V grupei)

5 gr. užduotis. Intertekstai ir pasakotojos jausmų raiška

Raskite kūrinyje intertekstines literatūrines ir kitų tekstų citatas ir paaiškinkite jų reikšmes:

- kas su kuo gretinama?
- kokia pasakotojos jausena, požiūris į vaizduojamus dalykus išreiškiami intertekstinėmis citatomis?
- padiskutuokite, ar skaitytojui svarbu atpažinti intertekstus, kodėl?

Galimos interpretacijos gairės:

Intertekstinėmis citatomis pasakotoja išreiškia savo ironišką santykį su vaizduojama tikrove:

· *pasakotojos mintys ligoninėje*: „Nuo narkozės apsiblaususia sąmone suvokiau, kad iki operacijų, kol mane čia gabeno, turėjau – mažne 3 mm gyvybės, kaip anas rašytojas, šokęs parašiotu, – 3 sek. dangaus“ (p. 140, nuoroda į S. Parulskio romaną „Trys sekundės dangaus“, pabrėžiant trapią ribą tarp gyvenimo ir mirties);

· *pasakotojos mintys pakeliui į redakciją*: „Kai, lifte paspaudusi mygtuką, sienoje šalia veidrodžio perskaičiau užrašą SCHINDLER, mane persmelkė negera nuojauta. O kai pakilusi

į dvyliką aukštą išgirdau, kas su manimi bendraus, visai nutirpau“ (p. 142, aliuzija į Stiveno Spilbergo filmą „Šindlerio sąrašas“, lifto pavadinimo ir holokausto aukas gelbėjusio Šindlerio pavardės gretinimas atskleidžia ironišką neatitikimą tarp situacijos ir jos vertinimo, atskleidžia pasakotojos autoironiją);

- *pasakotojos refleksija kalbantis su žurnaliste*: „Albero Kamiu Svetimame žurnalistas taip ir sako arabą nušovusiam ir į teisiamųjų suolą pasodintam Merso: „Žinote, mes truputį išpūtėme jūsų bylą. Vasara – bergždžias metas laikraščiams. Tik jūsų ir to tėvažudžio bylos šio to vertos“ (p. 144, pabrėžiamas situacijos absurdiškumas, ironizuojamas žmogaus gyvybės nuvertinimas žiniasklaidoje, ji vertinga tiek, kiek tampa tik plataus vartojimo preke);

- *dalykiniai (administraciniai) raštai kaip intertekstai*: „Ir staiga atmintis šį tą išmetė – telekomo ne per seniausiai mama atsiųstą laišką, kurio turinys mane labai įskaudino: „Pone Anele Kryžanauskiene, dėl nesumokėtos skolos –17 LT 35 ct – esate įtraukiama į nepadavimų ir skolas vengiančių mokėti klientų sąrašą. Jau parengti ir dokumentai išieškoti iš jūsų skolą per teismą. Be to, jums gali tekti apmokėti bylinėjimosi išlaidas. Jūs dar galite suspėti...“

Bet tiems šūdžiams nerūpi, – nebesusivaldžiusi surikau žurnalistei, – kad mano mama jau treji metai – Viešpaties klientė!“ (p. 147, pasakotoja ironiškai pasišaipo iš socialinės tikrovės, kurioje gyvena, absurdiškumo).

III. Galimos kūrinio sąsajos su kitais literatūros kūriniais

Mokiniams galima skirti užduotį savarankiškai atrasti galimas D. Kalinauskaitės novelės / apsakymo sąsajas su kitais nagrinėtais literatūros kūriniais, jas detalizuoti ir pakomentuoti:

- Asmens laisvės problema (A. Kamiu, A. Škėma, J. Kunčinas)
- Gyvenimo absurdo patyrimas (A. Kamiu, A. Škėma, J. Kunčinas)
- Kasdienybės grožio ir prasmės pajautimas literatūroje (Šatrijos Ragana, M. Katiliškis, J. Vaičiūnaitė)
- Visuomenės moralinių / etinių vertybių kaita /krizė (J. Biliūnas, J. Savickis, J. Aputis, V. Vulf)
- Moterų vaidmenys visuomenėje (Žemaitė, Šatrijos Ragana, H. Ibsenas, V. Vulf, L. S. Černiauskaitė)

Literatūra (nuorodos) mokytoji

I. Suskaitmeninti D. Kalinauskaitės kūriniai, garso įrašai

1. D. Kalinauskaitės apsakymai „Namo“, „Pacifistinis“

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LI00/Danut%C4%97_Kalinauskait%C4%97._Niekada_ne%C5%BEinai.LI2700.pdf

2. Vakarų su knyga. Danutė Kalinauskaitė „Niekada nežinai“. Novelė „Daiktai“

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000184763/vakas-su-knyga-danute-kalinauskaite-niekada-nezinai-i-d>

3. Vakarų su knyga. Danutė Kalinauskaitė „Niekada nežinai“. Novelė „Išregistuoti vaiduoklį“

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000184818/vakas-su-knyga-danute-kalinauskaite-niekada-nezinai-ii-d>

II. Literatūra (nuorodos) apie Danutės Kalinauskaitės kūrybą, interviu su rašytoja

1. Danutė Kalinauskaitė

<https://rasytojai.lt/rasytojai/kalinauskaite-danute-2/>

<http://www.saltiniai.info/index/details/1525>

2. Eglė Lipeikaitė. D. Kalinauskaitė: premija ir kelias ant sparnų, ir prislegia

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LI00/Egl%C4%97_Lipeikait%C4%97._Interviu_su_Danute_Kalinauskaite.LI2700A.pdf

3. Renata Šerelytė. Būties kodai atminties tamsoje

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LI00/Renata_%C5%A0erelyt%C4%97._B%C5%ABties_kodai_atminties_tamsoje.LI2700B.pdf

4. Giedra Radvilavičiūtė. Stiliaus medžioklė, arba kodėl Danutė Kalinauskaitė niekada nebus tokia populiari kaip kitas „Baltų lankų“ autorius Haruki Murakami?

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LI00/Giedra_Radvilavi%C4%8Di%C5%ABt%C4%97._Stiliaus_med%C5%BEiokl%C4%97.LI2700C.pdf

5. Rima Pociūtė. Nebeegzistuojančių namų sunaikinimas: psichologinis tragizmas D. Kalinauskaitės kūryboje

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LI00/Rima_Poci%C5%ABt%C4%97._Nebeegzistuojan%C4%8Di%C5%B3_nam%C5%B3_sunaikinimas.LI2700D.pdf

6. D. Kalinauskaitė: gerą knygą išsitraukiu iš lentynos tada, kai nusėda baterijos

<https://www.lrt.lt/naujienos/tavo-lrt/15/129642/d-kalinauskaite-gera-knyga-issitraukiu-is-lentynos-tada-kai-nuseda-baterijos>

7. Prozininkė D. Kalinauskaitė: „Atsiranda noras rašyti nuogiau, negailestingiau“

<https://www.bernardinai.lt/prozininke-d-kalinauskaite-atsiranda-noras-rasyti-nuogiau-negailestingiau/>

<https://www.zurnalasmetai.lt/?p=16031>

8. Neringa Butnoriūtė. Sodrus tuštumos išgyvenimas

<https://www.bernardinai.lt/2017-01-01-sodrus-tustumos-isgyvendinimas/>

9. Jūratė Baranova. Gyvenimas po gyvenimo, pasak Danutės Kalinauskaitės (Danutė Kalinauskaitė. Niekada nežinai, 2008

<http://www.tekstai.lt/tekstai-apie-tekstus/102-k/3763-jurate-baranova-gyvenimas-po-gyvenimo-pasak-danutes-kalinauskaites>

10. Jolanta Vaskelienė. Kontekstų tipai ir sąveika (Danutės Kalinauskaitės „Niekada nežinai“) / Žmogus ir žodis, 2009, I

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367165221919/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

III. Televizijos ir radijo laidos, vaizdo įrašai

1. Radijo paskaitos. Kas užkeikė novelę? Diskusijoje dalyvauja Renata Šerelytė, Danutė Kalinauskaitė ir Daina Opolskaitė

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000076653/radijo-paskaitos-kas-uzkeike-novele>

2. Kalbantys tekstai. Susitikimas su rašytoja Danute Kalinauskaite

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013679343/kalbantys-tekstai-susitikimas-su-rasytoja-danute-kalinauskaite>

3. Literatūros akiračiai. Pokalbis su prozininke Danute Kalinauskaite apie naujausią jos novelių knygą „Skersvėjų namai“

https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1012321284/literaturos_akiraciai_2015_11_29_17_03

4. Literatūros pamoka su rašytoja Danute Kalinauskaite

<https://www.youtube.com/watch?v=gYJ9xyIBh2A>

5. Virtualus pokalbis „Literatūros kūrinio kelionė į kino juostą“ su rašytoja Danute Kalinauskaite ir kino režisierė Laura Tamošiūnaite

https://www.youtube.com/watch?v=T0_4ol6NTng

6. Rašytoja Danutė Kalinauskaitė radijo laidoje „Literatūros akiračiai“ kalba apie savo knygą „Skersvėjų namai“, I–II d.

<https://www.youtube.com/watch?v=2-08faqJsSE>

<https://www.youtube.com/watch?v=dGp68KRCWIs>

7. Apie novelių rinkinį „Skersvėjų namai“ – su knygos autore D. Kalinauskaite

<https://www.ziniuradijas.lt/laidos/kai-knygos-prabyla/apie-noveliu-rinkini-skersveju-namai-su-knygos-autore-d-kalinauskaite?video=1>

Skaitmeninės mokymo priemonės

Šiame skyriuje pateikiamos skaitmeninės mokymo priemonės, esančios atvirose prieigose ir būsiančios naudingos ugdymo procese tiek mokytojams, tiek mokiniams: chrestomatijos, žodynai, duomenynai ir pan.

Eil. nr.	Pavadinimas	Anotacija	Nuoroda
1.	Interaktyvi lietuvių kalbos, literatūros (kultūros) ir Lietuvos istorijos mokymosi šaltinių duomenų bazė „Šaltiniai“	Aktualizuojami ir susiejami kalbos, literatūros ir Lietuvos istorijos mokymosi šaltiniai; sudaromos galimybės giliau domėtis konkrečiomis temomis.	www.saltiniai.info
2.	XX a. lietuvių literatūros chrestomatija	Chrestomatijoje pateikiama XX a. lietuvių literatūros panorama. Pristatomi iškiliausių XX a. lietuvių autorių kūrybos tekstai (ar jų ištraukos), aprėpiantys 1904–1989 m.	http://www.esparama.lt/es_parama_p_letra/failai/ESFproduktai/2014_Lietuviu_literaturos_chrestomatija_ok.pdf

3.	Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11–12 klasei	Chrestomatija apima laikotarpį nuo Renesanso iki 2012 m. Pabaigoje pateikta laiko juosta, apimanti lietuvių literatūros ir kultūros, Vakarų Europos literatūros ir kultūros, Lietuvos istorijos, Vakarų Europos ir pasaulio istorijos svarbiausius momentus.	Švietimo portalas (ugdome.lt)
4.	Skaitmeninė mokymo priemonė lietuvių kalbai ir literatūrai 11-12	Ši skaitmeninė mokymo priemonė skirta ir papildomam darbui 11–12 klasėse lietuvių kalbos ir literatūros pamokose, ir savarankiškam darbui. Ją sudaro kalbai ir literatūrai skirtos temos.	https://smp2014lt.ugdome.lt/11-12
5.	Šiuolaikinės lietuvių literatūros tekstai	Svetainėje daug naudingos medžiagos: tekstai, vaizdo ir garso medžiaga, „Metų“ 2004-2016 m. archyvas ir kt. Čia yra ir verstos literatūros ištraukų.	http://www.tekstai.lt/
6.	Lietuvių klasikinės literatūros antologija	Kūriniai pateikiami <i>pdf</i> , <i>epub</i> , <i>mobi</i> formatais.	http://antologija.lt/texts
7.	Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos svetainė	Virtualios parodos, projektai, susitikimai, duomenų bazės ir kt.	https://lnb.lt/

8.	Skaitmeninio kultūros paveldo turinys	Senosios ir naujosios lietuvių klasikos kūriniai (tekstai ir garso įrašai).	Pagrindinis epaveldas.lt Literatūriniai garso įrašai epaveldas.lt Šiuolaikinės lietuvių literatūros klasikos kūriniai epaveldas.lt
9.	LRT audioteka. Laidos „Vakaras su knyga“	Audioteka vis pasipildo naujais kūriniais. Kūriniai įgarsinami dalimis, kad klausytojui būtų patogiau išklausyti.	https://www.lrt.lt/mediateka/audio/vakaras-su-knyga
10.	Gutenbergio projektas	Pasaulinė skaitmeninė biblioteka	Bookshelf Project Gutenberg
11.	Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos svetainė	Virtualios parodos, projektai, susitikimai, duomenų bazės ir kt.	https://lnb.lt/
12.	Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų sąjunga	Lietuvių kalbos mokytojams skirta dalijimosi patirtimi svetainė.	https://lklms.lt/
13.	Lituanistų miestelis	Lietuvių kalbos mokytojams skirta dalijimosi patirtimi svetainė.	https://kalbam.lt/

14.	Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema „E. kalba“	Įvairių kalbos sričių lietuvių kalbos vienakalbiai ir dvikalbiai žodynai.	https://ekalba.lt/
15.	Valstybinės lietuvių kalbos komisijos puslapis	Rašybos, skyrybos, tarties ir kirčiavimo, kalbos vartojimo aktualūs klausimai ir dokumentai.	https://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos
16.	Valstybinės lietuvių kalbos komisijos kalbos konsultacijų bankas	Tai leksikos, gramatikos, skyrybos, rašybos ir kt. patarimų kalbos klausimais bazė.	http://www.vlkk.lt/konsultacijos
17.	Žodžių formų žodynas	Lietuvių kalbos žodžių formų žodynas (lietuvių kalbos gramatikos žodynas arba morfologinis žodynas).	Raštija.lt (xn--ratija-ckb.lt) Žodžių formų žodynas - morfologija.lt (lietuviuzodynas.lt)
18.	Švietimo portalo skaitmeninių priemonių saugykla	Nuolat atnaujinama skaitmeninių priemonių duomenų bazė	Švietimo portalas Bendrasis ugdymas (emokykla.lt)
19.	Skaitmeninių mokymo priemonių naudojimo ugdyme metodika	Čia pateikta ir pamokų medžiaga, įsivertinimo užduotys pagal pasiekimų lygius.	Lietuvių kalba SMP metodika (ugdome.lt)

20.	Lietuvos muziejų portalas	Skelbiama informacija apie beveik visus Lietuvoje veikiančius muziejus. Veikia muziejų paieška pagal muziejaus pavaldumą, rinkinių rūšį, vietą, abėcėlę.	https://muziejai.lt/Index.lt.asp
21.	Mokytojo televizija	Įvairi vaizdo medžiaga: susitikimai, pristatymai, tinklalaidės, pamokų medžiaga.	Mokytojo TV: lietuvių kalba paieškos rezultatai (emokykla.lt)

Literatūros ir šaltinių sąrašas

Šiame skyriuje pateikiamas papildomos literatūros ir šaltinių sąrašas mokytojams, trumpai anotuojant svarbiausias pateiktas pozicijas.

1. Avantekstas. Lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas:
<http://www.avantekstas.flf.vu.lt/lt/>
2. Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos svetainė. Virtualios parodos, projektai, susitikimai, duomenų bazės ir kt.: <https://lnb.lt/>
3. Lietuvos vietovardžių geoinformacinė duomenų bazė. Bazė yra tinkamas šaltinis tiriamiesiems darbams. Visų geografinių objektų vardai pateikiami nurodant giminę, skaičių, kirčiuotę, kilmę ir jos aiškinimą, darybą ir jos aiškinimą. Galima paieška pagal giminę, skaičių, kirčiuotę, kilmę, kilmės šaltinį, darybą. Kirčiuojamos visų linksnių formos.
<http://lvvgdb.lki.lt/vietovardziai/Default.aspx?pid=1>
4. Tekstynai. Medžiagos paieška ir idėjos tiriamiesiems mokinių darbams, temoms formuluoti.
<https://klc.vdu.lt/tekstynai/>
5. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. Mokyklinė lituanistika Informacija, renginiai, vadovėliai mokyklai ir kt.: <http://www.lti.lt/lt/mokykline-lituanistika/>
6. Lietuvių kalbos plėtros skaitmeninėje terpėje 2021–2027 m. Gairės Mokytojui. Tinka nagrinėjant temą Kalba ir informacinės technologijos. Apie lietuvių kalbos plėtrą skaitmeninėje terpėje ir kalbos technologijų pažangą: <http://www.vlkk.lt/kalbos-politika/lietuviu-kalbos-pletros-informacinese-technologijose-gaires/lietuviu-kalbos-pletros-skaitmenineje-terpeje-2021-2027-m-gaires>
7. Zita Nauckūnaitė. Argumentavimas: didaktiniai aspektai. Metodinė priemonė. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2020. <http://lki.lt/wp-content/uploads/2020/06/Zita-Nauckunaite.-Argumentavimas.-Didaktiniai-aspektai.pdf>
8. Gabija Bankauskaitė. Oratorystės menas. Mokomoji knyga. – Vilniaus universiteto leidykla, 2020. https://www.vu.lt/leidyba/images/eknygos/Oratorystes_menas_2020.pdf
9. Marcinkevičienė, Rūta. Akademinės recenzijos retorika. – Filologija, 2002, Nr. 7, p. 22–26. Pateikta medžiaga tinka mokslinio stiliaus bei recenzijos žanro analizei, mokinių tiriamųjų ir

kitų darbų recenzavimui mokytį. Analizuojama, kaip tekstas kuriamas iš pusiau ar visai gatavų frazių ir kaip sustabarėjusios frazės struktūruoja tekstą.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367184191858/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

10. Pajojienė, Daiva. Analoginio mąstymo struktūra ir funkcijos tradicinės esė tekstuose. *Filologija*, 2004, Nr. 9, p. 35–41. Pateikta medžiaga tinka mokant rašyti rašinį. Analoginio mąstymo rezultatas yra stiliaus figūros, kuriomis perteikiamas subjektyvus autoriaus požiūris į apmąstomus dalykus. Analizuojamų esė turinį sudaro literatūros mokslo problemų sprendimas, kritika ir filosofija.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367184583512/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

11. Župerka, Kazimieras. Reklamos teksto analizė: pragmatinės lingvistikos ir stilistikos sąveika. *Filologija*, 2004, Nr. 9, p. 55–59. Pateikta medžiaga tinka supažindinti mokinius su reklamos stilistika ir teksto komponavimo ypatumais.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367184586415/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

12. Smetonienė, Irena. Reklamos tekstų kompozicija. *Kalbotyra*, 2000, t. 48 (1)-49 (1), p. 111–121.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367161761432/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

13. Marcinkevičienė, Rūta. Spaudos žanrų tipologija: vakarietiškoji patirtis. – *Darbai ir dienos*, 2004, t. 38, p. 191–234.

Mokytojai. Remiantis trinare žanrinių veiksmų schema: paskirtis – forma – turinys, siekiama nustatyti, kas telpa į žanro sąvoką, o kas lieka už jos ribų.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367183809229/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

14. Župerka, Kazimieras. Bendrinė kalba ir funkciniai stiliai. – *Kalbos kultūra*, 2005, Nr. 78, p. 56–66.

Mokytojai. Autorius siekia aiškiau išskirti tradiciškai pripažįstamų funkcinų stilių postilius, tarpstilines kalbos atmainas, polistilistinius žanrus ir pan.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367154694891/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

15. Ryklienė, Asta. Bendravimas internetu: kalbėjimas rašant. – *Darbai ir dienos*, 2000, t. 24, p. 99–107. Pateikta medžiaga tinka siekiant aptarti lietuvių kalbos elektroninio diskurso požymius– neparengtumą, spontaniškumą, elipsę, inversiją, perteklių, neoficialiąją leksiką, įvairius trumpinius.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367182706958/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

16. Macienė, Jurgita. Studentų dalykinių laiškų funkcijos. – *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 2018, Nr. 14, p. 20–27.

Mokytojai. Analizuojami elektroniniai laiškai išreiškia visas šešias kalbos (šnekos akto) funkcijas: referentinę, fatinę, konatyvinę, ekspresinę, metakalbinę ir poetinę. Aptariami dalykiniai laiškas keliami formos ir turinio raiškos reikalavimai.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2018~1568353739203/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

17. Nevinskaitė, Laima. Trumpųjų žinučių rašybos bruožai. – Kalbos kultūra, 2010, Nr. 83, p. 275-296.
- Mokytojai.** Aptariamoms SMS žinučių funkcijoms ir rašyba. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367175460531/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
18. Rykliienė, Asta. Rašytinės lietuvių kalbos ir elektroninio diskurso palyginimas: (dažniausi žodžiai ir žodžių formos bei prasminės žodžių formos). – Kalbotyra, 2001, t. 50 (1), p. 103–117.
- Mokytojai.** Bendraujant internetu vartojama kalba gerokai skiriasi nuo rašytinės kalbos ir turi ypatybių, artinančių ją prie sakytinės kalbos atmainos. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367161887082/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
19. Nauckūnaitė, Zita. Loginiai ir lingvistiniai sakytinės ir rašytinės raiškos skirtumai. – Žmogus ir žodis, 2003, t. 1, p. 78–83.
- Mokytojai.** Tinka mokant viešojo kalbėjimo. Lingvistiniai sakytinės ir rašytinės raiškos skyrimo kriterijai: teksto struktūra, sąvokinės leksikos tankis ir gramatinis kondensavimas. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367159678737/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
20. Macienė, Jurgita. Deminutyvų seka ir funkcionavimas tekste. – Acta linguistica Lithuanica, 2002, t. 46, p. 59–71.
- Mokytojai.** Tekste deminutyviniai vediniai atlieka keturias funkcijas: tikslinamąją, vertinamąją, estetinę ir teksto siejamąją. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367164513338/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
21. Macienė, Jurgita. Deminutyvų vaidmuo stiliaus figūrose. – Acta humanitarica universitatis Saulensis, 2006, t. 1, p. 88–98.
- Mokytojai.** Deminutyvai vartojami sudaryti stiliaus figūroms, kuriose: 1) deminutyvas yra kaip reikšminė ašis (litotė, hiperbolė, ironija, laipsniavimas); 2) deminutyvas svarbesnis už nedeminutyvinį daiktavardį (palyginimas, metafora, įsmeninimas, perifrazė, sintaksinis paralelizmas, antitezė, korekcija, diafora); 3) deminutyvo ir nedeminutyvo reikšmė yra tolygi (metonimija, pleonazmas, stilistinė inversija, kartojimas, išvardijimas, retorinės figūros, darybinės figūros). <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367154000179/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
22. Biržietienė, Skirmantė & Gabrėnaitė, Eglė. Eristinis argumentavimas reklamoje. – Respectus philologicus, 2014, Nr. 26 (31), p. 190–202.
- Mokytojai.** Euristinis samprotavimas – toks samprotavimas, kai galimai neteisingam teiginiui suteikiama teisingumo regimybė. Eristinius argumentus privalu išmanyti, kad galėtume identifikuoti ir demaskuoti melagingus teiginius ir neetiškus poveikio būdus – falsifikaciją, difamaciją, išžulumą, grasinimą. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1481794329494/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
23. Koženiauskiene, Regina. Intertekstualumas: referencija, tariamas dialogas ir kitos stilistinės raiškos formos. – Lietuvių kalba, 2007, 1, 1 pdf (8 pp.).
- Mokytojai.** Tiriama intertekstualumo reiškinių, jų formos ir stilistinės funkcijos V. Kudirkos tekstuose (tiesioginis citavimas, netiesioginis citavimas, atnaujintoji frazeologija, tariamas dialogas,

referencija; tautosakos citatos, Šventojo rašto referencija, antikos autorių tekstų fragmentai, gausūs svetimos kalbos žodžiai ir pasakymai). Pritaikęs posakį Lietuvos realijoms, autorius tekstą daro stilistiškai gyvą – patrauklų, šmaikštų, dažnai ironišką ar net sarkastišką.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367173829070/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

24. Smetonienė, Irena. Intertekstualumo formos reklamoje. – Kalbos kultūra, 2013, Nr. 86, p. 167–178.

Mokytojai. Aptariama, kaip įvairios intertekstualumo rūšys padeda reklamos kūrėjui paveikti adresato protą ir jausmus. Skirtingų stilių tekstų komponavimas toje pačioje reklamoje yra tik reklamai būdinga intertekstualumo forma.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2014~1453823683999/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

25. Zaikauskienė, Dalia. „Nauji metai - nauji lapai“: šiuolaikinės patarlių raidos tendencijos. – Tautosakos darbai, 2004, Nr. 28, p. 127–136.

Mokytojai. Aptariami šiuolaikiniai lietuvių tradicinių patarlių perdirbiniai – antipatarlės, nustatomos jų esminės ypatybės, struktūriniai kūrimo modeliai ir funkcionavimo sferos.

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367179221051/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

26. Gibavičienė, Gabrielė. Kelionės retorika: persvajijos instrumentai lietuvių kelionių literatūroje. – Respectus philologicus, 2018, Nr. 33 (38), p. 133–143.

Mokytojai. Kelionės retorika – tai mąstymo ir kalbėjimo formulavimo būdas, kuriuo keliautojas adresatui perteikia savo pasaulio suvokimą. Kelionių aprašymų autoriai išryškina pamatines vertybes: tikėjimą, sveikatą, šeimą, meilę ir bendravimą, tarpusavio supratimą. Analizuojamos savo laiku populiariausios kelionių knygos: M. K. Radvilos Našlaitėlio „Kelionė į Jeruzalę“ (1601), M. Šalčiaus „Svečiuose pas 40 tautų“ (1935–1936), J. V. Tūro „Sapnuoju, kad einu“ (2014).

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2018~1573076221731/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

27. Čepaitienė, Giedrė. Laiškas: monologo ir dialogo santykis. – Filologija, 2010, Nr. 15, p. 5–13.

Mokytojai. Laiškas – monologinis tekstas savo prigimtimi, bet jo turinys ir kalbinė raiška artimesni dialogui, nes laiškas 1) visada turi konkretų adresatą; 2) orientuotas į adresato tekstą (kaip atsakas arba kaip replika, provokuojanti atsakymą); 3) turi į adresatą orientuotų kalbinės raiškos priemonių (kreipiniai, atsisveikinimo žodžiai, įvairūs adresato įvardijimai, antrojo asmens įvardžių ar juos nurodančių veiksmažodžių formų vartoseną ir kt.).

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367173481529/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

28. Biržietienė, Skirmantė. Lietuviškos socialinės reklamos retorika: įtikinimo būdai. – Respectus philologicus, 2012, Nr. 22 (27), p. 144–155.

Mokytojai. Nagrinėjama lietuviškų socialinių reklamų argumentacija (akcijų „Vaikystė be smurto“, „Augink atsakingai“, „Smurtas prieš moteris“ reklaminių kampanijų pavyzdžiai).

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187539477/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

29. Gabrėnaitė, Eglė. Retorinės poreikių "topikos" raiška reklamos diskurse. – Žmogus kalbos erdvėje, 2010, Nr. 6, p. 426–431.

Mokytoji. Reklama disponuoja gausiais retorinės persvaizijos instrumentų ištekliais. Vieni iš jų – universalūs argumentacijos kodai, vadinamieji topai. Topai pripažįstami teisingais ir nereikalauja papildomų įrodymų, todėl jais paremtas konkretus įrodymas taip pat laikomas teisingu. Pagrindinė topų funkcija — įteigti adresatui, esą reklamos objektas atitinka jo poreikius. Analizuojama, kaip reklama siekia atverti „potencialių vartotojų jausmus ir valią“, tapdama vertybių ir prasmės formavimo praktika.

[https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-](https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1486668427757/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

[0001:J.04~2010~1486668427757/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content](https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1486668427757/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

30. Župerka, Kazimieras Romualdas. Tekstas etinės stilistikos požiūriu. – Žmogus ir žodis, 2005, t. 1, p. 25–28.

[https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-](https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367153622685/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

[0001:J.04~2005~1367153622685/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content](https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367153622685/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

Užduočių ir mokinių darbų, iliustruojančių pasiekimų lygius, pavyzdžiai

SKAITYMO IR TEKSTO SUPRATIMO PASIEKIMUS ILIUSTRUOJANTYS PAVYZDŽIAI

Užduotis. Prisiminkite Jono Biliūno kūrinį „Liūdna pasaka“ ir atidžiai perskaitę jo ištrauką atlikite jums skirtas užduotis.

1. Namas, kuriame – tik ką atvažiavęs – apsigyvenau, stovėjo pačiam miške. Gražus vasarinis namas. Aplink jį kvepiančios pušys ir eglės atakaitoj snaudė, už kelių žingsnių vėsi upė plaukė... Čia, sveikatos ieškodamas, pažadėjau visą vasarą išbūti...

2. Antrą dieną išėjau oran, kur jau laukė manęs pastatyta po pušimis gulimoji kėdė, ir, sunkiai alsuodamas, atsiguliau... Privargau... tik kvapą begalėjau atgauti... Bet tuoju... palaukėk!.. Jau lengviau... jau visai lengva kvėpuoti... O, kaip gera!.. Nežinau, ar gali kas taip jausti pušyno kvapą, kaip džiovininkas. Gal tik vienas artojas, po sunkaus kasdieninio darbo kietan patalan guldamas, tokį pat jausmą turi... Nors buvau išsinešęs knygą ir ketinau jau skaityti, bet pamečiau ją ant žemės, išsitempiau visas ir kaip mažas vaikas lepinaus, tuo kvapu alsuodamas. Ėmė noras suimti gniaužtan visą tą pakvipusį orą ir, pravėrus savo krūtinę, vienu rėžtu sugrūsti jį plaučiuosna: pasotinti juos, alkanus, to oro ištroškusius. Bet buvau toksai silpnas, tos galios neturėjau... Gulėjau aukštiekninkas ir gėriau tą kvapą, gėriau. Akimis klajojau po medžių viršūnes: žiūrėjau, kaip „pušin iš pušies voverytė liuoksi“, klausiaus, kaip tarp šakelių nematomi paukščiai čėža ir įvairiais balseliais gieda. Ir taip ramu, taip gera rados. Nors negalėjau savo kojomis naudotis, negalėjau po kalnelius laiptoti, po klonius lakstyti, negalėjau šūkauti ir dainuoti, kaip tat tik moka žmogus, miškan įėjęs, tačiau buvau dėkingas sutvėtojai ir už tat, kad dar turėjau sveikas akis ir gerą ausį. Juk tūlas ir to tiek neturėjo...

3. Iš vasarinių namų susirinko netoli manęs gražiai apsitaęs vyrai ir moterys, jaunimas ir vaikai, – visi linksmi ir laimingi. Vieni ėmė žaisti, kiti apsėdo dailų dirvonėlį, tretį išsisklaidė po mišką – juokaudami ir dainuodami. Visi šitie miesto gyventojai, dėl poilsio ir įvairumų tame miške susirinkusieji, buvo kaip iš pasakos išėję: gražios, šviesiais rūbais pasipuošusios moterys mirgėjo tarp medžių kaip sužydę žolynai daržely. Į jas žiūrint, regėjos, kad nėra pasaulio vargų ir ašarų, nelaimės ir bado, o jeigu ir yra, tai ne čia, bet ten, toli už miško, iš kur aidas neateina. Į jas žiūrėdamas, norėjau nors valandėlę užmiršti ir savo ligą, ir tą, kas už to miško dėjos; norėjau tikėti, kad čia niekur mažiausio nelaimės šešėlio neišvysiu...

4. Tik staiga kažin koks ypatingas, niekados dar negirdėtas balsas man ausyse sudejavo. Sudejavo kaip senatvės skundas, nelaimių atbalsis. Taip dejuoti galėjo tik žmogus senas, labai senas ir labai nelaimingas. Tam garsui nėra raidžių: jo negalima žodžiu išreikšti,

– galima tik jausti... Atsigrėžiau nustebęs: žiūrėjau ir laukiau... Iš už namo kertės išlindo sena, aukšta moteriškė. Ėjo jina tiesiai į mane, lazdele pasirimsčiuodama ir dejuodama. Ją pamatęs, greitai nosisukau. Bet pajutau, kad jina jau prie manęs: stovi tiesiai į mane savo baisias akis įbedus. Neišturėjau: sudrebėjau ir atsigrėžiau. Pamačiau tas jos akis. Ne, tai ne akys. Tai buvo du taškai, klaikūs, be gyvybės. Tokį įspūdį, kaip tos jos akys, gali žmogui padaryti tik užgesusios žvaigždės, iš arti matomos. Taip, tai buvo užgesusios žvaigždės. Tik tos žvaigždės dar matė: jos tiesiai į mane žiūrėjo:

– Ko tamsta nori? – dusliu balsu paklausiau, visas krūptelėjęs.

Nieko neatsakė: ar negirdėjo, ar gal nesuprato. Tik, įbedus savo klaikias akis, žiūrėjo į mane.

5. Nežinojau, kas daryti: buvo ir nesmagu, ir gėda. Krepšio su savim neturėjo: nežinojau, ar jina ubagė. Suradau kišenėj du skatiku ir atsikėlęs įspraudžiau jai rankon. Nejuto... Du skatikai nulėkė iš rankos žemėn, o jina, nei karto nemirktelėjus, žiūrėjo į mane. Krūtinėj pajutau šaltą sopulį. Neturėjau kur dėtis...

6. Staiga moteriškė atsigrėžė visa kiton pusėn ir išvydo ant dirvonėlio žmones. Sudejavo, o jos lūpos ėmė krutėti. Išgirdau, kaip sunkiai, tyliai prakalbėjo:

– Kiek ponų... kokie jie visi gražūs...

Staiga vėl įbedė į mane akis ir paklausė:

– Ar nežinai tamsta, kur mano Petriukas?..

7. Įbedus akis, pastovėjo... Paskum, tartum atsakymo nesulaukusi, nuėjo takeliu dejuodama... Ant dirvonėlio, ją išvydę, visi nutilo. Tartum giltinė pro šalį pralėkė. Ir jie kaip ir aš mėgino išsibodėti nuo jos skatikais. Bet tie skatikai mažai, matyt, tai moteriškei rūpėjo. Pastovėjusi, kiek jina pati norėjo, išnyko iš visų mūsų akių kaip klaikus „memento mori“...

635 žodžiai

Eil. nr.	Klausimas	Pasiekimas	Lygis
1.	Kokio žanro kūrinys yra „Liūdna pasaka“? (1 taškas) • Novelė • Romanas • Apysaka • Tragedija	Nurodo kūrinio žanrą.	Slenkstinis
2.	Kokie istoriniai įvykiai minimi „Liūdnoje pasakoje“? (1 taškas) • 1863–1864 metų sukilimas • Spaudos uždraudimas • Napoleono žygis per Lietuvą į Rusiją • Lietuvių kovos su bolševikais XX a. I pusėje	Žino rašytojo kūrybos istorinį kontekstą (kultūros epochą / literatūros srovę, su kuria siejama jo kūryba).	Slenkstinis

3.	Pasirinkite teiginį, kuris tinka šio kūrinio pasakotojui apibūdinti. (1 taškas) • Subjektyvus pasakotojas yra ir kūrinio veikėjas, subtiliai išgyvenantis vaizduojamus įvykius. • Subjektyvus pasakotojas yra istorinių įvykių liudininkas, todėl kūrinys atskleidžiamas jo santykis su istorija. • Visažinis pasakotojas stebi įvykius iš šalies, atskleisdamas aiškią savo vertybių sistemą. • Objektvus pasakotojas nedalyvauja istorijoje ir tai leidžia pačiam skaitytojui vertinti įvykius ir veikėjus.	Atpažįsta prozos kūrinio pasakotojo tipą.	Patenkinamas																					
4.	Kokią reikšmę turi ištraukoje išryškinta pasakotojo fizinė būklė? Pažymėkite atsakymui tinkamus ir netinkamus teiginius. (2 taškai) <table><tr><th>Pasakotojo fizinės būklės reikšmė</th><th>Tinkamas teiginys</th><th>Netinkamas teiginys</th></tr><tr><td>Sunki liga pasakotoją suartina su pagrindine kūrinio veikėja.</td><td></td><td></td></tr><tr><td>Apie savo ligą kalbantis pasakotojas siekia aplinkinių užuojautos.</td><td></td><td></td></tr><tr><td>Sergančio žmogaus jautrumas yra paskata pamatyti ir kito žmogaus kančią.</td><td></td><td></td></tr><tr><td>Sergantis žmogus linkęs išsikalbėti, dėl to jam svarbu papasakoti apie save.</td><td></td><td></td></tr><tr><td>Pasakotojo liga tampa užuomina apie būsimą nelaimingą istoriją.</td><td></td><td></td></tr><tr><td>Intymus pasakotojo</td><td></td><td></td></tr></table>	Pasakotojo fizinės būklės reikšmė	Tinkamas teiginys	Netinkamas teiginys	Sunki liga pasakotoją suartina su pagrindine kūrinio veikėja.			Apie savo ligą kalbantis pasakotojas siekia aplinkinių užuojautos.			Sergančio žmogaus jautrumas yra paskata pamatyti ir kito žmogaus kančią.			Sergantis žmogus linkęs išsikalbėti, dėl to jam svarbu papasakoti apie save.			Pasakotojo liga tampa užuomina apie būsimą nelaimingą istoriją.			Intymus pasakotojo			Analizuoja pasakotojo / veikėjo raišką ir poveikį pasakojimui).	1 taškas – patenkinamas, 2 taškai – aukštesnysis
Pasakotojo fizinės būklės reikšmė	Tinkamas teiginys	Netinkamas teiginys																						
Sunki liga pasakotoją suartina su pagrindine kūrinio veikėja.																								
Apie savo ligą kalbantis pasakotojas siekia aplinkinių užuojautos.																								
Sergančio žmogaus jautrumas yra paskata pamatyti ir kito žmogaus kančią.																								
Sergantis žmogus linkęs išsikalbėti, dėl to jam svarbu papasakoti apie save.																								
Pasakotojo liga tampa užuomina apie būsimą nelaimingą istoriją.																								
Intymus pasakotojo																								

	atsivėrimas reiškia, kad jis nenori sielvarto slėpti nuo aplinkinių.														
5.	Atidžiai perskaitykite 2-ą teksto dalį ir pažymėkite teiginius, kurie tinka pasakotojo vidinėms reakcijoms į gamtos vaizdus nusakyti. (2 taškai) - Gamta pasakotojui tampa kūrybinio įkvėpimo šaltiniu. - Gamta pasakotojui padeda jausti nerūpestingą atostogų nuotaiką. - Gamta atveria pasakotojo jautrumą aplinkos grožiui. - Gamta pasakotojui tampa Dievo tvarkos įrodymu. - Gamtos grožis išryškina skaudžius pasakotojo išgyvenimus. - Gamta paskatina pasakotoją apmąstyti savo likimą.	Analizuoja pasakotojo / veikėjo išgyvenimus.	1 taškas – patenkinamas, 2 taškai – aukštesnysis												
6.1.	Iš 3-ios ir 4-os teksto dalies nukopijuokite moters ir vasarotojų skirtybes nusakančius žodžius. (2 taškai) <table><tr><td>Kriterijai</td><td>Vasarotojai</td><td>Moteriškė</td></tr><tr><td>amžius</td><td></td><td></td></tr><tr><td>būsena</td><td></td><td></td></tr><tr><td>elgesys</td><td></td><td></td></tr></table>	Kriterijai	Vasarotojai	Moteriškė	amžius			būsena			elgesys			Randa kūrinys analizėi reikalingą medžiagą ir ją grupuoja.	1 taškas – patenkinamas, 2 taškai – pagrindinis
Kriterijai	Vasarotojai	Moteriškė													
amžius															
būsena															
elgesys															
6.2.	Kokia stilistinė figūra nusakomos veikėjų skirtybės? Pasirinkite tinkamą priemonę ir jos paaiškinimą. (2 taškai) Tai antitezė / paralelė / palyginimas, // nes lygiagrečiai vaizduojant gretinami du dalykai, / nes gretinami du dalykai remiantis jų panašumu, / nes gretinami priešingi, bet prasme susiję dalykai.	Atpažįsta kalbinės raiškos priemones.	1 taškas – patenkinamas, 2 taškai – pagrindinis												

6.3.	Užbaikite mintį taip, kad ji atskleistų, kokia prasmė kuriama aptariamų veikėjų skirtybėmis. (2 taškai) Vasarotojų išvaizda ir elgesys reiškia, o moters pasirodymas reiškia,..... .	Geba lyginti kūrinio elementus ir juos apibendrinti.	1 taškas – patenkinamas, 2 taškai – pagrindinis				
7.	Pažymėkite teiginį, kuris tinkamai nusako pasakotojo ir vasarotojų elgesį pasirodžius moteriai. (1 taškas) • Kaip ir kiti vasarotojai, pasakotojas nuoširdžiai nori padėti netikėtai pasirodžiusiai elgetai. • Kaip ir kiti vasarotojai, pasakotojas išsigąsta ir stengiasi išvengti bendravimo su moterimi. • Skirtingai negu kitiems vasarotojams, pasakotojui netikėtai pasirodžiusi moteris kelia baimę. • Skirtingai nei kiti vasarotojai, pasakotojas neslepia noro kuo greičiau su moterimi susipažinti.	Daro tiesiogines išvadas (apibendrina).	Patenkinamas				
8.	Remdamiesi perskaityta ištrauka ir visu kūrinio pasirinkite teiginį, geriausiai nusakantį priežastį, kodėl keičiasi pasakotojo santykis su pasirodžiusia moterimi. (1 taškas) • Pasakotojas yra rašytojas, todėl nori išgirsti moters istoriją ir papasakoti ją savo knygoje. • Pasakotojui rūpi išsiaiškinti, ar nelaimingos moters istorija nėra susijusi ir su jo likimu. • Pasakotojas pamažu pajunta užuojautą nelaimingam žmogui ir nori jam padėti. • Pasakotojas patiria, kad moters istorija yra svarbi suprasti, koks gali būti gyvenimas.	Paaikrina veikėjo elgesį ir jo motyvus.	Pagrindinis				
9.	Tinkamai sujunkite įvardytus teksto fragmentų ir pasakojimo etapų pavadinimus. (3 taškai) <table><tr><td>Teksto fragmentai</td><td>Pasakojimo etapai</td></tr><tr><td>Pasakotojo individualūs</td><td>Atomazga</td></tr></table>	Teksto fragmentai	Pasakojimo etapai	Pasakotojo individualūs	Atomazga	Analizuoja pasakojimo struktūrą.	1 taškas – slenkstinis, 2 taškai – pagrindinis, 3 taškai – aukštesnysis
Teksto fragmentai	Pasakojimo etapai						
Pasakotojo individualūs	Atomazga						

	išgyvenimai iki moters pasirodymo				
	Moters dejonė	Kulminacija			
	Moters artėjimas prie pasakotojo	Veiksmo eiga			
	Moters akys	Ekspozicija			
	Susitikimo apmąstymas	Užuomazga			
10.	Prisiminkite visą kūrinį ir pažymėkite atsakymą, kuris tinkamai paaiškina, kuo ši ištrauka svarbi visame kūrinyje. (1 taškas) - Ištraukoje vaizduojamas veikėjų susidūrimas tampa centriniu siužeto įvykiu. - Ištraukoje skaitytojui pristatoma viso pasakojimo erdvė ir laikas. - Ištraukoje vaizduojamas susitikimas tampa impulsu visai kūrinio istorijai. - Ištraukoje nusakoma, kokiomis vertybinėmis nuostatomis bus vertinami veikėjų poelgiai.		Paaiškina teksto dalies reikšmę, remdamiesi viso kūrinio kontekstu.		Patenkinamas

Vertinimo instrukcija

Klausimas	Teisingas atsakymas (į atvirus klausimus galimi atsakymai kitais žodžiais)			Vertinimas taškais
1. Kokio žanro kūrinys yra „Liūdna pasaka“? (1 taškas)	Apysaka			1 taškas už teisingą atsakymą; 0 taškų – atsakyta neteisingai / neatsakyta.
2. Kokie istoriniai įvykiai minimi „Liūdnoje pasakoje“? (1 taškas)	1863–1864 metų sukilimas			1 taškas už teisingą atsakymą; 0 taškų – atsakyta neteisingai / neatsakyta.
3. Pasirinkite teiginį, kuris tinka šio kūrinio pasakotojui apibūdinti. (1 taškas)	Subjektyvus pasakotojas yra ir kūrinio veikėjas, subtiliai išgyvenantis vaizduojamus įvykius.			1 taškas už teisingą atsakymą; 0 taškų – atsakyta neteisingai / neatsakyta.
4. Kokią reikšmę turi ištraukoje išryškinta pasakotojo fizinė būklė? Pažymėkite	Pasakotojo fizinės būklės reikšmė	Tinkamas teiginys	Netinkamas teiginys	2 taškai už teisingai suskirstytus visus 6 teiginius

atsakymui tinkamus ir netinkamus teiginius. (2 taškai)				1 taškas už teisingai suskirstytus 5-4 teiginius; 0 taškų už 3 ir mažiau teisingai suskirstytų teiginių.
	Sunki liga pasakotoją suartina su pagrindine kūrinio veikėja.	+		
	Apie savo ligą kalbantis pasakotojas siekia aplinkinių užuojautos.		-	
	Sergančio žmogaus jautrumas yra paskata pamatyti ir kito žmogaus kančią.	+		
	Sergantis žmogus linkęs išsikalbėti, dėl to jam svarbu papasakoti apie save.		-	
	Pasakotojo liga tampa užuomina apie būsimą nelaimingą istoriją.	+		
	Intymus pasakotojo atsivėrimas reiškia, kad jis nenori sielvarto slėpti nuo aplinkinių.		-	
5. Atidžiai perskaitykite 2-ą teksto dalį ir pažymėkite teiginius, kurie tinka pasakotojo vidinėms	- Gamta atveria pasakotojo jautrumą aplinkos grožiui. - Gamtos grožis išryškina skaudžius pasakotojo išgyvenimus. - Gamta paskatina pasakotoją apmąstyti savo likimą.			2 taškai – tinkamai pasirinkti visi 3 teiginiai; 1 taškas – tinkamai pasirinkti 2 teiginiai; 0 taškų – tinkamai pasirinktas 1 teiginys /

reakcijoms į gamtos vaizdus nusakyti. (2 taškai)		tinkamai nepasirinktas nė vieno teiginio.												
6.1. Iš 3 ir 4 teksto dalies nukopijuokite moters ir vasarotojų skirtybes nusakančius žodžius. (2 taškai)	<table border="1"> <tr> <th>Kriterijai</th><th>Vasarotojai</th><th>Moteriškė</th></tr> <tr> <td>amžius</td><td>jaunimas ir vaikai</td><td>senas žmogus</td></tr> <tr> <td>būsena</td><td>laimingi</td><td>nelaimingas žmogus</td></tr> <tr> <td>elgesys</td><td>juokaudami ir dainuodami</td><td>dejuodama</td></tr> </table>	Kriterijai	Vasarotojai	Moteriškė	amžius	jaunimas ir vaikai	senas žmogus	būsena	laimingi	nelaimingas žmogus	elgesys	juokaudami ir dainuodami	dejuodama	2 taškai už tinkamai nukopijuotas ir sudėliotas 3 žodžių poras; 1 taškas už tinkamai nukopijuotas ir sudėliotas 2 žodžių poras; 0 taškų – teisingai nukopijuota ir sudėliota mažiau nei 2 žodžių poros.
Kriterijai	Vasarotojai	Moteriškė												
amžius	jaunimas ir vaikai	senas žmogus												
būsena	laimingi	nelaimingas žmogus												
elgesys	juokaudami ir dainuodami	dejuodama												
6.2. Kokia stilistine figūra nusakomos veikėjų skirtybės? Pasirinkite tinkamą priemonę ir jos paaiškinimą. (2 taškai)	Tai antitezė, / nes gretinami priešingi, bet prasme susiję dalykai.	2 taškai – pasirinkta tinkama meninės raiškos priemonė ir jos paaiškinimas; 1 taškas – pasirinkta tinkama meninės raiškos priemonė/ pasirinktas tinkamas paaiškinimas; 0 taškų – atsakyta neteisingai / neatsakyta.												
6.3. Užbaikite mintį taip, kad ji atskleistų, kokia prasmė kuriama aptariamų veikėjų skirtybėmis. (2 taškai)	Vasarotojų išvaizda ir elgesys reiškia gyvenimo džiaugsmą / laimę, o moters pasirodymas reiškia, kad tai trupu / laikina.	2 taškai – tinkamai įrašyti abu sakinio sandai, išryškinantys priešpriešą; 1 taškas – tinkamai įrašytas vienas sakinio sandas; 0 taškų – atsakyta neteisingai / neatsakyta.												
7. Pažymėkite teiginį, kuris tinkamai nusako pasakotojo ir vasarotojų elgesį pasirodžius moteriai. (1 taškas)	Kaip ir kiti vasarotojai, pasakotojas išsigąsta ir stengiasi išvengti bendravimo su moterimi.	1 taškas už teisingą atsakymą; 0 taškų – atsakyta neteisingai / neatsakyta.												
8. Remdamiesi perskaityta ištrauka ir visu kūrinio pasirinkite teiginį, geriausiai nusakantį priežastį, kodėl keičiasi pasakotojo santykis su pasirodžiusia	Pasakotojas patiria, kad moters istorija yra svarbi suprasti, koks iš tikrųjų gali būti gyvenimas.	1 taškas už teisingą atsakymą; 0 taškų – atsakyta neteisingai / neatsakyta.												

moterimi. (1 taškas)			
9. Tinkamai sujunkite įvardytus teksto fragmentų ir pasakojimo etapų pavadinimus. (3 taškai)	Teksto fragmentai	Pasakojimo etapai	3 taškai – tinkamai sujungti teksto fragmentai ir pasakojimo etapai; 2 taškai –tinkamai sujungtos 4–3 pozicijų poros; 1 taškas –tinkamai sujungtos 2 pozicijų poros; 0 taškų – tinkamai sujungta 1 pozicijų pora / tinkamai nesujungta
	Pasakotojo individualūs išgyvenimai iki moters pasirodymo	Ekspozicija	
	Moters dejonė	Užuomazga	
	Moters artėjimas prie pasakotojo	Veiksmo eiga	
	Moters akys	Kulminacija	
	Susitikimo apmąstymas	Atomazga	
10. Prisiminkite visą kūrinį ir pažymėkite atsakymą, kuris tinkamai paaiškina, kuo ši ištrauka svarbi kūrinio kontekste. (1 taškas)	Ištraukoje vaizduojamas susitikimas tampa impulsu visai kūrinio istorijai.		1 taškas už tinkamą atsakymą; 0 taškų – atsakyta neteisingai / neatsakyta.

RAŠYMO IR TEKSTO KŪRIMO PASIEKIMUS ILIUSTRUOJANTYS PAVYZDŽIAI

Gebėjimai kūrybiškai / kritiškai interpretuoti tekstų turinį ar raišką

Užduotis. Išsirinkite vieną Jus labiausiai sudominusią eilėraščio „Nebeužtvenksi upės“ citatą ir jai paaiškinti sukurkite 120–150 žodžių tekstą pasirinktu aspektu. Pasirinktos citatos teiginiui galite pritarti, jį svarstyti arba jam prieštarauti, remdamiesi savo asmenine patirtimi, socialinėmis, tautinėmis, kultūrinėmis, literatūrinėmis, istorinėmis realijomis / aktualijomis ar kt. Savo tekstui sugalvokite pavadinimą.

Atlikčių pavyzdžiai

Skirtingo lygio mokinių atlikčių ir jų įvertinimų pavyzdžiai (mokinių kalba netaisyta)

Slenkstinis (įvertinimas 3 taškai)

1 pavyzdys

Pasirinkta citata: „Ginkime kalbą, žemę, jos būdą”

Pavadinimas. *Mūsų šalies vertybės*

Kiekviena šalis turi savo atskirą kalbą, jos būtį, žemes. Niekados nerasite tokios pačios tautos, kaip tavoji. Kalba yra vienas reikšmingiausių tautos bruožų, be kurios negalėtų gyvuoti stipri ir tvirta tauta. Daugelis vienos šalies žmonių yra tautiški ir visada tos ginti savosios šalies, kai ją puolą. Tai jų būdas, saugoti ir mylėti savo šalį. Žemė yra didelė ir neapsakomai daug turinti tautų, kurios išugdė daug nuostabių žmonių, kurie platina savo tautos vardą visame pasaulyje. Atstovavimas savo šaliai yra didžiausias ir nuostabiausias dalykas, kurį galėtai padaryti esant tos šalies piliečiu. Daugeliui

kalbų dabar iškilo išnykimo rizika, nes daugelis jaunų žmonių į savo šnekamąją kalbą įdeda nebe savo kalbos žodžių. Bet tereikia šlakelio žmonių supratingumo, jog kalba ir tauta būtų išsaugota.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	1	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	0	2
Raštingumas	1	1

2 pavyzdys

Pasirinkta citata: „Nebeužtvenksi upės bėgimo“

Pavadinimas. Pokyčiai tai atgimimas

Maironis rašo apie tautinį atgimimą, apie prasidėjusį patriotiškumą. Naujai sužadintų jausmų žmogus negali užgožti. Pokyčiai yra ateitis, kai grežiotis į praeitį nėra tikslo. Nebeužtvenksi upės bėgimo, kaip nesustabdysi pokyčių. Eilėraštis pasakoja apie naują pradžią, atgimimą ir savotišką maištą, lietuvius vėl tarnauja Lietuvai. Lyrinis subjektas griauja nusistovėjusių tvarką, sistemą ir mąstymą. Lyrinis subjektas visa tai keičia pasitelkdamas jausmingumą, skatina sekti protėvių pėdomis, ginti ir mylėti tėvynę. Kalbama apie nieko nedarymo žalą, prie pokyčių neprisidėjęs žmogus nukenčia, tai sustiprina pokyčių motyvą. Maironiui idealus pasaulis buvo praeities Lietuva, jis svajoja atkurti savo idealizuojama šalį pakeisdamas lietuvių būdą. Įkvėptas patriotiškumas yra labai stiprus ir užkrečiamas, skatinantis pokyčius. Idealus pasaulis atrodo pasiekiamas. Jei Maironis tikėjo, kad Lietuva su nedideliu pasistūmėjimu gali tapti svajonių krašu, tai tikėti turėtų kiekvienas.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	0	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	1	1

Patenkinamas (įvertinimas 4 taškai)

3 pavyzdys

Pasirinkta citata: „Griaukime amžiais užverstą sieną“

Pavadinimas. Permainos

Žmogus privalo gyventi taip, kaip jam liepta, kad ir kaip jis priešintūsi. Tačiau gali tai pakeisti, bet tai reikalaus daugybės laiko ir pastangų. Permainos reikalauja daug kantrybės ir laukimo, nes pagal šį eilėraštį, "siena"- tai sunkiai įveikiamas tikslas, kuris reikalauja daug jėgų ir atsidavimo, bet jei žmogus nori tai pakeisti ir jis bus tam pasiryžęs, tai viskas taps įmanoma. Maironis kovojo už tautą, nes jis matė, kaip tauta susitaikiusi su Rusijos daroma preispauža ir pasidavė kilti į betkokią kovą, o Maironis nesiruošė gyventi savo tėvynėje, kuri yra keičiama ir skriaudžiama pagal svetimos kultūros idealus. Jis buvo pasiruošęs bet koku būdu pakeisti lietuvių nuomonę apie save ir pažadinti juose pilietiškumą, kuris buvo užslėptas gan ilgą laiką. Jis nenorėjo kovoti ginklu, nes kovojant ginklu tu pasieksi tik fizinę, bet ne dvasinę esybę. O kovoje svarbu tiek dvasinė, tiek fizinė stiprybė, jei žmogus dvasiškai nepasiryžęs kovoti už save, savo tautiečius ir tautą, tai ir fizinė kova jam bus pralaimėjimas.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	2	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	0	1

4 pavyzdys

Citata: „Nebeužtvenksi upės bėgimo, / Norint sau eitų ji pamažu“

Pavadinimas. Tai, kas prasidėjo, yra neišvengiama

"Nebeužtvenksi upės bėgimo, /Norint sau eitų ji pamažu; " šia citata autorius praneša visiems lietuviams, jog pasipriešinimas prasidės vienaip ar kitaip ir to jau nesustabdys niekas. Šios eilutės suteikia kūriniiui rimtumo, reikalauja žmonių supratingumo. Vieni gali sakyti, kad sukilimas būtų beprasmis ir vis tiek pralaimėtas, tačiau autorius pasako, jog net jei ir žmonės nesipriešins, tai vis tiek įvyks. Atsispindi tautiškumas, siekimas žmonių noro kovoti dėl geresnio, laisvesnio rytojaus. Kai kurie dalykai į pasaulį ateina ir nekviešti. Štai pavyzdžiui, gal žmonės ir nenorėjo sovietų sąjungos, priešinosi jai, tačiau ši vienaip ar kitaip atsirado šalyje. Jau nežinant sovietų sąjungos šnipai darbavosi Lietuvos valstybės valdžioje siekdami gauti žmonių palankumą skleidžiant idealistines vertybes, kurių visgi buvo nepaisoma. Žmonės tai priėmė, o vėliau teko to kaip nors atsikratyti. Tą pirmosiomis eilutėmis teigia ir autorius, sakydamas, jog patys dabar turime paleisti upę tekėti(pasipriešinti), nes kitaip nebūsime didūs, o jei kažkas ir priešinsis, tai jau nebe mūsų brolis, o išdavikas.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	1	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	1	1

Pagrindinis (įvertinimas 6–5 taškai)

5 pavyzdys

Pasirinkta citata: „Ginkime kalbą, žemę, jos būdą! / Stokim į darbą kaip milžinai!“

Pavadinimas. *Puoselėti valstybę - kiekvieno piliečio pareiga*

Puoselėti Lietuvos kraštą, tradicijas, kalbą, dirbti tėvynės labui - kiekvieno piliečio pareiga. Visuomenė privalo turėti tautinę savimonę ypač sunkiu šaliai laikotarpiu. Sovietinės okupacijos metu ginti savo gimtąjį kraštą lietuvius skatino ne vienas tautinio atgimimo poetas. Vienas jų - Maironis, romantizmo srovės atstovas, aukštinęs Lietuvos praeitį ir didybę, savo eilėmis sudrebinęs daugelio žmonių širdis. Vienne savo eilėraščių

„Nebeužtvenksi upės“ poetas skatina tautą kilti į kovą prieš okupantus, ginti gimtąją žemę ir kurti geresnę ateitį savo vaikams. „Ginkime kalbą, žemę, jos būdą!/Stokim į darbą kaip milžinai!“ Kaip ir M. Daukša Maironis pabrėžia, jog tautai gyvuoti reikalinga kalba, protėvių žemė ir papročiai, kad būtina stengtis išsaugoti lietuviybę, ginti savo šalį. Jis ragina visuomenę kovoti, primena to svarbą. Ne vienas šio tautinio dainiaus eilėraštis paveikė Lietuvos žmones ir skatino priešintis sovietinei valdžiai. Mano manymu, šie poeto raginimai yra be galo svarbūs tiek to meto, tiek dabartiniam lietuviui. Kalba, žemė ir papročiai turi būti ginami bei puoselėjami, kad valstybė gyvuotų.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	2	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	2	2
Raštingumas	1	1

6 pavyzdys

Pasirinkta citata: Laimina Dievas sėjimą grūdą, / Laimina vaisių: gema šimtai.

Pavadinimas. *Laukimas*

Mane labai sudomino laukimo ir idėjos brandimo aspektas Maironio kūryboje. Apskritai tai labai svarbu atsišaukimo į tautą kontekste, bet ir kitose gyvenimo srityse. Tikėjimas viena ar kita gyvenimo ideologija nebūtinai iš karto atneš vaisių. Galime sulaukti labai mažai atsako iš kitų, nerasti bendraminčių, tačiau su laiku, kiekviena puoselėjama idėja įgauna šią tokią sniego rutulio efektą — palaipsniui ją platina vis daugiau ir daugiau žmonių. Būtent todėl yra svarbu, pavyzdžiui, seimo rinkimuose nebūtinai balsuoti už populistines idėjas, kurios "tikėtina" laimės, o už tai, kas yra originalu, svarbu vienam žmogui. Tai reiškia, kad po truputį žmonės aplinkui supras ir pritars palaipsniui augančiai tikrai ir originaliai idėjai. Svarbiausia yra būti jai atsidavus ir duoti viskam laiko. Jei nepuoselėsime to, kuo iš tikrųjų tikime, mūsų kaip tautos autentiškumas atsiras ant išnykimo ribos. Tai yra savotiškas Apšvietos žmogaus mąstymas, kai skatinama naudotis savu protu. Galimai tai turėjo įtakos ir Maironio kūrybai, atsižvelgiant į jo kūrybos metus jau pasibaigus Apšvietos epochai. Galime daryti išvadą, kad idėjos brandimas yra būtinas moderniai ir patriotiškai visuomenei, kadangi būtent jis skatina mąstyti apie tikrąsias vertybes ir naudotis savu protu.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	2	3
Kalbinės raiškos taisyklumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	1	1

Aukštesnysis (įvertinimas 7 taškai)

7 pavyzdys

Pasirinkta citata: „Ginkime kalbą, žemę, jos būdą!“

Pavadinimas. *Tautinės tapatybės svarba žmogui*

Tautinė tapatybė - individo tapatinimasis su žeme, kurioje jis gyvena, gimtąja kalba ir papročiais. Šie dalykai labai svarbūs žmogaus pasaulio suvokimui, įpareigoja būti atsakingam už tautos gerovę. Sąmoningos pastangos bendro tautos intereso labui - Tėvynės išsaugojimui - įtvirtina tautinės tapatybės elementus, padeda suprasti individualiai asmenybei, kas ji iš tiesų yra. Maironio poezijoje ypač akcentuojama, kad reikia saugoti tai, ką gynė mūsų protėviai - vertybes, tradicijas, tautos identitetą, tačiau XXI amžiuje tai nebėra aktuali tema. Šiandien vis labiau stengiamasi žengti koja kojon su pokyčiais, vykstančiais pasaulyje - inovacijos ir naujų idėjų priėmimas yra geras dalykas. Tačiau pastangos atsiriboti nuo tikrosios kultūros priverčia abejoti tautinės tapatybės svarba žmogui.

Pavyzdžiui, šalyje atsiranda vis daugiau įmonių, įstaigų, kurios atsisako vartoti lietuviškus prekių pavadinimus, keičia juos užsienio kalba. Taip pat geras pavyzdys iš asmeninės patirties - lietuvių nenoras būti atpažintam užsienyje tautiečių, apsimetimas, jog jis nemoka gimtosios kalbos. O tai parodo, kad ne visiems žmonėms yra svarbi tautinė tapatybė ir jie nepripažįsta to, kaip išskirtinumo. Todėl labai svarbu į savo etninę tapatybę pažvelgti atsakingai, stengtis puoselėti gimtąją kalbą ir perduoti tradicijas ateities kartoms, kad jos suprastų, kokios yra jų šaknys.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	3	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	2	2
Raštingumas	1	1

Vertinimo instrukcija

I. Užduoties supratimo kriterijus. (1 taškas)

- Jei įrašytas lyginimo aspektas ar sugalvotas teksto pavadinimas (gali būti ir be aspekto, pavadinimas nevertinamas) ir parašytas nurodytos apimties savas tekstas, – 1 taškas.
- Jei trūksta nors vieno atlikties įrodymo, – 0 taškų.

II. Teksto tikslingumo kriterijus: lyginimo aspekto laikymasis, minčių plėtotė, originalumas. (3 taškai)

- **Lyginimo aspekto laikymasis.** Jei abu tekstai lyginami pasirinktu (įvardytu / iš teksto numanomu) aspektu, – 1 taškas.
- **Minčių plėtotė.** Jei tekstai lyginami atskleidžiant mintis laisvai pasirinkta struktūra, – 1 taškas.
- **Originalumas.** Jei lyginant tekstus atskleidžiamos savitos įžvalgos, mintys, – 1 taškas.

III. Kalbinės raiškos (taisyklingumas, įtaiga) kriterijus. (2 taškai)

- **Taisyklingumas.** Jei kalba aiški, taisyklinga, tiksli, ne daugiau negu 5 stiliaus trūkumai – 1 taškas.
- **Komunikacinė įtaiga.** Jei tekstas įtaigus, įtikinantis ir / ar vaizdingas, darantis vientisumo įspūdį, – 1 taškas.

IV. Raštingumas. (1 taškas)

- Jei padaryta ne daugiau negu 5 raštingumo (žodyno, gramatikos, rašybos, skyrybos) klaidos, – 1 taškas.
- Jei padaryta daugiau negu 5 raštingumo klaidos, – 0 taškų.

Užduotis. Apsvarstę Maironio eilėraščio „Nebeužtvenksi upės“ idėjų aktualumą šiais laikais, išsirinkite vieną citatą ir užsirašykite kaip savo teksto epigrafą (pvz., „Nebeužtvenksi upės bėgimo!“, „Griaukime amžiais užverstą sieną!“, „Laimina Dievas sėjamą grūdą!“ ar kt.). Pasirinkite vieną šiuolaikinio pasaulio aktualiją (pvz., gamtosauga, globalizacija, religijos, tautinis savitumas, švietimas, lyčių santykiai, asmens individualumas ar kt.) ir sukurkite 120–150 žodžių tekstą, iškeldami problemą ir pasiūlydami jos sprendimą. Savo tekstui sugalvokite pavadinimą.

Skirtingo lygio mokinių atlikčių ir jų įvertinimų pavyzdžiai

Slenkstinis (įvertinimas 3 taškai)

1 pavyzdys

Pavadinimas. Vienodų lyčių santuoka

Epigرافas. „Griaukime amžiais užverstą sieną!“ Maironis

Manau, kad turėtume griauti sieną tarp nusistovėjusio mito ir šiuolaikinio gyvenimo, kad vienodų lyčių žmonės negali mylėti, negali būti santuokoje. Žmonės vis dar linkę šiuos asmenis išskirti ir pavadinti kaip ne viso protelio žmonėmis. Manau, kad pagaliau esame pakankamai pažengę tiek savo protais, tiek technologijomis, kad galėtume pripažinti tokį paprastą ir suvokiamą dalyką. Visi esame žmonės, turime gerbti ir pripažinti būtent kitokių pažiūrų žmones. Manau, jie taip pačiai myli vienas kitą, taip pačiai mylėtų savo vaikus, jie nėra kitoki, dėl ko turėtume atskirti juos siena. Sienos esame mes, kurie laikomės stereotipų, nemokame pripažinti, toleruoti. Eilėraštis beveik atspindi, kaip vienodų lyčių žmonės turėtų kovoti, būtent atitikmuo „vyrų lietuviai“, o visi tie, kurie priešinas yra sienos. Tad griaukime sienas ir leiskime visiems mylėti.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	0	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	1	1

2 pavyzdys

Pavadinimas. Gyvenimo aktoriai

Epigرافas. „Svetimą rūbą kas dar nešiotų, Tam nusibostų galo belaukt.“ – Maironis

Atpažinti žmones iš išorės lengva, tačiau kaip sužinoti kokie jų tikslai, kėsiai yra kur kas sunkiau. Dauguma žmonių moka lengvai paslėpti savo emociją, tikrąsias mintis ties iškilusiais klausimais. Tokie žmonės yra patos pavojaus, nes yra nenusipėjami, ne tik su Savo plano įvykdymu, tačiau ir su savo veiksmais. Tokie gyvenimo aktoriai, gali nešioti daug skirtingų kaukių ir rodyti tau tik vieną, kuri pati mieliausia. Kas baisiausia, jog dauguma net neatpažįsta tokių individų ir neperpranta jų ketinimų tau. Bendrauja, balinasi paslaptimis, bet po ilgų metų gali į tave nusispjauti bei išduoti, žinodami visas tavo paslaptis. Tai kaip žinoti, kaip perprasti tokius asmenis? O tai labai paprasta. Turi stebėti jų reakcijas kai tau pasiseka gyvenime, didžiausi tavo priešai reaguos pašaipiai, su pasibjaurėjusiu veidu. Va tokie žmonės ir yra tie aktoriai. Tokie žmonės su tavimi juoksis iš kitų, tačiau nesugebės džiaugtis už tave.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	1	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	0	1

Patenkinamas (įvertinimas 4 taškai)

3 pavyzdys

Pavadinimas. Kalbos ir kultūros svarbumas tautai

Epigrafas. "Ginkime kalbą, žemę, jos būdą! " Maironis

Šiais laikais vis labiau opėjant emigracijos problemai reikia ginti lietuvių kalbą ir jos kultūrą. Juk kiekvienas emigravęs lietuvis turėtų išlaikyti savo kultūrą ir kalbą. Neišlaikydamas savo kalbos jis praranda tautybę ir tapatybę. Nebešnekėdamas savo kalba žmogus tampa svetimas savo šeimai, artimiesiems. Jei tauta nėra interesuota išlaikyti tautos ir kultūros ji yra pasmerkta išnykti. Tai galima pamatyti ir Lietuvos istorijoje. Karo metais Lietuvoje vykstant nutautinimui okupatoriai uždraudė lietuvių spaudą. Žmonės žinodami kad reikia išlaikyti lietuvių kalbą, kūrė lietuviškai. Nors jie ir negalėjo tos kūrybos, nei spausdinti, nei turėti namuose, žmonės slapta gabendavo knygas iš užsienio ir slėpdavo jas nuo okupatorių patikrų. Taip lietuvių kalba išgyveno visas okupacijas. Taip pat buvo ir su kultūra.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai

Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	1	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	1	1

4 pavyzdys

Pavadinimas. Religiniai žmonių barjerai

Epigrafas. Maironis: "Griaukime amžiais užverstą sieną"

Dėja, net ir šiuolaikinėje tolerantiškoje visuomenėje egzistuoja barjerai ir nesusipratimai tarp skirtingų pasaulio religijų. Kiekvienos religijos atstovai teigia, jog būtent jų tikėjimas yra svarbesnis, geresnis. Ir nors kiekviena iš didžiųjų pasaulio religijų turi begale savo atstovų visame pasaulyje jie nesiekia bendradarbiauti, o atvirkščiai - stato sienas. Mano manymu, Maironio raginimas "Griaukime amžiais užverstą sieną" šioje situacijoje būtų labai veiksmingas bei galimai padėtų kunigams suprasti, jog bendradarbiaujant, klausant bei stengiantis suprasti vienas kitą galima pasiekti naujas, nematytas aukštumas. Manau, jog šiuolaikinių religijų atstovai turėtų išsiklausyti į kitų teigiamas tiesas bei požiūrius taip, kaip tai darė popiežius Jonas Paulius II.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	2	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	0	1

Pagrindinis (įvertinimas 5–6 taškai)

5 pavyzdys

Pavadinimas. Feminizmo idėjos

Epigrafas. „Griaukime amžiais užverstą sieną“ - Maironis

Nelygybė tarp lyčių yra viena seniausių ir ryškiausių problemų mūsų visuomenėje. Dėl šios nelygybės atsirado feminizmo idėjos, kurios gina moterų teises. Daugelis žmonių supranta feminizmą kaip kovą prieš vyriškąją lytį, tačiau pagrindinė šios sampratos idėja - siekimas lygybės tarp vyriškos

ir moteriškos lyties asmenų. Vienos iš pagrindinių feminizmo atsiradimo priežasčių: diskriminacija, žeminimas, teisių ir galimybių apribojimas, lygiavertiškumo nebuvimas. Taigi galima teigti, jog ši idėja atsiranda kaip kova su tam tikru blogiu. Feminizmas auga ir plėtojasi net ir šiais laikais. Norima pabrėžti ne tik skirtingas lytis, bet ir požiūrį į jas, o tas požiūris dažnai lemia ir kitus dalykus: elgesį, mąstymą, suvokimą. Feminizmo atsiradimas iškilo kaip savarankiškumo ir individualumo siekis, norint įrodyti, jog tiek vyriška lytis, tiek moteriška lytis yra stiprios. Feminizmas nėra ir negali būti siejamas su pykčiu ar nusistatymu prieš vyrus. Feministės nori būti tik laisvos ir laimingos, o tai padėti įgyvendinti gali žmonių stereotipų panaikinimas.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	2	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	1	1

6 pavyzdys

Pavadinimas. *Dvidešimt pirmo amžiaus žmogaus problemos*

Epigrafas. „Nebeužtvenski upės bėgimo“ Maironis

Kaip galima suprasti šita citatą? Labai paprastai, kad , tai kas vyksta tu nebegali sustabdyti. Dvidešimt pirmame amžiuje, tai labai aktualu. Žmogus per daugybę metų žemei padarė labai daug žalos. Norėdami ištaisyti savo klaidas žmonija sugalvojo elektrines mašinas bando uždrausti galingus variklius, skatina žmones pirkti elektrinius automobilius. Nors žmonija elgdamasi taip daro ir gerai, tačiau jie pavėlavo. Niekas nebegali sustabdyti temperatūros kilimo pasaulyje, niekas negali sustabdyti tirpstančių ledynų Antarktidoje ir šios priemonės nieko nepakeis. Taip tai pristabdys galutini rezultatą kaip pakilusi vandenynų lygį ir apsemtus miestus ar ozono sluoksnio nebuvimą. Tu gali upę prilėtinti pakeisti jos kryptį, bet negali sustabdyti jos tekės.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	2	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	2	2

Raštingumas	0	1
-------------	---	---

7 pavyzdys

Pavadinimas. Tautos gimimas

Epigrafas. „Nebeužtvenksi upės bėgimo,“

Dvidešimt pirmojo amžiaus visuomenė yra pratūsi matyti demokratiniiais principais sutvarkytą valstybę. Joje gerbiamos žmogaus teisės ir laisvės, leidžiama laisva spauda, nuomonės reiškimas. Tačiau kaip bebūtų keista Europos žemyne dar egzistuoja valtybės, kurių santvarka byloja apie autoritarinį režimą, išnykūsi dar dvidešimto amžiaus pabaigoje. Vienas tokių pavyzdžių - Baltarusija. Šalis jau daug metų valdoma vieno lyderio, kuris imituoja demokratinės santvarkos buvimą šalyje. Tačiau, kaip ir Maironio eilėraštyje „Nebeužtvenksi upės“ pirmajame posmelyje bylojama apie nesustabdomą progresą, taip ir Baltarusijos piliečiai neišvengiamai priejo prie išvados, kad jiems reikia naujos politinės santvarkos. 2020 metais prasidėję protestai mūsų kaimynėje byloja apie žmonių prigimtį būti laisviems bei nepažabojamą norą tos laisvės siekti. Šis pasipriešinimas buvo neišvengiamas ir yra nesustabdomas, kaip srauni upė. Tad autoritariniam Baltarusijos režimui galima teigti: „Nebeužtvenksi upės bėgimo,“. Nes tokio tautos laisvės siekio negali pažaboti nei smurtas, nei represijos, nei ekonominiai suvaržymai. Esant tokiam laisvės siekiui susiformuoja tautinė savimonė ir gimsta tauta. Todėl mūsų, kaip artimiausios geografinės kaimynės, pareiga yra padėti šiai tautai išgyventi ir suaugti bei pasukti laisvės ir demokratijos keliu.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	3	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	0	1

8 pavyzdys

Pavadinimas. Ar tik suaugęs žmogus yra brandus?

Epigrafas. „Naujos idėjos – darbas ne vaiko!“ (Maironis)

Nuo mažų dienų esame pratę girdėti tėvų ir mokytojų žodžius: „Kai užaugs, tai suprasi.“ Akivaizdu, kad augdamas individas daugelį dalykų ima suprasti kitaip nei anksčiau, tačiau taip pat gerai žinoma, jog mokymasis, vadinasi, ir mąstymo keitimasis trunka visą gyvenimą. Ne tik vaikai,

bet ir visi jauni individai dažnai susiduria su stigma, kad jaunas žmogus, tai kvailas, nesugebantis. Tai ypač akivaizdu politikoje, kur seni vilkai, užėmę patogias pozicijas, jų nenori užleisti jaunimui ne tik argumentuodami jaunuolio patirties trūkumu, tačiau dažnai ir švaistydami nebūtais kaltinimais ar įžeidimais. Norisi paklausti, o kur toji patirtis įgijama? Ar tik ne dirbant? Džiugu, kad po naujausių seimo rinkimų iškilo nemažai jaunų Lietuvos lyderių, kurie pajautė rinkėjų pasitikėjimą. Mes, jaunimas, tikimės, kad jie iš tiesų stengsis pildyti savo pažadus ir dirbs Lietuvos naudai, mat tai ne tik valstybės, bet ir jauno žmogaus patikimumo klausimas. Maironis žodžius „Naujos idėjos – darbas ne vaiko“ rašė XIX a. pabaigoje. Svarstydami, ar naujas idėjas gali įgyvendinti jaunas individas, prisiminkim, kad gyvename jau XXI a. ir nedėkime lygybės ženklą tarp suaugusio žmogaus ir brandžios asmenybės.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	2	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	2	2
Raštingumas	1	1

9 pavyzdys

Pavadinimas. Tautinio charakterio pavidimas

Epigrafas. Ginkim, ką mūsų proseniai gynė! Ginkime, ką ir Maironis gynė!

Tautinis savitumas šiomis dienomis yra blėstanti vertybė kurią reikia gaivinti ir puoselėti, nes to nedarant gali tekti sutikti nutautėjimą. Maironio oratoriniame eilėraštyje "Nebeužtvenksi upės" išvystame skatinimą ginti senąsias vertybes, branginti papročius ir lietuvių kalbą. Minimas eilėraštis kadaise buvo labai aktualus ir paveikęs atsižvelgiant į to meto Lietuvos, kaip tautos padėtį. Tačiau šiomis dienomis papročių ir kalbos branginimas yra pavedami dalykai ir Maironio žodžiai "Ginkime, ką mūsų proseniai gynė!" įgauna naują prasmę.

Jaunimas vis dažniau kasdieniam gyvenime vartoja socialinių tinklų išpopuliarintą anglų kalbą ir domisi tik globaliais dalykais, paklausti apie lietuviškus papročius ar tradicijas negeba nieko atsakyti, nes išmano tik POP kultūrą. Toks apsileidimas ir lietuviybės atsisakymas jaunoms kartoms augant mūsų tautą prives prie nutautėjimo ir tautinio identiteto žlugimo. Nutautėjimo procesą stabdyti galėtume taikydami tokius pat principus, kuriuos taikė tautinio atgimimo laikotarpiu šviesuoliai. Reikia žadinti jaunuomenės patriotizmą ir pilietiškumą, taip siekti pasididžiavimo tautiniu charakteriu. Kaip tai padaryti?

Tai, kas savita mūsų, kaip lietuvių, kultūrai reikia puoselėti ir branginti: savo papročius, savo kalbą, savas tradicijas. Dainuoti lietuviškas dainas ir šokti lietuviškus šokius dabar nemadinga. O vis dėlto reikėtų. Reikėtų atskirti savus ir svetimus dalykus, nusimesti "svetimą rūbą" ir vietoj

vakarietišku "trendų" vėl prisijaukinti lietuviškąjį charakterį iš kurio kadaise ir gimė meilė Lietuvai kurios dabar taip trūksta. Tad "Ginkime, ką mūsų proseniai gynė!" naujai atrasdami lietuviškąjį charakterį!

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	3	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	1	2
Raštingumas	1	1

Aukštesnysis (įvertinimas 7 taškai)

10 pavyzdys

Pavadinimas. *Vertybių puoselėjimas*

Epigrafas. "Ginkim, ką mūsų proseniai gynė!"

Pastaruoju metu Lietuvoje dažnai vyksta diskusijos apie visuomenę ištikusią vertybių krizę ir su tuo susijusius skaudžius padarinius. Sakoma, kad jauni žmonės degraduoja, turi materialistinį požiūrį į pasaulį. Viena iš pagrindinių priežasčių kodėl taip yra - tai mūsų protėvių užmiršimas. Mūsų protėviai sukūrė amžinųjų vertybių sistemą, kuri buvo ir yra aktuali kiekvienam tautiečiui. Nuo seniausių laikų jie stėjo kovoti už mūsų Tėvynę Lietuvą, brangino mūsų kalbą, gynė mūsų kultūrą bei tradicijas. Garsiausi rašytojai ir poetai ne tik dainiai savo eilėse garbino gimtas žemes, bet stėjo į kovą dėl valstybės garbės, laisvės, nebūtinai kovojant su ginklu. Apie vertybių puoselėjimą ne kartą buvo rašęs žymus lietuvių mąstytojas Vydūnas, kuris ragino Lietuvius gerbti savo šalį, mat ji yra "mūsų minčių pradžia ir esmė, slaptinga žmogaus palaima". Tėvynė žmogui taip daug reiškė. Tai ne tik skambus žodis, bet tarsi visų žmonių motina, lydinti mus nuo gimimo iki mirties. Tėvynė yra daugiau, negu valstybė, valdžia, pamatiniai principai ar konstitucinė santvarka. Vilniaus arkivyskupas Gintaras Grušas kartą savo homilijoje esą pasakęs, jog jaunam žmogui kartais reikia atsisakyti savo asmeninių interesų, pasislėpti nuo triukšmo aplinkoje, nuo informacijos gausos visame pasaulyje ir įsiklausyti į savo širdies balsą, protėvių pašaukimą. Tai yra ypatingai svarbu norint išvengti pasaulinio mąsto konflikto, karų, nesusipratimų. Jei mes užmiršime savo Tėvynę bei gimtąją kalbą, griausime ją, tai mes sunaikinsime vien tik save.

Vertinimas

Vertinimo kriterijai	Mokinio gauti taškai	Galimi gauti taškai
----------------------	----------------------	---------------------

Užduoties supratimas	1	1
Rašymo aspekto pasirinkimas ir originali plėtotė	3	3
Kalbinės raiškos taisyklingumas ir įtaigumas	2	2
Raštingumas	1	1

Vertinimo instrukcija

I. Užduoties supratimo kriterijus. (1 taškas)

- Jei užrašytas epigrafas, įvardytas aspektas ar sugalvotas teksto pavadinimas (gali būti ir be aspekto, pavadinimas nevertinamas) ir sukurtas nurodytos apimties savas tekstas, – 1 taškas.
- Jei trūksta nors vieno atlikties įrodymo, – 0 taškų.

II. Teksto tikslingumo kriterijus: pasirinkto aspekto laikymasis, minčių plėtotė, originalumas. (3 taškai)

- **Pasirinkto aspekto laikymasis.** Jei tekste svarstoma šiuolaikinio pasaulio aktualija (gamtosauga, globalizacija, religijos, tautinis savitumas, švietimas, lyčių santykiai, asmens individualumas ar kt.) pasirinktu aspektu (įvardytu / iš teksto numanomu), – 1 taškas.
- **Minčių plėtotė.** Jei plėtojamose epigrafo inspiruotos mintys keliant problemą ir pateikiant jos sprendimo idėją laisvai pasirinkta struktūra, – 1 taškas.
- **Originalumas.** Jei svarstant aktualią problemą ir siūlant jos sprendimą, pateikiamos savitos išvalgos, mintys, – 1 taškas.

III. Kalbinės raiškos (taisyklingumas, įtaiga) kriterijus. (2 taškai)

- **Taisyklingumas.** Jei kalba aiški, taisyklinga, tiksli, ne daugiau negu 5 stiliaus trūkumai – 1 taškas.
- **Komunikacinė įtaiga.** Jei tekstas įtaigus, įtikinantis ir / ar vaizdingas, darantis vientisumo įspūdį, – 1 taškas.

IV. Raštingumas. (1 taškas)

- Jei padaryta ne daugiau negu 5 raštingumo (žodyno, gramatikos, rašybos, skyrybos) klaidos, – 1 taškas.
- Jei padaryta daugiau negu 5 raštingumo klaidos, – 0 taškų.